

KÜRESEL ŞİDDET

Özcan MÜFTÜOĞLUGİL

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İçin
Öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

HATAY
TEMMUZ-2006

KÜRESEL ŞİDDET

Özcan MÜFTÜOĞLUGİL

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İçin
Öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

HATAY
TEMMUZ-2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK
LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

TEŞEKKÜR SAYFASI

Yüksek lisansa başlamamda ve yüksek lisansım boyunca emeğini benden esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Muharrem GÜNEŞ'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Atilla GÜNEY'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL'e ve varlıklarını sürekli hissettiren değerli arkadaşlarım Canan Altan GÜNEY, Aslı ALTUN ve Sevcan TAŞ'a teşekkür ediyorum.

Çalışmam boyunca benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili eşime ve biricik oğluma teşekkür ediyorum.

ÖZET
KÜRESEL ŞİDDET
Özcan MÜFTÜOĞLUGİL
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şenol ADIGÜZEL
Temmuz 2006, 129 Sayfa

Çalışmada, küreselleşmenin kurum ve ilkeleri ile şiddeti nasıl etkilediği ya da körüklediği tartışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle küreselleşmenin kavramsal çerçevesi çizilip, tarihsel gelişimi, siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları incelenmiştir. Ayrıca, küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sorunlarının mevcut şiddeti ne derecede etkilediği analiz edilerek bu kapsamda küreselleşmenin ilke ve kurallarının korunması görevini üstlenen ABD'nin bu görevini yerine getirebilmek için uyguladığı şiddete değinilmiştir, militer güç kullanımı olarak adlandırılabilen bu şiddetin dünyadaki uygulamalarına (Afganistan ve Irak) gözatılarak, ABD'in buradaki şiddeti meşrulaştırabilmek için ortaya sunduğu sebepler incelenmiştir.

Bu bağlamda, küreselleşmeye olan tepkinin de küresel düzeyde gerçekleştirildiği vurgulanmış ve bu kapsamda 11 Eylül ve diğer örgütlü saldırıların dinamikleri incelenmiştir. Bunun yanında, küreselleşme karşıtı olan ve silaha dayalı güç kullanımını öngörmeyen, küreselleşmeden zarar gören tüm kesimler tarafından desteklenen küreselleşme karşıtı hareket ve gösterilerin neden ve nasıl şiddete yöneldiği tartışılmıştır.

Küreselleşmenin sosyo-kültürel sonuçlarının bireyler ve topluluklar üzerinde yarattığı gerginlik ve bu köktenci hareketlere ve şiddete yönelmesi incelenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle küreselleşmenin ortaya koyduğu artan fakirlik, gelir dağılımındaki artan oranlı eşitsizlik ve işsizlik istatistikî verilerle ortaya konulmuştur. Daha sonra, bilişim teknolojisi araçları ile empoze edilen küresel

değerlerin ve kavramların yerel toplulukları nasıl egemenliği altına aldığı, kendi alışkanlıklarından ve yaşam tarzından utanır hale getirdiği açıklanmıştır.

Sonuç olarak geleceğe dair küresel anlamda dünyanın karşılaşılabileceği şiddet konusunda öngörülerde bulunarak ve bu iki bileşenin etkisiyle, insanların rekabetçi bir ekonomide ve bozulan sosyo-kültürel şartlar altında nasıl gerginliğe ve kendi içlerine kapanmaya yöneldikleri açıklanmıştır. Bunun da, bireyleri köktenci ya da etnik temelli şiddet gruplarına yönlendirdiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küresel Şiddet, Çok Uluslu Şirketler, Ulus Devlet

ABSTRACT**GLOBAL VIOLENCE****Özcan MÜFTÜOĞLUGİL****Public Administration Department, Master Of Science****Supervisor: Assist. Prof. Dr. Şenol ADIGÜZEL****July 2006, 129 Pages**

In this study, the globalization is being discussed in details. Especially its principles, institutions and their impact on how they shape violence are examined. In addition, theoretical perspective, historical development, political, economical and socio-cultural aspects of globalization are examined. In this respect, the role of the United States of America (USA) as a defender of the globalization is examined in following way: How the USA act in the name of globalization; its policies, which consist of violence, toward defending globalization, and its military operations in Afghanistan and Iraq is examined as a case study of this violence.

In this sense, as a reaction to the globalization, global reactionary organizations including those who pursue violent reactions and the those who do not wish to use violent strategy, and their activities and dynamics; under which condition they emerges and how these are shaped are discussed. The September 11 incidents and its impacts on the new developments on global and regional level are discussed.

How the impacts of the globalization create tensions on individuals and communities, how it influences the fundamentalist reactionary movements is examined. In this perspective, as consequences of globalization, poverty, economic inequality, and unemployment, is analyzed. Later on, the communication technologies and how they impact on shaping global cultures, values, beliefs, and understandings; how the imposed western cultures undermines local cultures and values is examined. In the last chapter, by looking the developments of violence as a consequence of globalization some prohibitions are brought into the analysis.

Key Words: Globalizm, Global Violence, International Companies, National State

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

Jüri Üyeleri Onay Sayfası	
Teşekkür Sayfası.....	i
Özet ve Anahtar Sözcükler.....	ii
Abstract and Key Words	iv
Kısaltma Listesi	viii
Çizelge Listesi	ix
1. GİRİŞ: ÇALIŞMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi	1
1.2. Çalışmanın Amacı	2
1.3. Çalışmanın Denenceleri ve Yöntemi.....	3
1.4. Temel Kavramlar	3
1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası	4
2. KÜRESELLEŞME	5
2.1. Küreselleşme Kavramı	5
2.2. Küreselleşmenin Gelişimi.....	10
2.2.1. Doğu Bloku'nun Dağılması ile Çok Uluslu Şirketlerin Bu Pazara Yönelmeleri	13
2.2.2. Mal ve Sermaye Hareketlerinin Serbestleşmesi ile Ulus Devletlerin Etkinliğinin Azaltılmasına Yönelik Hukuki Düzenlemeler	14
2.2.2.1. Gümrük Birliği ve Avrupa'nın Ekonomik Olarak Birleşmesi	14
2.2.2.2. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT).....	15
2.2.2.3. Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)	17
2.2.2.4.Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI).....	17
2.2.3. Bilişim Teknolojisindeki Hızlı Gelişmeler	20
2.2.3.1. Ekonomik Etkisi.....	21
2.2.3.2. Sosyo-Kültürel Etkisi	21
2.3. Küreselleşmenin Siyasal Boyutu	22
2.3.1. Ulus Devletin Etkinliğinin Azalması.....	22

2.3.2. ABD'nin Dünya Siyasetindeki Egemenliği	24
2.4. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu.....	25
2.5. Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu	26
3. KÜRESEL ŞİDDET.....	30
3.1. Küresel Şiddet Kavramı	30
3.2. Küreselleşme Sürecinde Şiddet ve ABD'nin Rolü	32
3.2.1. Birinci Körfez Savaşı (1. Irak Savaşı	34
3.2.1.1. Savaşın Nedenleri.....	34
3.2.1.2. Savaşın Gelişimi	40
3.2.1.3. Savaşın Yarattığı Şiddet	40
3.2.2. Somali Harekatı	42
3.2.2.1. Harekatın Nedenleri	42
3.2.2.2. Harekatın Gelişimi	44
3.2.2.3. Harekat Nedeniyle Artan Şiddet	45
3.2.3. Afganistan Savaşı	46
3.2.3.1. Savaşın Nedenleri.....	47
3.2.3.1.1. Orta Asya'yı ve Hazar Petrollerini Rusya'nın Kontrolüne Bırakmamak.....	47
3.2.3.1.2. Afganistan'da Boru Hattı Kurarak Hazar Petrollerini Ucuz ve Kısa Yoldan Batıya Taşımak.....	49
3.2.3.2. Savaşın Gelişimi	52
3.2.3.3. Afganistan Savaşı'nın Yarattığı Şiddet	53
3.2.4. İkinci Irak Savaşı	55
3.2.4.1. Savaşın Nedenleri.....	56
3.2.4.1.1. Zengin Petrol Havzasına Sahip Basra Körfezini Tam Anlamıyla Kontrol Altına Almak	56
3.2.4.1.2. Petrol Ticaretinde Doların Hegemonyasını Korumak.....	58
3.2.4.1.3. Yaklaşan Başkanlık Seçiminde Gündemi Değiştirmek	59
3.2.4.2. Savaşın Gelişimi	62
3.2.4.3. Savaşın Yarattığı Şiddet	64

3.2.4.3.1. Savaşta Ortaya Çıkan Kayıplar	65
3.2.4.3.2. Irak Savaşı ve İşkence.....	68
4. KÜRESEL ŞİDDETE KÜRESEL TEPKİLER.....	74
4.1. Küresel Şiddete Küresel Tepki: Radikal İslam ve Şiddet	74
4.1.1. Usame Bin Ladin, El Kaide ve Taliban'ın Ortaya Çıkışı	75
4.1.1.1. Taliban.....	75
4.1.1.2. Usame Bin Ladin ve El Kaide	77
4.1.2. Usame Bin Ladin ve El Kaide'nin Amerika'ya Savaş İlanı	78
4.1.3. El Kaide ile Bağlantılı Diğer İslami Örgütler	81
4.1.4. El Kaide'nin Faaliyetleri.....	83
4.1.4.1. 11 Eylül 2001 Öncesi Faaliyetleri.....	83
4.1.4.2. 11 Eylül Saldırıları	84
4.1.4.3. İstanbul Saldırıları.....	88
4.1.4.4. Madrid Saldırısı	91
4.2. Küreselleşme ve Küresel Şiddet Karşıtı Toplumsal Hareketler	93
5. KÜRESELLEŞMENİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİNİN BİREYSEL ŞİDDETE ETKİSİ.....	97
5.1. Yerel Ekonomilerin Yıkılması	97
5.2. Yoksulluğun Artması, Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik	97
5.3. Küresel Dejenerasyon.....	98
6. YAKIN GELECEKTE KÜRESEL ŞİDDET.....	101
7. SONUÇ : GENEL DEĞERLENDİRME	105
7.1. Bulgular	105
7.2. Öneriler.....	106
7.3. Sonuç	106
KAYNAKÇA.....	109

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
IMF : Uluslar arası Para Fonu
GATT : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması
MAI : Çok Taraflı Yatırım Anlaşması
NAFTA : Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması
WTO : Dünya Ticaret Örgütü
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
ECSC : Avrupa Kömür Çelik Birliği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa No.

1. Bölgelere Göre İnternet Kullanımı	20
--	----

1. GİRİŞ: ÇALIŞMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

1.1. Çalışmanın Konusu ve Önemi

Gerek akademik çevrelerdeki bilimsel tartışmalarda, gerekse günlük hayatta günümüzün en çok tartışılan konularından biri küreselleşmedir. Bunun temel nedeni, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla her gün biraz daha hayatımıza giriyor olması, yaşadığımız bölgeyi, ülkeyi, çalıştığımız işi etkiler hale gelmesidir.

Küreselleşmenin temeli, sermayenin tüm dünya düzeyine yayılması ve ekonominin artık ulusal değerler yerine uluslar arası hatta ulus ötesi değerler üzerine kurulması olduğu söylenebilir. Örneğin finans alanında Tokyo borsası kapanırken İstanbul, Frankfurt ve Londra borsaları açılmakta, onlar kapanırken New York borsası açılmakta, o kapanırken Tokyo borsası yeniden açılmakta, böylece yer küre üzerinde finans piyasaları 24 saat açık kalmaya devam etmektedir. Bu bağlamda örneğin New York'ta dünya finans merkezinin kalbi olarak bilinen Wall Street borsa bölgesi 7 gün 24 saat çalışmakta, borsa brokerları dünyanın diğer bölgelerindeki müşterilerinin online ya da telefon taleplerine anında cevap vermekteler. Bugün dünyanın önde gelen sermaye şirketleri (Coca Cola, Shell, British Petroleum (BP) Toyota, Microsoft gibi) yalnızca kendi ülkeleri ile sınırlı kalmadan kendilerine en uygun şartları sağlayan ülkelerde üretim üsleri açabilmektedir. Ülkeler de bu dünya devlerinin kendi ülkelerinde yatırım yapmalarını teşvik edebilmek için gerek idari, gerek hukuki yapılarını bu şirketlerin tercihleri doğrultusunda değiştirebilmektedir. Bunun yanında, International Monetary Fund (IMF) ve Dünya Bankası gibi küreselleşme dönemi öncesinde kurulan uluslar arası ekonomik örgütler de küreselleşme ile beraber boyut değiştirerek yeni küresel görevler elde ettiler.

Fakat, küreselleşme olgusu, temeli sermayenin küreselleşmesi olsa da yalnızca ekonomik bir gelişme olarak yorumlanmamalı. Sermayenin küreselleşmesi siyasal, sosyal ve kültürel alanda da pek çok değişikliği beraberinde getirmiştir. Özellikle teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler, internetin tüm dünya düzeyinde kullanımı, bazı değerlerin tüm dünya tarafından küresel düzeyde kabul edilmesine, bazı ulusal ve yerel değerlerin de yok olmasına, ya da yeni okuma şekilleri ile

dönüşmesine, sanallaşarak internete taşınmasına böylece yerelin de globalleşmesine neden oldu. Örneğin uçakta tanıştığım bir Amerikalı Kars'ın Kağızman ilçesindeki otlu peynirin çok güzel olduğunu, internetten Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) sipariş verdiğini anlatmıştır. Tüm dünya yavaş yavaş aynı dili konuşmaya, aynı şarkıyı söylemeye, aynı filmi seyretmeye başlarken, ulusal ve yerel diller, şarkılar ya da filmler popülaritelerini kaybetmeye, birer kult dili, kültürü olmaya başladılar.

1.2. Çalışmanın Amacı

Küresel şiddetin nedenlerini irdelemek, sonuçlarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Hızlı gelişim ve yaygınlaşma süreci bir çok olumsuzluğun doğmasına da neden olmuştur. Bu süreçteki olumsuzluklardan en etkilisinin küreselleşmenin gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde farklı hızlarda gelişiyor olması ve bunun sonucunda ülkeler arasındaki eşitsizliklerin artması olduğu söylenebilir. Bu durum özellikle az gelişmiş ülkelerde huzursuzlukları derinleştirmiştir. Bir diğer sorun ise yaygınlaşan ekonomik krizlerdir. Günümüzde sermayenin ülkeler ve piyasalar arası akışkanlığı nedeniyle dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan ekonomik bir krizin etkisi kısa bir sürede başka ülkelere de yayılmakta, farklı yapı ve büyüklüklerde olan bu ülke ekonomilerinin krizden etkilenme dereceleri de dünya piyasalarıyla entegrasyonlarıyla ilişkili olmaktadır. Uluslar arası platformda kendilerini risklere karşı yeterince koruyamayan ülkelerin krizden daha kolay etkilendikleri görülmüştür. Ekonomik anlamdaki kriz kendisini sosyal anlamda da göstermekte, ülkelerde yaşanan işsizlik, yoksulluk ve sosyal güvence eksikliği bireylerin ve toplumların “tansiyonunu” yükseltebilmektedir.

Böylece toplumsal cinnet düzeyinde bir şiddetin varlığı kaçınılmaz olmakta ve yok olan yerel değerlerin şiddeti önlemedeki etkisi azaldığından, ekonomik olarak yeterince güçlü olmayan devletlerin güvenlik örgütlenmelerindeki hukuksal ve yapısal eksiklikler ile de bu şiddetin önüne geçilmesi mümkün olmadığından toplumlar şiddet ortamında yaşamak zorunda kalmasının nedenlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Çalışmanın Denenceleri ve Yöntemi

Araştırmamıza ışık tutacak ve çalışmamızı yönlendirecek olan denencelerimiz şunlardır:

D.1: Amerika Birleşik Devletleri, çokuluslu şirketler aracılığı ile dünya devletlerini ekonomik, siyasal ve kültürel olarak kontrol altına almaya çalışmaktadır.

D.2: Günümüzde küreselleşme süreci içerisinde “küresel terör” olarak adlandırılan eylemler, küresel şiddete maruz kalan ülkelerde bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada, betimsel ve tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi betimsel araştırma yöntemi, varolan durumun resmini çekmek, varolan durumu, katkı yapmaksızın ortaya koymaktır. Tarihsel araştırma yöntemi ise geçmişte olmuş bitmiş olayları, durumları, sorunları, kurumları, kişileri ve varlıkları günümüze ulaşmış kanıt ve belgelerden, canlı tanıklardan yararlanarak ortaya koymaktır. Çalışmada bu araştırma yöntemleri kullanılarak ve varolan bilgiler temel alınarak özgün düşünceler üretilmeye çalışılmıştır.

1.4. Temel Kavramlar

Çalışma içerisinde kullanılan temel kavramlardan bazılarının tanımları ise şu şekildedir.

Küreselleşme: Saraçoğlu’nun tanımı ile şöyledir: ““*Küreselleşme*” ya da “*globalleşme*” ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yerleşmiş yargıların ve kurumsal yapıların ülkelerin sınırlarını aşarak dünyaya yayılması ve böyle bir boyutta kabul görerek ilgili alanlarda tüm dünyaca benimsenen normların ortaya çıkma süreci olarak tanımlanabilir” (Saraçoğlu, 1999: 225).

Küresel Şiddet: Bir ülkede ki yerleşik yargıların ekonomik, sosyal, kültürel, dini yada ideolojik işlevsellik kazandırılarak, çok uluslu şirketlerin çıkarları için gerektiğinde hakim devletler tarafından uygulanan iktisadi, kültürel, siyasal ve askeri baskıların tümü.

Çok Uluslu Şirketler: Birden fazla devletin büyük şirketlerinin ortaklaşa kurdukları yada güçlü bir devletin hamiliğinde ki büyük şirketlerin, hakim devletlerin

bir devleti siyasal, ekonomik ve askeri egemenliği altına alması ya da almak istemesi için kullandığı ve bu devletlerin çıkarları doğrultusunda hareket edebilen şirketlerdir.

Ulus Devlet: Derebeylik düzeninin yıkılışı ve anamalcı düzenin oluşumu döneminde ortaya çıkan, toprak, ekonomik yaşam, dil, ruhsal yapı ve kültürel özellikler yönünden ortaklık gösteren, tarihsel olarak oluşmuş, en geniş insan topluluğu, millet.

1.5. Çalışmanın Sunuş Sırası

Çalışmanın ilk bölümünde çalışmaya temel oluşturacak kavramlar açıklanarak çalışmanın amacı, konusu ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde küreselleşmenin kavramsal çerçevesi sunulmuş ve tarihsel gelişimine göz atılarak küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise şiddetin kavramsal çerçevesi verilerek, küreselleşmenin şiddeti hangi açılardan körüklediğı analiz edilmiştir. Bu analizde küreselleşmenin şiddetle ilişkisi 3 temel bakış açısı ile irdelenmiştir. Küreselleşmenin koruyucusu ABD'nin ülkesel çıkarları uğruna yarattığı şiddet, savaşlar, işkence hapishaneleri ve Central Intelligence Agency'in (CIA) sorgu uçakları, dördüncü bölümde küreselleşmenin sonucunda ortaya çıkan şiddet hareketleri, beşinci bölümde ise ABD ve küreselleşme karşıtlarının yarattığı şiddet, küreselleşmenin sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlarının bireyler üzerinde yarattığı etki ve şiddete yönelim ile yakın gelecekte küresel şiddete ilişkin öngörüler, altıncı bölümde yakın gelecekte ortaya çıkabilecek küresel şiddete dair öngörüler ve son bölüm ise genel değerlendirme ve sonuç oluşturmaktadır.

2. KÜRESELLEŞME

Günlük yaşamda küreselleşme kimileri için ilerleme, özgürlük, şeffaflık, sınırsız ticaret, karşılıklı etkileşim vb. anlamına gelirken, kimileri içinse eşitsizliği, sömürüyü arttıran bir süreç olarak yorumlanmıştır. Bazı kesimler küreselleşme sürecini modern dünyanın ulaştığı en uç nokta, modernliğin en büyük başarısı olarak yorumlarken belirli kesimler küreselleşme sürecini emperyalizmin bir sonraki aşaması olarak değerlendirmektedir.

Dünya siyaset bilimi literatüründe de küreselleşmenin çok çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Küreselleşmenin dünya için bir çok olumlu sonucu olduğu ve bu nedenle modern çağın vazgeçilmezi olduğunu savunanların yanında küreselleşmenin dünyayı yıkıma götürecek sonuçlar doğuracağını ve bu nedenle alternatiflerin üretilmesi gerektiğini de savunanlar bulunmaktadır.

Aslında tüm bu karşıt ve muhalif görüşlere rağmen kabul edilmesi gereken gerçek artık herkesin küreselleşme sürecinin içinde olduğudur. Küreselleşme, sosyal, ekonomik ve kültüre sonuçları ile bugün gerek toplumları gerekse bireyleri doğrudan etkilemektedir. İşsizlik, fakirlik, zenginlik, ulus devlet, kültürel farklılıklar ya da kültürel dejenerasyon gibi birçok kavram küreselleşme ile yeni boyutlar kazanmış, bireylerin ya da toplumların hayatının etkiler olmuştur.

Bu kadar çok tartışılan, hayatımızı bu kadar derinden etkileyen küreselleşme olgusunun tek bir tanımını yapmak imkansızdır. Bu bakımdan, siyaset bilimi literatüründe küreselleşme için kullanılan farklı tanımlamalara göz atmak gereklidir.

2.1. Küreselleşme Kavramı

Yukarıda belirtildiği gibi, gerek bilimsel akademik tartışmalarda gerekse günlük hayatta küreselleşmenin olumlu-olumsuz çok çeşitli tanımları yapılmaktadır.

Bu tanımlamaların çeşitliliğine değinen Bozkurt (2003:1), konuyla ilgili aşağıdaki örnekleri vermiştir. “Küreselleşme, ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen hemen yeryüzünün her alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan “*sihirli*” bir sözcük haline gelmiş; ünlü sosyolog Peter Burger’in deyimiyle, Alman kömür endüstrisindeki gerilemeden, Japon gençlerinin cinsel alışkanlıklarını açıklamaya kadar geniş bir alanda kullanılan “*klişe*”ye dönüşmüştür.

Berger'in görüşlerine paralel bir biçimde, adeta geçmiş ve geleceğin kapılarını açacak anahtar bir kavram olarak görülen küreselleşmeyi Bauman da "parolaya dönüşmüş moda bir deyim" olarak değerlendirmektedir".

Koray ise küreselleşmenin tanımının, tanımı yapanın bakışına ve duruşuna göre değiştiğini vurgulamaktadır: Örneğin küreselleşmeyi bugüne özgü bir gelişme olarak yorumlayanlar olduğu gibi küreselleşmeyi en az 500 yıldır süregelen bir gelişmenin yeni bir evresi olarak tanımlayanlarda var; küreselleşmeyi insanların ve toplumların birbirine yakınlaşması olarak yorumlayanlar olduğu gibi iki kutuplu dünya gerçeğinin daha da belirginleştiğini vurgulayanlar da bulunmakta. Ayrıca bu genel yorumların arkasında yaşadığımız küreselleşme süreci açısından çok farklı motiflerin öne çıkarıldığı da bir gerçek. Küreselleşmeyi yeni bir olgu olarak tanımlayanlar arasında kimileri bu olguyu daha çok teknolojik gelişmelere bağlamakta (teknolojik-gerçekçiler), kimileri soğuk savaş sonrası Doğu Bloku'nun yıkılması ve serbest piyasa modelinin üstünlüğünün ortaya çıkmasını neden olarak göstermekte, böylece piyasa ekonomisinin bir dünya sistemi haline gelmesinin kaçınılmazlığı üzerinde durmakta (serbest piyasacılar ve hiper küreselleşmeciler), kimileride küreselleşmeyi modernite kriziyle ilişkilendirmektedir (post-modernistler veya liberal-plüralistler). Bugünkü küreselleşmeyi kapitalizmin yeni bir evresi olarak yorumlayan ve geçmişle bağlayanlara göre de (neo-marksist yaklaşım), yaşadığımız süreç kapitalizmin ve serbest piyasanın yayılması ve derinleşmesi anlamından başka bir anlam taşımamaktadır. En az 500 yıldan bu yana dünya kapitalist bir sermaye birikim süreci yaşamaktadır, bugün yalnızca kapitalizmin coğrafik alanını genişletme ve derinleşme sürecinin yeni bir evresi söz konusudur ve her ne kadar yeni bir olgu olarak sunulsa da, bu küreselleşme evresinde de sermayenin belirli gücü, tekilci yapının genişleme ihtiyacı bakımından geçmişe göre bir fark yoktur; hatta şimdi piyasa yalnız ekonomiyi değil tüm sosyal yaşamı eline geçirmekte, "sömürgeleştirmektedir" (Koray, 2003:1).

Gerçekten de küreselleşmenin tanımlarına bakıldığında iki önemli ayrımın ortaya çıktığı görülmektedir. Küreselleşmenin olumlu özelliklerini vurgulayan tanımlar ile olumsuz özelliklerini vurgulayarak ona karşı gelen tanımlar.

Küreselleşmeyi olumlu olarak değerlendiren ya da -en azından- olumsuz yönlerinin olmadığını vurgulayan tanımlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Dünyanın önde gelen finans spekülâtorlerinden Soros’a göre “küreselleşme sermaye hareketlerinin serbest olduğu, ulusal ekonomilerin daha çok küresel finansal piyasalar ve çok uluslu şirketlerin hakimiyeti altına girdiği düzen” anlamına gelmektedir (Soros, 2002: 7).

Walden Bello’ya göre “Globalleşme şirket karı mantığıyla, sermaye, üretim ve pazarın global ölçekte entegre olma sürecidir. Bu sürece özelleştirme, kuralsızlaştırma (deregülasyon) ve ticari serbestlik yoluyla “*pazarı serbestleştirme*” odaklı yeni liberal ideolojiler damgasını vurmuştur. Yeni-liberal ideolojinin yine de iki versiyonu vardı; bir “*sert*” Thatcher-Reagen versiyonu, bir de “*yumuşak*” Blair-Soros versiyonu (“*güvenlik ağlarından*” globalleşme). Ama her iki yaklaşımın temelinde de Pazar güçlerini serbest bırakmayı ve işçi, devlet ve toplum tarafından uluslar ötesi firmalara konulan sınırlamaları kaldırmayı ya da aşındırmayı amaçlayan bir tutum yatıyordu” (Bello, 2003).

Saraçoğlu’nun tanımı ise şöyle: ““*Küreselleşme*” ya da “*globalleşme*” ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yerleşmiş yargıların ve kurumsal yapıların ülkelerin sınırlarını aşarak dünyaya yayılması ve böyle bir boyutta kabul görerek ilgili alanlarda tüm dünyaca benimsenen normların ortaya çıkma süreci olarak tanımlanabilir” (Saraçoğlu, 1999: 225).

Woods’a göre (2000: 119); “Globalleşme, globalizasyon ya da uluslar arasılaşma olarak da ifade edilen küreselleşme kavramı, ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasal sınırların etkisini kaybettiği mal-hizmet ve insan trafiğinin daha hareketli hale geldiği, herkesin birbirinin ne yapıp ettiğinden haberdar olduğu bir ortamı betimletmektedir. Küreselleşmenin bir nicel birde nitel yönünden söz edilebilir. Nicelik yönünden küreselleşme ticaret, sermaye akımları, yatırımlar ve insanların ülkeler arasındaki dolaşımındaki meydana gelen artışı ifade etmektedir ki bu olgu bazen ulus-ötesileşme (transnasyonalizm) veya karşılıklı bağımlılık olarak ta anılmaktadır”.

Küreselleşmenin akademik çevrelerdeki önemli uzmanlarından Giddens ise küreselleşme sürecini “kazananları ve kaybedenleri fırsatları ve dezavantajları içinde paradoksal olarak bulunduran bir süreçtir” olarak tanımlamıştır. (Giddens, 2000:17)

Küreselleşmenin olumsuz sonuçlarını vurgulayan tanımla ise şu şekilde örneklendirilebilir.

Kongar’a göre “...dünyanın yaşadığı Tarım ve Endüstri Devrimleri’nden sonra ortaya çıkan üçüncü büyük devrimin, İletişim-Bilişim Devriminin görüntülerinden biridir... “Siyasal olarak Birleşik Amerika’nın dünya liderliği ve dünya jandarmalığı. Ekonomik olarak uluslararası sermayenin egemenliği. Kültürel olarak iki kolu var tekdüze bir tüketim kültürünün empoze edilmesi ve kültür farklılığı olan her gruba ayrı siyasi özerklik verilmesi eğilimi” (Kongar, 1999: 23).

Chomsky ise küreselleşmenin bir süreç olduğuna değinmiş ve bu süreci şu şekilde tanımlamıştır. “Küreselleşme, mükemmel bir şekilde dizayn edilmiş, sürekli bir şekilde yoğunlaşmakta olan özel güçlerin çıkarlarını kollayan bir yol. Birbirlerine sıkı sıkıya bağlı birkaç güçlü devlet ile mega şirketin maddi çıkarlarını yeniden ürettikleri bir süreç” (Chomsky, 2000: 4).

Çağlar Keyder ise küreselleşmeyi ve onun dönüştürme gücünü tarihsel süreç ile birlikte aşağıdaki gibi tanımlıyor. Bu bağlamda Keyder’e göre küreselleşme bazı sosyal bilimcilerin iddia ettiği gibi uzun bir tarihsel sürecin son aşaması değil. En azından bu gün yaşamımızda var olan şekli ile bize her gün varlığını hissettiren küreselleşme bu şekilde tanımlanamaz. Aksine küreselleşme olgusuna bakılırken öncelikle ulus devlet olgusunu anlamak gerekmektedir. Ulus devlet modernleşme sürecinde 20. yüzyıl fenomeni olarak ortaya çıkmış politik ekonomik bir yapı olarak üzerinde kurulduğu ilkeler içinde, barındırdığı nüfusu belirli bir toplum olarak ortaya çıkarmaya çalışan politik yapıları. Yani ulus devlet kendi sınırları içindeki nüfusu türdeşleştirmeye, kültürel, sosyal ve ekonomik olarak bir bütün haline getirmeye çalışan bir devlet. (Madra, 2004)

20. yüzyıl öncesinde olmayan bu yapı, modernitenin bir sonucu olarak ulus devletlerin çeşitli enstrümanlar kullanarak sınırları içinde barındırdıkları toplulukları homojenize etme sürecinin mimarıdır. Bu bağlamda devletler, yapısalcı kuramın öngördüğü gibi yazılı basının gücünü kullanarak “*hayali toplumlar*” yaratırken, iletişim teknolojilerinden, milli eğitim politikalarından, ulaştırma politikalarına kadar hemen her şeyi öngördükleri toplumu yaratmak amacı ile kullanmışlardır. Bir başka anlatımla İstanbul’da oturan insanlar ulus devlet politikası ile kendilerini Anadolu’ya, Trakya’ya, Kafkasya’ya bağlı bireyler olarak hissetmeye başlamışlar

“orda bir köy var uzakta/ gitmesek de gelmesek de o köy bizim köyümüzdür” diyen Ahmet Kudsi TECER’in dizelerindeki gibi hayali bağlar ile uluslaşma sürecini başlatmıştır. Yani hiç görmedikleri, belki hiç göremeyecekleri hiç yaşam alanları ile doğrudan ilgili olmayan uzak bölgelerin insanlarını kendilerinin komşuları gibi hissetmeye başlamışlardır. Bu da yazılı basının, kitap, gazete, dergi, vs. ile birlikte uzak insanların hikayelerini de paylaşmaya, anlatmaya başlaması ile gelişen bir süreç. Ancak, 20. yüzyılın akabinde gelen küreselleşme de bu türdeşleşmiş toplumları etkileyen bir olgu olarak yeni bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Etkileme şekli açısından bakıldığında, “ulus devlet”in egemen ve dönüşümcü politikalarını büyük çapta kenara iterek, yerine sivil toplum olgusunu yerleştirerek, sınır ötesi yeni birliktelikler kurarak ve daha bir çok şekilde ulus devletin etkinliğini azaltan bir süreç olarak algılamalıyız küreselleşmeyi. (Madra, 2004.)

İspanya Öğrenciler Sendikası tarafından hazırlanan ve İspanya’da tüm öğrencilere dağıtılan bir broşürde ise küreselleşme şu şekilde tanımlanmıştır; “Küreselleşme, farklı ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin, her bir ulusal ekonominin diğerlerine bağlı olduğu bir dünya ekonomisi yaratma noktasına dek genişlemesidir. Hiçbir ülke kendine yeterli değildir, hepsi de ürünlerini diğer ülkelerle değişime sokma ihtiyacını duyar. Potansiyel olarak, ekonominin uyumlu bir biçimde uluslararası ölçekte planlanmasının temelini döşeyeceği için, bütünleşmiş bir dünya ekonomisinin yükselmesi, aslında zorunlu olarak olumsuz bir şey değildir. Sosyal adalete ve üretim araçlarının (fabrikalar, teknoloji, sermaye) ortak mülkiyetine dayalı bir ekonomik sistemde, bu, insanlık için görülmedik bir ileri adımı olarak tanır. Fakat kapitalist sistem, üretim araçlarının özel mülkiyetine ve her bir kapitalistin en yüksek karı elde etmeye çalışmasına dayanır. Bu da gelişmeyi olanaksız kılar ve gezegendeki insanların çoğunun yaşam standartları düşerken, küçük bir azınlığın muazzam ölçüde zenginleştiği bir durum yaratır” (www.marxist.com 2004).

Danaher ise, küreselleşmenin tanımı aşağıdaki gibi vermekte: “Küreselleşme, küresel rekabet nedeniyle insanların işini kaybettiği, küresel üretim kapsamında dünya su havzalarının ve ozonun tehdit edildiği bir süreç. Bu süreçte ekonomik ve toplumsal eşitsizlik gittikçe daha da büyümekte; daha az sayıdaki şirket dünyadaki refahın daha fazlasına sahip olmakta...bunun sonucunda pek çok birey,

ailelerinin karınlarını doyurmakta zorlanmakta... Küresel şirketler üretim yapmak için tek bir ülkeye bağlı kalmadıklarından bir ülkenin işçileri her an işlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktalar.” (Danaher, 2004: 1).

Yukarıda verilen bir çok tanımda, küreselleşmenin olumlu ya da olumsuz yanlarının vurgulandığı görülmektedir. Kanımızca küreselleşme olgusunun olumlu-olumsuz sonuçlarını değerlendirebilmek için onun siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak neler getirip neler götürdüğünü incelemeden önce, küreselleşmenin tarihsel gelişimini değerlendirmek gereklidir.

2.2. Küreselleşmenin Gelişimi

Küreselleşmenin tanımı kadar ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi de akademik çevrelerde derin tartışmalara neden olmuştur. Kimi çevreler küreselleşme çağının 1980’lerden sonra ortaya çıkan, teknoloji ve bilişim alanındaki gelişmelerle ivme kazanan yepyeni bir dönem olduğunu vurgulamıştır. Kimi çevreler ise temel olarak sermaye dolaşımının ve ticaretin ülke sınırlarına sıkıştırılmadan serbestçe yapılabilmesi olarak tanımlanabilen küreselleşmenin aslında 19. yüzyılın sonlarında da yaşandığını ve şu andaki dönemin 2. küreselleşme dönemi olarak yorumlanabileceğini belirtmekteler. Bu görüşün önemli destekçilerinden Hirst-Thomson, küreselleşme yeni mi sorusuna şu cevabı vermiştir: “eğer küreselleşmeyi, ülkeler arasındaki büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomi diye yorumlarsak, bu sorunun cevabının kesinlikle olumsuz olduğunu belirtmektedir. Gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya ticaret sistemi on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında oluşturulduğu için, uluslararası ekonominin karmaşık bir görelî açıklık-kapalılık hikayesi vardır. Denizaltı telgraf kabloları 1860’lardan beri kıtalararası piyasaları birbirine bağlamaktadır. Binlerce mil uzaklıktaki yerlerle günlük ticaret ve fiyat belirlemeyi olanaklı kılan bu kablolar, günümüzün elektronik ticaretinden çok daha büyük bir yenilikti” (Hirst- Thomson, 1998: 8).

Gerçek anlamda küreselleşmeyi, sermayenin küreselleşmesi ve ticarete sınırların kaldırılması olarak algıladığımızda, Hirst-Thomson’la paralel bir yaklaşımla, küreselleşmenin başlangıç yılları olarak 1870-1914 yıllarını temel alabiliriz. Bu süreçte ülkeler arası ekonomik ilişkiler artmış, ulaşım ve iletişim

alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle tarifelerin düşürülmesi ve deniz ve demiryolu ulaşımının artması küresel ticaretin yaygınlaşmasını sağlamıştır. “Söz konusu dönemde dünya üretimi reel bazda yıllık ortalama % 2,7 oranında, ihracatı ise % 3,5 oranında artmıştır” (Acar, 2004:1). Aynı dönemde yabancı sermaye yatırımları da gözle görünür oranda artmıştır.

Bu küreselleşme süreci Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle sekteye uğramıştır. Ardından 1917 Rus Devrimi gerçekleşmiş, Sovyet Rusya’nın kapalı ekonomisi diğer ülkelere örnek olmaya başlamıştır. Bu sorunları 1929 Ekonomik Buhranı izlemiştir. Bu dönemde üretim durma noktasına gelmiş, kitlesel işsizlik yaşanmıştır. Buhranın ardından daralan pazarlar ve bunun sonucunda meydana gelen aşırı üretim bunalımları İkinci Dünya Savaşı’na zemin hazırlamış ve küreselleşme sürecini neredeyse tamamen durdurmuştur. Ülkeler korumacı ve içe kapanık politikalar gütmeye başlamışlardır. Kotalar ve tarifeler artmış, küresel ticaret azalmıştır. Jean Batou bu süreci şöyle tarif ediyor: “Gerçekten kısa XX’inci yüzyıl güçlü kapitalist ekonomilerinin dünya çapındaki yayılma trendinde kayda değer bir bükülmeye tanık oldu. 1914’den 1989’a,, Birinci Dünya Savaşı, Rus devrimi, altın ayar para sisteminin iflası, büyük buhran, İkinci Dünya Savaşı, Sovyetler Birliği’nin Doğu Avrupa ekonomilerini yapısal olarak kendine benzetmesi, sömürge halklarının başkaldırması ve “*kapitalist olmayan*” devlet sayısının artması, uzun bir istikrarsızlık, parçalanma ve sistemin dünya ölçeğinde daralmasına eşlik etti” (Batou, 2004: 1).

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından ABD dünya liderliğine soyunmuş ve dünyanın yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu süreçte siyasi alanda Birleşmiş Milletler, Cemiyeti Akvam’ın yerini alırken, dünya ticaretini geliştirmek için General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), International Monetary Fund (IMF), ve Dünya Bankası gibi iktisadi örgütler kurulmuştur. Fakat bu dönemde kapitalizmin temel olarak ulus-devletler düzeyinde yapılandırıldığı söylenebilir. 1945-1973 döneminde iki kutuplu dünyada Sovyet Bloku sosyalist ekonomik anlayışla idare edildiğinden uluslararası ticaret ve sermaye hareketleri sınırlı idi. Batı’da ise gerek ulus devletlerin kendi ülke ekonomilerini düşünerek yüksek tuttukları gümrük vergileri, gerek bu alandaki sınırlayıcı hukuki düzenlemeler gerekse bu dönemde özellikle Batı Avrupa’da hakim olan sosyal

demokrat yönetimler ve sosyal refah devleti anlayışı nedeniyle sermayenin serbest hareketi sınırlı kalmıştı.

1970'lerin sonundan itibaren sermayenin uluslararası düzeyde hareketlilik kazanması küreselleşmenin ana öncüllerindendi. Bu dönemde sermayenin bu anlamdaki hareketliliğine yol açan süreç ise Bretton Woods anlaşmasının sona ermesiyle birlikte sabit kur sisteminin terk edilmesi ile başlatıldı. Bretton Woods sistemi tüm ülkeler için geçerli olacak sabit kur sistemini öngörmekteydi ve bütün Batı'lı ülkeler tarafından kabul görmüştü. Fakat sistemin 1970'lerin başında çökmesi ile ülkeler için döviz kuru sabit kalmamaya ve ülkenin ekonomik konjonktürüne göre inişli çıkışlı bir grafik çizmeye başladı. Bu durum, ülkelere döviz ve yabancı yatırım çekmek isteyen ülkelerde sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasına neden oldu. Bu süreç ise küresel ticareti ve sermaye akışlarını hızlandırdı ve küreselleşmenin önünü açtı.

Ayrıca, 1970'lerin ortasında yaşanan petrol krizleri de, o döneme kadar devam eden korumacı sosyal-refah devleti anlayışının ülkeler tarafından yavaş yavaş terk edilmesine yol açtı. Bu süreçte, özellikle 1980'li yılların başında öne çıkan isimler ABD'de Reagan, İngiltere'de de Thatcher oldular. İleride ayrıntıları ile ele alınacak olan “*yeni dünya düzeni, neo-liberalizm ve yeni sağ*” kavramları bu dönemde bu iki lider tarafından öne atıldı. Temel olarak sosyal refah devletinin lağvedilmesini, devletin yalnızca toplumu koruma görevini yaparak ekonomi ve sermaye üzerindeki etkisini azaltmayı ve hatta yok etmeyi öngören bu yapılanma 1980'li yıllarda tüm Batı dünyasında hakim oldu. George bu süreci şu şekilde ifade etmekte: “Uluslararası düzeyde neo-liberalizm temel olarak aşağıdaki 3 kavram üzerine kurulmuştur: mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, tüm dünyada yatırım yapma serbestliği.” (George, 1999: 10). Bu yapılanmanın bir sonucu olarak sermayenin üzerindeki devlet baskısının azaltılması ve ülkeler arasında bu anlamdaki serbestlik, sermayenin dünya üzerinde daha rahat hareket etmesine neden oldu.

1990'lı yıllarda ise küreselleşme zirveye ulaştı. Dünya, öncelikle ekonomik anlamda, daha sonra da sosyal ve kültürel anlamda hızlı bir entegrasyon sürecine girdi. Bu sürecin bu kadar hızlı gerçekleşmesinde 3 temel faktör rol oynadı (www.ekutup.dpt.gov.tr):

- a- Doğu Bloğunun çökmesi ile çok uluslu şirketlerin bu pazara yönelmeleri,
- b- bölgesel ve uluslararası anlaşmalar ile sermaye ve mal hareketleri üzerindeki sınırların kaldırılması ve bu alandaki yetkilerin ulus devletlerden alınarak çok uluslu şirketlerin kontrolündeki uluslararası örgütlere bırakılması,
- c- Bilişim teknolojisindeki gelişmeler ile dünyanın sosyo-kültürel entegrasyonu.

2.2.1. Doğu Bloku'nun Dağılması İle Çok Uluslu Şirketlerin Bu Pazara Yönelmeleri

Sovyetler Birliği'nin ve ona bağlı Doğu Bloku'nun çökmesi ile bu bloğa dahil ülkelerin serbest piyasa ekonomisine geçme çabaları küreselleşmenin ekonomik anlamda önemli derecede ivme kazanmasına neden oldu. Bu süreçte, bu ülkelerdeki geniş Pazar potansiyeli ile ucuz işgücü batılı şirketlerin dikkatini çekti. Coca-Cola, Adidas, Toyota, International Business Machines (IBM) gibi şirketler fabrikalar açarak üretimlerini bu ülkelere kaydırmaya başladılar. Bu ülkelerde yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için hukuki altyapılarını bu şirketlerin istekleri doğrultusunda düzenlemeye başladılar. Sonuç olarak daha önce ya yalnızca kendi ülkelerinde ya da kapitalist batılı ülkelerde hizmet veren büyük sermaye şirketleri bu tür 3. dünya ülkelerinde üretim yapma, oradaki pazarları kullanabilme ve bu nedene de o ülkelerin hukuki altyapılarını ve yönetim sistemlerini kendi istekleri ve çıkarları doğrultusunda düzenleme şansı buldular. Diğer bir ifade ile daha önce ulusal ya da uluslar arası şirket olarak tanımlanabilen bu şirketler artık “ulus ötesi” ya da “çok uluslu” (*multi national*) şirketler olarak literatürdeki yerlerini aldılar. Bu süreç, küreselleşmenin 90'lı yılların ortasından itibaren özellikle ekonomik alanda ivme kazanmasında çok önemli rol oynadı (www.ekutup.dpt.gov.tr).

2.2.2. Mal ve Sermaye Hareketlerinin Serbestleştirilmesi ile Ulus Devletin Etkinliğinin Azaltılmasına Dayalı Hukuki Düzenlemeler

1990'lı yıllarda küreselleşmenin ivme kazanmasında etkili olan ikinci neden ise ekonomideki ve ticaretteki sınırları kaldırmaya yönelik hukuki düzenlemelerdi. Bu düzenlemeler ile çok uluslu şirketler gerek doğu Bloku ülkelerine gerekse diğer 3. dünya ülkelerine kolaylıkla nüfuz edebilme şansına sahip oldular. Bu düzenlemeler ile, ileride ayrıntılı olarak görüleceği üzere, ulus-devletlerin ulusal ekonomi üzerindeki etkisi gittikçe azaldı. Ulusal ekonomiler, bu hukuki düzenlemelerin ışığında çok uluslu şirketlerin istekleri ve çıkarları doğrultusunda yönetilir oldular (www.ekutup.dpt.gov.tr).

Bu gelişmeler şu şekilde özetlenebilir.

2.2.2.1. Gümrük Birliği ve Avrupa'nın Ekonomik Olarak Birleşmesi

Ekonomik ve kültürel açıdan neredeyse bütünleşmiş bir Avrupa'nın ortaya çıkarılma çabaları aslında 20. yüzyılın ortalarına kadar dayanmaktadır. 1951 yılında ECSC'nin (Avrupa Kömür Çelik Birliğinin) kurulması ile ilk kuruluş adımını atan AB, 1957 Roma Anlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ismini aldı. Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg'un kurucu üye olduğu Birliğe daha sonraki yıllarda Avusturya, Danimarka, Finlandiya, İngiltere, İrlanda, İspanya, Portekiz, İsveç ve Yunanistan üye oldular. 2004 yılında eski Doğu Bloku ülkelerinden 10 yeni üyenin de katılmasıyla üye sayısını 25'e çıkaran Avrupa Birliği bugün dünyanın en geniş, en kapsamlı ve en organize uluslar arası örgütü olarak karşımıza çıkmakta.

Başlangıçta yalnızca üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirme amacını güden Avrupa Birliği süreci Avrupa'nın ekonomik anlamda bütünleşmesiyle zirveye ulaşmıştır. Gümrük Birliği sistemine geçilmesi ile mal hareketlerinin üye ülkeler arasında herhangi bir sınırlamaya ve vergiye tabi olmadan serbest bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Bunun yanında, tek bir para birimi sistemine geçilmiş ve üye ülkeler arasında sermaye hareketlerinin kolaylıkla gerçekleştirilmesi ve finans piyasalarının entegrasyonu sağlanmıştır. tüm bu gelişmeler tek bir Avrupa yaratma çabalarını başarılı kılmış ve ekonomik açıdan birleşmiş bir Avrupa ortaya çıkarılmıştır (www.ekutup.dpt.gov.tr).

2.2.2.2. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi yolundaki önemli çabalardan biri olan GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Antlaşması) sermayenin, mal ve hizmetlerin uluslararası dolaşımının önündeki tüm hukuki engellerin kaldırılması, çok uluslu şirketlerin 3. dünya ülkelerinde rahatça faaliyet gösterebilmeleri ve hatta oradaki yerel ekonomilerin yerini almaları gibi küreselleşmenin pek çok bileşeninin önünü açan en önemli hukuki düzenleme olarak karşımıza çıkmıştır.

GATT aslında küreselleşme çağından çok önce, 1947 yılında imzalanmıştır. Fakat anlaşma 1990'lı yıllara kadar genellikle uluslararası ticareti düzenlemeye yönelik hükümler getirirken özellikle bu yıllardan sonra yapılan değişikliklerle ticareti tam anlamıyla serbestleştirmeye ilişkin ilkeler getirmiştir. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir (www.ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc):

En Çok Kaydırılan Ülke Kuralı

Söz konusu ilke, üye ülkelerin ticareti partnerleri arasında ayırım yapmamasını zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle, bir üye ülke, herhangi bir ülkeye tanıdığı elverişli bir rejimi koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulamak zorundadır.

Bu ilke, bir çok uluslu şirketin bağlı bulunduğu ülke yüzünden herhangi bir ayrıma tabi tutulmamasını öngörmektedir. Uluslararası sermaye ve çok uluslu şirketler, tabi oldukları ülkeye bakılmaksızın her ülkede eşit muamele görebilecekleridir (www.ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc).

Ulusal Muamele Kuralı

Söz konusu kural, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalar yönünden ithal ve yerli mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Bu ilke, çok uluslu şirketlerin bir ülkeye ihraç ettikleri mallar ile o ülkenin yerli üretiminin eşit şekilde yarışabilmesini, bu sayede çok uluslu şirketlerin rekabette geride kalmamalarını sağlamak üzere getirilmiştir. Bu ilke nedeniyle yerel ekonomiler ve yerel üretim bu çok uluslu dev şirketlerle aynı şartlarda yarışmaya zorlanmış bu durum da onların neredeyse sonunu hazırlamıştır (www.ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc).

Gümrük Vergilerinin İndirilerek Konsolide Edilmesi

GATT'la getirilen en önemli düzenlemelerden birisi uluslararası mal ve hizmet hareketlerinde ulus devletlere takdir hakkı tanıyan gümrük vergilerinin indirilmesi ve onların da konsolide edilmeye çalışılmasıdır. GATT ile hem onların düşürülmesi öngörülmüş, hem de oranların tüm ülkeler bazında standartlaştırılması planlanmıştır. Bu durum ulus devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki etkisini çok büyük derecede azaltmıştır. Çok uluslu şirketler, sadece o ülkenin yerel ekonomik şartlarına (İşgücü maliyeti yada pazarın genişliği) gibi kriterlere bakarak o ülkeye girip girmemeye karar verebilecektir. O ülke hükümetinin gümrük vergileri ile ilgili kararları çok uluslu şirketleri etkileyemeyecektir çünkü hükümet kendi ülkesindeki oran konusunda özgürce karar alamayacak, anlaşmada yer alan oranı uygulamak zorunda kalacaktır. Bu durum, ulus devletin ekonomi üzerindeki etkisini önemli derecede azaltmıştır (www.ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc).

Tarife Yoluyla Koruma

Gümrük vergisinin standardizasyonunu ilkesi ile doğrudan ilgili bir başka ilke ise tarifeler yoluyla koruma ilkesidir. Bu ilkeye göre mal ve sermaye hareketleri yalnızca gümrük vergileri ile sınırlandırılabilir. (O da yine yukarıda açıklandığı gibi GATT bünyesinde yapılabilir.) Bir diğer ifadeyle, ulus devletler çıkaracakları değişik yasal düzenlemeler ile sermayenin ya da malların hareketliliğine, kendi ülkelerine giriş ve çıkışına müdahale edemeyeceklerdir. Yukarıda da değinildiği gibi, bu ilkede ulus devletlerin kendi ulusal ekonomileri üzerindeki etkisini yok etmeye yönelik bir ilkedir. Ulus devletler, uluslararası mal ya da sermayenin kendi ülkelerine girişleri ile ilgili sınırlar koyamayacaklardır. Bu durum, çok uluslu şirketlerin, temelde kendi kontrollerinde olan GATT haricinde başka hiçbir sınırlamaya maruz kalmayacakları anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile çok uluslu şirketler istedikleri ülkede faaliyet gösterebilecek ve o ülkedeki ulus devlet kendi çıkaracağı hukuki düzenlemeler ile bu faaliyetleri engelleyemeyecektir. Bu şirketlerin karşılaşacakları tek engel gümrük vergileri olacak, onlar da GATT tarafından hem düşük tutulacak hem de her ülkede standartlaştırılacaktır. Bu sistem, çok uluslu şirketlerin istedikleri ülkede faaliyet gösterebilmeleri için müthiş bir fırsat

yaratmış, küreselleşmenin ivme kazanmasında çok büyük rol oynamıştır (www.ekutup.dpt.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc).

GATT, 1994 yılında toplanan Uruguay konferansında, tüm bu sistemin korunması ve sağlıklı işletilebilmesi için Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasına karar verdi. İleride ayrıntıları ile anlatılacak olan bu örgüt GATT ile ortaya konan sınırsız ticaret, malların ve sermayenin sınırsız dolaşımı gibi ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan düzenlemeleri yapma görevini üstlendi.

2.2.2.3. Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)

Mal ve sermaye hareketinin serbestleştirilmesi yönündeki çalışmalardan bir diğeri olan NAFTA Anlaşması 01.01.1994 tarihinde ABD, Kanada ve Meksika tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi. NAFTA, temel olarak mal, hizmet ve sermayenin bu üç ülke arasında serbest dolaşımını öngörmektedir. Bunun yanında, bu ülkeler ile yatırımcı şirketler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların da bu üç ülke tarafından kurulacak bir tahkim mekanizmasında çözülmesini öngörmüştür. Buna göre, bu üç ülkeden biri çıkan anlaşmazlıkla hatalı görülürse ilgili şirkete tazminat ödeyebilecektir. 1994-2001 yıllarında yatırımcıların ABD, Kanada ve Meksika hükümetlerine karşı açtığı yüzlerce tahkim davası bulunmakta olup; bu davaların hemen hepsinde yatırımcılar kazanmış, devletler ise kaybetmişlerdir (www.antimai.org).

2.2.2.4. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)

Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönündeki en radikal adım önce Organisation for Co-operation and Development (OECD) daha sonra da Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde çıkarılmak istenen Çok Taraflı Yatırım Anlaşması'dır. MAI bir çok otorite tarafından "küreselleşmenin anayasası" olarak adlandırılmıştır. Gerçekten de yürürlüğe konmak istenen bu anlaşma sermaye hareketleri üzerindeki ulus-devlet etkisini sıfıra indirmiş, ülke ekonomilerini tamamıyla çok uluslu şirketlerin adeta "emrine" bırakmıştır. MAI'nin önemi ulus devletlerin ekonominin idaresinden tamamıyla çekilmek zorunda bırakılması ve ulus devlet erkininin tamamen çok uluslu şirketlere ve onların temsilcisi olan uluslararası kuruluşlara

(Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi...) bırakılmasıdır” (Yılmaz, 1999:1).

Önceleri World Trade Organisation (Dünya Ticaret Örgütü-WTO) içinde düzenlenmesi düşünülen anlaşma, 134 üye ülkenin ikna edilmesinin güçlükleri göz önüne alınarak, 1995 yılı Mayısından itibaren OECD’ de görüşülmeye başlanmış ve görüşmeler 1997 yılı ortalarına kadar kamuoyundan gizli olarak yürütülmüştür. MAI anlaşmasının kamuoyuna yansması OECD’deki MAI görüşmelerine katılan Fransız heyetinin kültürel alandaki çekincelerinde ısrarcı olması ve bu konudaki tartışmayı heyetteki temsilcilerinden biri yoluyla kamuoyuna sızdırması ile gerçekleşmiştir. MAI anlaşmasının kamuoyu tarafından duyulmasından sonra dünya çapında oluşan tepkiler sonucunda Nisan 1998 yada Ekim 1998’de imzalanması planlanmıştır. Fakat, 14 Ekim 1998’ de anlaşmadan WTO’yu adres göstererek çekilen Fransa ile Kasım 1998’de gayri resmi olarak çekildiği Ticaret Bakanınca açıklanan İngiltere’nin de WTO’yu adres göstermesi ile anlaşma yatırımlar adıyla WTO’ya aktarılmıştır. Halen anlaşma Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde görüşülmektedir (Yılmaz, 1999:1).

MAI’nin 200 sayfayı aşkın anlaşma metni uluslararası ticaret ve sermaye hareketleri alanında çok radikal değişiklikler öngörmektedir. Anlaşmanın en temel maddelerinin başında ülkelere yapılacak yabancı sermaye yatırımlarına hiçbir şekilde yerli sermayeden daha az avantajlı_olanaklarından sağlanamayacağına ilişkin hükümdür. Bu hüküm, ulus devletinin kendi yerel sermayesini yabancı sermayeye karşı koruma yetkisini tamimiyle elinden almıştır (Yılmaz, 1999: 2).

Anlaşmanın diğer önemli hükümlerinden biri ise, ulus devletlerin, zarara uğrayan çok uluslu şirketlerce dava edilebileceğini, bu davaların yine Uluslararası Tahkim kurallarında görüleceğini, dava sonucunda çok uluslu şirketlerin devletlerden tazminat alabileceklerini öngörmektedir. Ancak devletlerin ya da yurttaşların çok uluslu şirketlere karşı uluslararası tahkimde dava açma hakkı da yoktur. Görüldüğü gibi, ikili anlaşmazlıklarda ulus devlete kendini savunma fırsatı ile verilmemiş, dava açma hakkı tamamıyla çok uluslu şirketlere verilmiştir (Yılmaz, 1999: 2).

MAI’nin öngördüğü ve ulus devletinin ülke ile ilgili genel hukuki düzenlemeler yapmasını engelleyebilecek diğer önemli ilke ise ulus devletlerinin kendi düzen ve varlığını korumaya yönelik önlemler alması, yeni yasalar çıkarması

ya da mevcut yasalarda değişiklik yapmak istemesi halinde, bu girişimlerin çok uluslu şirketlerin çıkarlarını olumsuz etkileyecek olması durumunda bunların “kamulaştırma ya da kamulaştırma doğurabilecek sonuç” olarak kabul edilmesi ihtimalidir. Yoruma çok açık olan “kamulaştırma doğurabilecek sonuç” ilkesi nedeniyle bu madde MAI’nin en radikal maddesi olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir durumda anlaşmazlık konusu çok uluslu şirketler tarafından (*ulus devlet tarafından değil*) Uluslararası Tahkime götürülebilecek ve ulus devletler hem geri adım atmak zorunda kalacak hem de şirketlerce belirlenecek tazminatı ödemeye mahkum edileceklerdir. Bu ilke, ulus devletlerin kendi takdir yetkisi doğrultusunda hukuki düzenleme yapmasını engelleyen ve bu alanda çok uluslu şirketlere sınırsız yetki veren bir ilke olarak ülkenin çıkarlarını koruması beklenen ulus-devletin varlığını hukuken olmasa da fiilen neredeyse yok etmiştir (Yılmaz, 1999: 3).

MAI’nin çok uluslu şirketlere sağlayacağı bir başka avantaj da, yatırımları ile ilgili olduğunu belirttikleri her elemanı “*kilit personel*” adı altında ev sahibi ülkelere sokabilecek olmalarıdır. Ayrıca, ulus devletler, çok uluslu şirketlerden istihdam yaratma, yeni teknoloji getirme yada ihracatı artırma gibi taleplerde bulunamayacaktır (Yılmaz, 1999: 3).

MAI anlaşmasını imzalayan Devletler 5 yıl süre ile bu anlaşmadan çıkamayacak ve 5 yıl sonunda çıkmak istediklerinde 15 yıl süre ile tüm anlaşma hükümlerini uygulamak zorunda kalacaktır (Yılmaz, 1999: 4).

MAI, toplumlardan, sivil toplum kuruluşlarında, akademik çevrelerden ve bireylerden gelen yoğun tepkiler ve protestolar nedeniyle askıya alınmıştır. Fakat görülen o ki küreselleşmenin bu denli hızlı ilerlediği bir dönemde yakın zamanda bu tip bir “*anayasa*” çok uluslu şirketler ve onların uluslararası temsilcileri tarafından yürürlüğe konulacaktır. MAI’yi “sanayinin ve ticaretin yönetiminin tamamıyla çok uluslu şirketlere bırakıldığı ve güçlü devletlerin de bu sistemi korumak üzere arka planda bekletileceği yeni bir düzen” olarak tanımlayan Chomsky de MAI’nin imzalanmasının özellikle Avrupa ve ABD arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenmeden zor olduğunu, fakat er ya da geç bunun ya da benzer bir anlaşmanın yürürlüğe konacağını vurgulamıştır (Chomsky, 2004: 15).

2.2.3. Bilişim Teknolojisindeki Hızlı Gelişmeler

Bilişim teknolojisindeki gelişmeler de küreselleşmenin 90'lı yıllarda ivme kazanmasının en önemli nedenlerindendir. Bu aşamada, internetin yaygın olarak kullanılması ve gündelik hayatın bir parçası haline gelmesi küreselleşmenin sosyal ve ekonomik alandaki gelişimine önemli katkıda bulundu. Yapılan bir istatistiğe göre dünya nüfusunun yaklaşık % 12,5'i fiilen internet kullanmaktadır. İnternet kullananların oranı ise yalnızca 2000-2004 yılları arasında %121 artmıştır. İnternetin bölgelere göre kullanım oranları aşağıdaki gibidir:

Çizelge 1. Bölgelere Göre İnternet Kullanımı

Bölge	2004 yılı nüfusu	2000 yılındaki internet kullanımı	2004 yılındaki internet kullanımı	Artış oranı	İnternet kullananların toplama oranı
Afrika	893,197,200	4,514,400	12,253,300	171.4 %	1.4 %
Asya	3,607,499,800	114,303,000	255,621,793	123.6 %	7.1 %
Avrupa	730,894,078	103,096,093	222,212,768	115.5 %	30.4 %
Ortadoğu	258,993,600	5,272,300	16,831,400	219.2 %	6.5 %
Kuzey Amerika	325,246,100	108,096,800	223,771,187	107.0 %	68.8 %
Latin Amerika	541,775,800	18,068,919	51,181,736	183.3 %	9.4 %
Avustralya	32,540,291	7,619,500	15,981,452	109.7 %	49.1 %
TOPLAM	6,390,146,869	360,971,012	797,853,636	121.0 %	12.5 %

Kaynak: www.internetworldstats.com

Görüldüğü gibi İnternet kullanımı dünyada artık bir ayrıcalık olmaktan çıkarak olağan bir durum haline geldi. İnternet kullanımı küreselleşmenin gelişimine ekonomik ve sosyo- kültürel alanlarda olmak üzere iki açıdan katkıda bulundu.

2.2.3.1. Ekonomik Etkisi

Yukarıda açıklandığı üzere ekonomik açıdan küreselleşme temel anlamda sermayenin ve malların tüm dünyada serbestçe dolaşımı anlamına gelmekte. Bu serbest dolaşımın önemli öncellerinden birini internetin yaygın kullanımı oluşturmuştur. Bugün küçük bir yatırımcı bile örneğin New York'ta bilgisayarının başında otururken İstanbul borsasındaki parasını alıp Frankfurt borsasına yatırabilmekte; Frankfurt borsası kapanınca oradan alıp Tokyo borsasına yatırabilmektedir. İnternet sayesinde bu işlemleri birkaç saat içinde gerçekleştirebilmektedir. Bu da sermayenin sınırsız hareketliliğini sağlayan önemli bir etken olmuştur.

İnternetin ekonomideki diğer önemli etkisi ise mal hareketlerinde olmuştur. İnternet üzerinden alışveriş artık apayrı bir sektör haline gelmiştir. Yine bir örnekle açıklayacak olursak, bugün bilgisayarının başına geçen bir kullanıcı, evinden dışarı adımını atmadan ve yerel pazarda o malın bulunup bulunmadığını hiç araştırma ihtiyacı bile duymadan internet üzerinden bir ürün siparişi edebilmektedir. Bu ürün birkaç gün içerisinde kendisine evinde teslim edilmekte, ödemi ise kredi kartı aracılığıyla yine internet üzerinden yapılmaktadır. Bu yapılanma, malların sınırsız dolaşımını hızlandıran, çok uluslu şirketlerin “küresel” ürünlerinin yerel ürünlere karşı avantaj sağlamasına neden olan bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Artık Çin’de üretilen bir mal 2-3 gün içinde Almanya’daki bir tüketici tarafından teslim alınabilir olmuştur (Akata, 1999).

2.2.3.2. Sosyo-Kültürel Etkisi

İnternetin küreselleşmenin gelişimine ikinci önemli katkısı ise sosyo-kültürel alanda gerçekleşmiştir. İleride ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutu bazı küresel değerlerin tüm toplumlara ve bireylere empoze edilmesi, bu kapsamda yerel değerlerin kaybolması ya da etkisinin azaltılması şeklinde kendisini göstermiştir. Küreselleşme toplumların kendilerine has yaşam tarzlarını, kültürel ve sanatsal alışkanlıklarını ve farklılıklarını neredeyse yok etmiş, onların yerine belli kesimlerin tercihlerini küresel değerler olarak empoze etmiştir. Bu süreçte en çok kullanılan araç ise internet ve medya olmuştur. Bu iki araç sayesinde tüm dünyadaki çocuklar kendi yerel oyunları yerine internet

üzerinden Federation International Football Association (FIFA) futbol oyunu oynamışlar, gençler kendi yerel sanatçılarının yerine internet ve medya üzerinden empoze edilen Britney Spears ya da Madonna şarkılarını dinlemişlerdir. Bu durum insanlığın ortak ürünü olan kültürel mirasın tüm dünya tarafından öğrenilebilmesi için belli açılardan faydalı olmuştur. Fakat, sürecin özellikle son yıllarda görüldüğü gibi yerel kültürleri ya da yaşam tarzlarını tehdit edici boyuta gelmesi endişe vericidir. Küreselleşmenin bu bağlamda kültürel farklılıkları nasıl yok ettiği konusu ileriki bölümlerde ayrıntıları ile ele alınacaktır (Akata, 1999).

2.3. Küreselleşmenin Siyasal Boyutu

Siyasal küreselleşmeyi tanımlamak gerekirse; siyasal sınırların bir devlete belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak egemenlik sağlama gücünü yitirmesi; yönetim sistemlerinin etkileşiminin artması; demokrasi, insan hakları ve özgürlükler temelinde dış müdahalelerin yoğunluk kazanması; dil, din, etnik köken, bayrak vb. siyasal-kültürel semboller düzeyinde ulus devletin önemini kaybederek uluslararası üst kuruluşların öne çıkması olarak değerlendirebiliriz. Bu anlamda küresel siyasallaşmanın iki önemli boyutuna dikkat çekmek gerekecektir:

- a-Ulus devletlerinin önemini yitirmeleri,
- b-ABD'nin dünya siyasetine ve ülke politikalarına etkisi.

2.3.1. Ulus Devletin Etkinliğinin Azalması

Küreselleşmenin en çok dönüşüm yaptığı kurumun ulus-devlet olduğunu söylemek çok yanlış bir ifade olmayacaktır. Küreselleşmenin tüm kurum ve kuruluşlar ile etkisini arttırdığı 1980-2000 döneminde, ekonomik hayatta, uluslar arası kuruluşlar ile çok uluslu şirketlerin önemi inanılmaz derece artarken ulus-devletlerin önemi bir o kadar azaldı. Kendi ülkelerinde bile ekonomik alanda alınan kararlarda (vergi oranları, gümrük kotaları, yatırımlarda hukuki prosedürler gibi) ulus-devletler karar alıcı olmaktan ziyade çok uluslu şirketler veya uluslar arası kuruluşlar tarafından alınan ve dikte ettirilen kuralları uygulamakla yetindiler. Çok hareketi olan ve kalkınmak için ivedilikle ihtiyaç duyulan uluslar arası sermayenin çekilebilmesi için ulus-devletler ekonomik alandaki hemen hemen tüm kararları bu şirket ve kuruluşlara devrettiler. Bir önceki bölümde bahsedilen hukuki düzenlemeler

de (Avrupa Birliği, GATT, NAFTA ve belki de MAI) yukarıda açıklandığı gibi ulus devletlerin ulusal ekonomi üzerindeki etkisini önemli ölçüde azalttı.

Bu bağlamda Tükel ulus-devletin ekonomik kararları almadaki etkisizliğini gelişen ekonomik aygıt ve gereçlerin, iletişim ulaşım teknolojileri gibi, mal ve hizmetleri sınır ötesine taşımada sağladığı olanağın ulus devletin kendine yeterli olma iddiasını etkisizleştirdiğini belirtir (Tükel, 1998). Dış ticaret sayesinde bireylerin ülke sınırları ötesinden mal ve hizmetleri daha ucuza ve daha efektif bir şekilde sağlıyor olması bir yandan çok uluslu şirketlerin ticaret dinamizmini artırırken diğer yandan da ulus devletin ekonomik etkinliğini azaltmıştır. Bu anlamda “çok uluslu şirketlerin gelişmesiyle birlikte sınır ötesi ticaret, önemli boyutlarda gelişmiş ve elektronik fon transferi sistemlerinin yaygınlaşmasıyla da sermaye hareketleri olağanüstü bir akıcılık kazanmış.. bu da ulus-devletin bu alandaki etkinliğini azaltmıştır” (Tükel, 1998: 63).

Erdoğan’a göre bu süreç iki ana parametre üzerinde gelişen tehdit ile ulus devleti etkilemektedir. Bunlardan birincisi etnik ve bölgesel siyasetlerin artması ile çevresel güçlerin baskısının ulus devlet üzerindeki etkisi artmakta, böylece ulus devlet tümselleştirici politikalarını bir kenara bırakmaktadır. Öte yandan da, gelişen ekonominin küreselleşmesi ve gelişen savaş teknolojileri gibi dış etkenler ile karşı karşıya kalan ulus devletin yeni süreçte güçsüzleştiği, geleneksel egemenlik anlayışının etkisizleştiği söylenebilir (Erdoğan, 2004). Bu bağlamda bu gün geleneksel devlet egemenliğinin varlığından söz etmek çok zordur. Hemen bütün devletlerin bir şekli ile kendi kurallarının üstünde başka kuralları benimsedikleri, hukuka göre hareket ettikleri görülmektedir. Bunun en bilinen örneği uluslar arası ortak “*insan hakları hukuku*” da devletlerin kendi takdirlerine göre kural koyma ve uygulama yetkilerini büyük ölçüde sınırlandırmış olmasıdır (Erdoğan, 2004: 1).

Ulus-devletin 1980’lerdeki etkisizliği yalnızca ekonomik alanda olmamıştır. Televizyon ve özellikle internet gibi bilişim teknolojisi araçlarının hızla gelişmesi ulusal kültürel değerlerin erimesine ve küresel kültürel değerlerin ülkelerde popüler olmasına yol açmıştır. Bu da ulus-devletlerin kendi toplumunun kültürünü koruma ve geliştirme yönündeki etkinliğini azaltmıştır.

Ulus-devletin yukarıda anlatılan tarzda etkinliğinin azalması dünyadaki küreselleşmenin savunucusu ve koruyucusu ABD'nin de etkinliğinin artması sonucunu doğurmuştur.

2.3.2. ABD'nin Dünya Siyasetindeki Egemenliği

Eğer pratik sonuçlardan yola çıkarsak, küreselleşmenin siyasi yönünü ABD'nin dünya pazarlarına egemen olma çabası ve bunun uzantısı olarak dünyanın jandarmalığını üstlenmesi olarak tanımlayabiliriz.

ABD, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünya siyasetine egemen olmaya çabalamaktadır. Bu çaba, soğuk savaşın sona ermesinden itibaren daha güçlü hale gelmiştir. Küreselleşme ise ABD'nin bu çabasının pratikte sonuç vermesini sağlayacak koşulları yaratan bir süreç olmuştur. Kongar küreselleşmeyi “Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal liderliği ve dünya jandarmalığı” (Kongar, 1999) olarak tanımlayarak konunun bu boyutuna dikkat çekmiştir. Özellikle Bush yönetimi, Negri gibi yazarların “*imparatorluk*” benzetmelerinin geçerlilik kazanmasını sağlayacak politikaları uygulamaya koymuştur. Negri bu imparatorluk sürecini şu şekilde özetlemektedir: “bir zamanlar tanık olduğumuz birkaç emperyalist güç arasındaki çatışma ya da rekabetin yerini tek bir iktidar fikri almıştır” (Hardt-Negri, 2002). Sovyetler Birliği'nin dağılması ve dünyadaki tek “*süper güç*” olarak ABD'nin kalması da ABD'nin dünya siyasetine ilişkin karar alma hakkını kendinde bulmasını sağlayan en önemli gelişme oldu. Yeni Dünya Düzeni ilkeleri çerçevesinde ABD temsil ettiği çok uluslu şirketlerin küresel çıkarları uğruna diğer ülkelerin iç işlerine müdahale etmeye başladı ve bunu kendine bir hak olarak gördü. Bu kapsamda, bu çıkarlara aykırı davranışlara da ne denli şiddet uygulanabileceğini de son 10 yılda gösterdi. ABD'nin dünya siyasetine nasıl egemen olduğu ve bu uğurda nasıl şiddet uyguladığı ile ilgili ayrıntılı değerlendirme çalışmanın 2. bölümü olan “küresel şiddet” bölümünde ayrıntıları ile değerlendirilmiştir.

2.4. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik açıdan küreselleşmeyi ticaret, finansal akımlar, teknoloji değişimi ile bilginin ve işgücünün hareketliliği yoluyla dünya ekonomilerinin birbirleriyle bütünleşmesi olarak tanımlayabiliriz. Ekonomik küreselleşme sürecinde mal ve hizmetler ile uluslar arası sermaye hareketleriyle ilgili sınır ötesi işlemler çeşitlenerek artmakta ve teknoloji dünya çapında hızla yayılmaktadır. Başka bir bakışla da, küreselleşmenin ekonomik yönünü, uluslar arası sermayenin dünya pazarlarına egemenliği olarak ifade edebiliriz. Burada uluslar arası sermaye ile kastedilen bir ülkeden bir başka ülkeye geçen paradır. Ancak, uluslararası sermayenin etkinliği bununla sınırlı değildir. Uluslar arası sermaye, ülkelerin neyi, ne kadar üreteceğine, kaçta satacağına kadar karışmaktadır. Hatta ulusal hükümetlere çeşitli yönetim kurumlarıyla (IMF, DTÖ, Dünya Bankası gibi) müdahalelerde bulunmaktadır.

Küreselleşmenin ekonomiye yaptığı en önemli etki, yukarıda da belirtildiği gibi sermaye hareketlerine getirdiği inanılmaz boyutlardaki akışkanlıktır. Küreselleşme sayesinde dünya finans piyasaları birbirine ilk kez entegre olmuştur. Sermayenin inanılmaz hızla el değiştirmesi sonucu, reel ekonominin payı da giderek azalmaktadır. Bu durum üretime ayrılan payların azalmasına neden olmaktadır.

Bunun yanında küresel ekonominin en karakteristik özelliği uluslar arası şirketlere dayanmasıdır. “1970’li yıllarda çok uluslu şirketlerin sayısı birkaç yüzü geçmezken bugün sayıları 40.000’i aşmaktadır. Ayrıca dünyadaki belli başlı 200 şirketin global cirosu, bütün dünyadaki ekonomik faaliyetlerin ¼’ünden fazladır. Bu duruma başka bir çarpıcı örnek ise “General Motors’un cirosunun Danimarka’nın GSMH’ından, Toyota’nınki de Norveç’in GSMH’ından fazla olmasıdır” (Rambert 1999: 27).

Uluslar arası şirketler, küreselleşmenin en önemli ekonomik etkilerinin belirleyicisi olarak görülmektedir. Bu şirketler artık hem ekonominin hem de üretimin yapılmasında belirleyici hale gelmiştir. Uluslar arası şirketler, üretim faaliyetlerini tüm dünyaya yayarak aynı zamanda işgücü piyasalarını, hammadde piyasalarını ve pazarların hacmini geliştirmektedirler. Ancak bu şirketler izledikleri üretim politikalarıyla ülkelerin toplam gelirlerini ve bu gelirlerin dağılımını da önemli ölçüde etkilemektedir. Küresel ekonominin başka bir önemle etkisi finans

piyasaları üzerinde kuvvetle görülmektedir. Ancak bu yapının da birçok problemi beraberinde getirdiği açıktır. Finansal hareketlerin çok hızı gelişmesi yıkıcı etkilere neden olmaktadır. Bu güçler hemen hiçbir sorumluluğu olmaksızın tüm dünyada rahatça hareket edebilmelerine karşın, eğer girdikleri piyasada umdukları kar oranlarına ulaşmazlarsa hemen başka bir ülkenin piyasasına girebilmektedirler (Rambert 1999: 27).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hızını arttıran uluslar arası finans piyasaları, en küçük olumsuzluklara bile aşırı refleks vermektedirler. Böyle bir ortamda yaşanan ekonomik krizlerin etkileri ve alanı çok geniş çaplı olmaktadır. Asya krizi buna en iyi örnektir. Tayland'ın parasını devalue etmesiyle başlayan süreç Brezilya'daki hisse senedi borsalarındaki düşüşe kadar tüm dünyada kendisini gösterdi (Rambert 1999: 27).

Bu hızlı para hareketleri, uluslararası dengelerin küresel sermayenin elinde oluşu, onların da sosyal yada insani değerlerden öte sadece kar amacı ile hareket etmeleri kuşkusuz sosyal ve kültürel kırılmaları, dengesizlikleri, huzursuzlukları tetikleyen ana unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5. Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu

Koray'ın değerlendirmesi küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutu ile ilgili önemli saptamalar içermektedir. “Küreselleşen kapitalizmin bugünkü sosyal sonuçlarını, bir yandan durmadan büyüyen bir zenginlik, öte yandan artan işsizlik ve yoksulluk; bir yanda üretimin ve tüketimin hem küreselleşmesi hem inanılmaz boyutlar kazanması, öte yandan büyük kitleler için en temel ihtiyaçların bile karşılanamaması; bir yanda piyasaya gerçek anlamının dışında adeta mucizevi bir nitelik kazandırılması, öte yandan kitlelerin ellerindeki tek araçtan, siyasetten soğuyup uzaklaşmaları gibi birkaç çarpıcı gerçeğe anlatmak hiç yanlış olmaz” (Koray, 2004: 12).

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi küreselleşmenin toplum üzerindeki ana etkisinin bölgesel eşitsizliklerin artması, yoksulun daha yoksullaşıp zenginin daha da zenginleşmesi, gelir dağılımındaki eşitsizliğin gittikçe artması, emek açısından kazanılmış sosyal hak ve taleplerinden geri adım atılması olarak

açıklanabilir. Aşağıda yer alan istatistiki bilgiler ise bu saptamaları destekleyici niteliktedir.

- En fakir ile en zengin ülkeler arasında kişi başına düşen gelir açısından varolan fark 1970 ile 1985 arasında altı kat artmıştır.
- Öte yandan küreselleşmeye uyum sağlamaya ve ekonomilerini dışa açmaya çalışan ülkelerde büyüme ve istikrarında garanti olmadığı gibi bir çok ekonomik kriz de görülmüştür, çok bilinen ve çeşitli yorumlara yol açan Asya krizi gibi krizlerin yanı sıra 1980’den bu yana 100’den fazla gelişmekte olan ülkede ciddi bankacılık krizi yaşanmış, Türkiye’de de Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra 12 milyar dolar dolayındaki batık kredilerin yükü toplumun sırtına binmiştir.
- Bugün dünyanın en zengin %20’lik nüfusu üretimin %85’ine sahipken, buna karşın geri kalan dünyada yoksulluk durmadan atmaktadır; örneğin dünyada günde bir dolar veya onunda altında bir gelirle yaşayan ve mutlak yoksul sayılan insan sayısı 1987’de 1.2 milyar iken, günümüzde bu sayı 1.5 milyara yükselmiştir ve 2015 yılında 2 milyara yaklaşması beklenmektedir. Oysa bu dönemde zengin ülkelerin ulusal gelirleri de kişi başına düşen gelirleri de durmadan artmış, örneğin ortalama olarak 1970’lerde kişi başına düşen gelir 10.000 dolar dolayında iken, 1990 sonlarında 24.00 dolar dolayına yükselmiştir (Koray, 2004: 14).

Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada işsizlik oranlarında da önemli artış olmuştur. Gelir dağılımı bozukluğuna paralel olarak sosyal refah devleti anlayışının yıkılmasının da bu gerçeklikte payı bulunmaktadır. Özellikle küresel rekabete vurgu yapan hükümetler, işgücü üzerindeki sosyal amaçlı koruma mekanizmalarını kaldırma eğilimindedirler. Sermayenin inanılmaz hareketliliği onu, emeğin daha ucuz olduğu bölgelere anında taşımakta, bu da sermayeyi kaybetmek istemeyen ulus devletlerin emek üzerindeki baskılarını arttırmalarına yol açmaktadır. “Sendikalar küreselleşme sürecinde “son 20 yılda” OECD ülkelerinde üye sayılarını %36’dan %27’ye düşürmüştür” (Tokol, 2000: 141).

Küreselleşmenin siyasi, sosyal ve ekonomik boyutlarının yanında en çok tartışılan ve sokaktaki adamı da belki de en çok etkileyen boyutu kültürel etkileridir.

Gerçekten de, özellikle küreselleşmenin destekleyici gücü olan bilişim alanındaki gelişmeler (özellikle internetin gelişimi ve uydu sistemleri ile medyanın tüm dünyada genişlemesi) kültür alanında da küreselleştirme sürecini getirmiştir. Bu süreçte batıya ait olan birçok kültürel değer, tüm dünyanın küresel değerleri şeklinde lanse edilmiştir.

Yukarıda özetlenen süreci ikiye ayırabiliriz Öncelikle, sanat, spor, sinema gibi kültürel faaliyetlerde batılı değerler tüm dünyaya empoze edildi. Hollywood'daki filmler dev bütçeleriyle tüm dünyaya egemen olurken yerel sinemalar (tıpkı Türkiye'de olduğu gibi) özellikle 1980'li yılların sonunda krize girdi. Çocuklar artık, Karagöz-Hacivat yerine Micky Mouse'u seyrederek oldular. Madonna'nın ya da Britney Spears'ın şarkıları tüm dünya gençliği tarafından tek bir ağızdan söylenir oldu, buna mukabil, bu gençlik kendi yerel şarkılarını ve kültürlerini öğrenmediği/bilmediği gibi bunları bilmek yada söylemek aşağılanma gerekçesi sayıldı. Küresel kültürel değerlere entegre olamayanlar ilkel olarak yorumlanarak bu sisteme uymaları için baskı yapıldı (Koray, 2004: 12).

Kültürel küreselleşmenin ikinci boyutu ise yaşam tarzları ile ilgilidir. Tüm dünyada, yeme-içme-giyme alışkanlıkları küresel değerler üzerine kurulmaya başladı. Artık Washington'da da, Afyon'da da, ya da Mekke'de de insanlar hamburger yemek, kot pantolon giymekteler. Yerel yeme-içme alışkanlıkları, artık yalnızca folklorik birer simge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da, bu toplumları küresel değerlerin esiri yaparken bu değerlerin sponsorları (Levi's ya da McDonald's) cirolarını üçe-dörde katladılar.

Bu süreç toplumların kendi yeme, içme, giyme alışkanlıklarını, kendi şarkılarını, şiirlerini ya da eğlencelerini özellikle gençler arasında uygulamaktan utarılan "*ilkel*" araçlar olarak benimsemelerine yol açtı.

Kültürel küreselleşmenin en etkili olduğu alanlardan biri de yerel toplumların dilleri oldu. Küreselleşmenin resmi dili İngilizce olarak kabul edildi.. Cable News Network (CNN), British Broadcasting Corporation (BBC) gibi kanalların tüm dünyada yayın yapması ve en önemlisi internetin İngilizce temelle olması, İngilizce'nin tüm dünyada hakim dil olmasına yol açtı. Bunun yanında, yerel diller gitgide etkinliğini ve doğallığını kaybetmeye başladılar. Goswami, özellikle Asya'daki yerel dillerin İngilizce'nin etkisine nasıl girdiklerini şu şekilde anlatıyor:

“Tayland Chiang Mai Üniversitesi’nde Abhakorn, “*Küreselleşme Asya’da tek bir dil becerisini kazandırdı, o da İngilizce*” diyor. Birçok araştırmacıya göre küreselleşmenin anahtarını sunan İngilizce yerel dillerin yok olmasının hızlanmasına da neden oluyor. Dünya dillerinin üçte birini ve çeşitli konuşma ve yazma sistemlerini barındıran bir kıta, insafsız küreselleşmeye yeniliyor” (Goswami, 2003: 1).

Kültürel alandaki bu tek düzelik ve insanların tek düze bir hayata bağlı kalmaya zorlanması kültürel anlamda bütünleştirilirken sosyal olarak parçalara ayrılmaları, yukarıda özetlenen ekonomik ve sosyal sorunların da katkısıyla bireysel ya da topluma ait şiddetin, bu kapsamda etnik yada dini temelli şiddet hareketlerinin ana unsurunu oluşturdu. Küreselleşmenin bu boyutu çalışmanın bundan sonraki bölümü olan “*şiddet*” kısmında ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

3. KÜRESEL ŞİDDET

Çalışmanın bu bölümünde küresel şiddet ve bunun dünya üzerindeki yansımaları incelenmiştir. Aslında 20. yüzyılı şiddetin yüzyılı olarak tanımlamak pek de yanlış olmaz. Zira bu yüzyılda 2 büyük dünya savaşı yaşanmış, bir çok ayaklanma ve devrim gerçekleşmiştir. Bunun yanında, özellikle son 20 yılda etkisini arttıran küreselleşme dünya üzerindeki şiddeti körüklemiştir. Bu kapsamda, öncelikle şiddetin kavramsal çerçevesi belirlenmiş ve daha sonra küreselleşmenin şiddeti hangi açılardan beslendiği analiz edilmiştir. Bu analiz 3 aşamada gerçekleştirilmiştir: Hakim güç ABD'nin küreselleşmeyi koruma ve kollama görevi kapsamında yarattığı şiddet, ABD'nin bu amacı ve küresel politikalara karşı oluşturulan küresel tepkiler ve şiddet, ve son olarak küreselleşmenin sosyo-ekonomik boyutlarının bireyler ve topluluklar üzerinde yarattığı şiddet.

3.1. Küresel Şiddet Kavramı

Peki, küreselleşmenin yaşattığı ivme ile bu çalışmada tartışılan şiddeti nasıl tanımlamak gerekmektedir? Şiddet olgusu bütünsel bir yaklaşım içinde birçok faktörün ele alınmasıyla tartışılması gereken bir kavram olarak düşünülmelidir. Bu kapsamda birkaç tanıma yer vermek faydalı olacaktır.

Turak'a göre şiddet sosyal ilişkiden kaynaklanan, herhangi bir ortamda ve durumda bir kişiye ya da gruba karşı, dolaylı ya da doğrudan fiziksel ya da psikolojik hasar verecek olan veya veren her türlü söz, tavır, tehdit ve davranış olarak tanımlanmaktadır (Turak, 1999: 65).

Şiddet, yalnızca insan vücuduna zarar veren maddi bir saldırı değil, zihinsel ve duygusal bakımdan bireyde hatırı sayılır tahribata yol açan bir etki olarak da değerlendirilmektedir. Şiddet, 20. yüzyılın verileriyle beden ve mülkiyet üzerine güç kullanarak zarar verme şeklinde tanımlanırken, bugün artık psikolojik öğeleri de içene alan bir sosyal olgu olarak tarif edilmektedir. Şiddet ile ilgili çalışma ve incelemelerde, şiddet (violence), saldırganlık (aggression) ve düşmanlık (hostility) olmak üzere üç ayrı kavrama rastlanmaktadır.

Şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğunu söyleyen Köknel, kelime olarak şiddeti, bir olgunun yoğunluğu, sertliği, kaba ver sert davranış biçimi olarak

adlandırılmakta; kızgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimi olarak tanımlamaktadır (Köknel, 1996: 20).

Şiddet artık günümüz modern toplumlarının önemli bir bileşeni olmuştur. Bu konuda saptamada bulunan psikiyatrist Saygılı, insanoğlunun uygarlaşıp teknoloji ilerledikçe şiddetin azalacağını öngörülüğünü, ancak 21. yüzyılda olduğumuz şu zaman diliminde bu kehanetin tutmadığını, aksine insanoğlunun doğumundan itibaren şiddetle iç içe olduğunu, çocuklarımızın genelde dayak ve kaba kuvvetle büyüdüğünü hatta ilk şiddet vak'asını en sevdiği anne ve babasının birbirine uyguladığı şiddete tanıklık ederek öğrendiğini, işin bununla kalmayıp çizgi filmlerin, okuduğumuz romanların, hep şiddet ağırlıklı olduğunu ve son zamanlarda yaygınlaşan bilgisayar oyunlarında da bombalarla, çeşit çeşit silahlarla katliamların yapılmasından zevk aldığımızı anlatarak şiddetin günümüzde kimliğimizin bir parçası olduğunu söylemektedir (Saygılı, 2001).

Yukarıda birkaç boyutu açıklanan şiddeti iki kategoride incelemek mümkündür: özel şiddet ve kolektif şiddet (Ünsal, 1996: 29).

Özel şiddet genel kabul görmüş hukuk kurallarınca karşı tarafla ilgili kasti suç unsuru içeren cinayet, suikast, darp, ırza geçme olarak örneklendirilebilir. Karşı tarafla ilgili kasti suç unsuru içermeyen intihar, kaza gibi olaylar da özel şiddetin bir diğer boyutudur.

Bu çalışmanın temelini oluşturacak şiddet türü ise kolektif şiddettir. Belli bir topluluk tarafından gerçekleştirilen şiddet olarak tanımlanabilen kolektif şiddet etnik gruplar, dini gruplar, çeşitli ortak çıkarlara sahip gruplar tarafından gerçekleştirilebileceği gibi doğrudan devletler tarafından da empoze edilebilir. Kolektif şiddet aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

- Grup şiddeti; bireye dönük terör, medya terörü,
- Grup içi terör; aşiret, örgüt kavgası, toplu intihar
- Karşı gruba karşı; kan davası, aşiret savaşı, taraftar, mafya, grev, ırk ayrımı
- İktidar kavgası; terör, siyasal, mafya, iç savaş, genel grev, ihtilal, isyan, gerilla savaşı

- Devletin şiddeti; birey ve gruplara dönük, insan hakları ihlali, baskı, soykırım, ırk ayrımı
- Endüstriyel şiddet: iş kazaları, kötü koşullar, gürültü, santral
- Uluslar arası şiddet ve savaş

Hemen belirtmekte yarar olan bir başka konu da küreselleşme sürecinde yıpranan ulus devlet anlayışının şiddeti nasıl etkilediği üzerinde durulması gereğidir. Şöyle ki; geleneksel anlamda sosyoloji çalışmalarında şiddet uygulama tekelinin modernitenin gelişimi ile birlikte devletin eline geçtiği, bunun da özellikle ulus devletler tarafından modern çağda kullanıldığı bilinmektedir. Bir başka anlatımla, devlet, otoritesinin bir göstergesi olarak “sınırlandırılmış” ya da daha önceden belirginleştirilmiş şiddet uygulama tekeli elinde bulundurur. Polis teşkilatı devlet adına kanunları uygulayarak, kanunsuzluk yapanlara karşı daha önceden belirtilen derecede şiddet uygulayan enstitü olarak yapılandırılmış, ya da hapisane sistemi yine daha önceden belirlenmiş şiddetin uygulandığı mekanlar olarak devlet aygıtına şiddet uygulama olanağı vermektedir. Ancak, küreselleşme sürecinde bu uygulamanın nasıl olacağı konusu bir karmaşaya dönmüştür. Örneğin, Almanya’da kurulan hapisaneyi özel bir İngiliz şirketi izletmekte, Alman hükümeti bu şirkete ödeme yapmaktadır. Bu durumda sorulması gereken soru sudur: modernleşme çağında devletin tekeli olarak uygulamaya koyduğu öngörölmüş şiddetin bile özel sermaye aracılığı ile uygulamaya konulduğu bir dünyada devlet nedir? Ya da nerde bu devlet söylemi gerçekten ulus devletin dünya yüzeyinden silindiğini gösteren bir soru mudur?

3.2. Küreselleşme Sürecinde Şiddet ve ABD’nin Rolü

İlk bölümde, ekonomik açıdan küreselleşme, ticaret, finansal akımlar, teknoloji değişimi ile bilginin ve işgücünün hareketliliği yoluyla dünya ekonomilerinin birbirleriyle bütünleşmesi olarak tanımlanmıştı. Bu kapsamda, ülkeler ve politikalar hakkında karar alma mekanizmasının ulus-devletlerden çok uluslu şirketlere ve onları temsil eden uluslararası kuruluşlara geçtiği belirtilmişti.

Bu yapının temeli ise şu anda küreselleşmenin aktör ülkesi olan ABD tarafından korunmaktadır. Kongar’ın da belirttiği gibi, küreselleşme ile Amerika

Birleşik Devletleri dünya jandarmalığı görevine soyunmuştur (Kongar, 1998). Bu görev, küreselleşmenin tüm kurum ve ilkeleri ile egemen olması, bu kapsamda çok uluslu şirketler ile sermayenin çıkarlarının küresel düzlemde korunması anlamında gelmektedir. Amin de bu amacı şu şekilde açıklamaktadır (2004: 1): “Parayı büyütmek ve ABD devletinin birincil hedefi de Amerikan çok uluslu şirketlerinin hakim kesimlerinin çıkarlarını güvence altına almak...” .

ABD tarafından üstlenilen bu koruma görevi kimi zaman ve sosyo-kültürel araçların da etkisiyle yumuşak bir söylemde, çoğu zaman da şiddet uygulayarak ve güç kullanılarak gerçekleştirilmektedir.

Amin’in ifade ettiği gibi, “artık Washington’daki hakim yönetici kliğin gözündə hepimiz *“Kızıl Deriliyiz”*. Başka türlü ifade etmek istersek, ancak ABD’nin çokuluslu şirketlerinin yayılmasına bir engel teşkil etmediğimizde yaşama hakkına sahip olan halklarız... Bize söylenen de şu: Her kim ki, bu projeye itiraz eder, gerektiğinde toplu yok etme de dahil olmak üzere her türlü cezalandırmayı göze almalıdır. Amerikan çokuluslu şirketleri için ilave 15 milyon dolar aşırı kar karşılığında 300 milyon insanı kurban etmekte asla tereddüt söz konusu değildir. Aslında Baba Bush’un, Clinton ve oğul Bush’un *“haydut”* devlet dedikleri tam da ABD’nin kendisidir” (Amin, 2004: 1).

Özellikle 1980’lerin sonunda Sovyet Bloku’nun dağılması ve ABD’nin güç kullanımını engelleyecek ya da dengeleyecek bir gücün dünya yüzeyinde ortadan kalkması bu süreci hızlandırmıştır. Küresel sermayenin yeni pazarlara yönelme isteği, karşıda ciddi bir engel de olmayınca, ABD tarafından güç kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda, aşağıdaki alt başlıklarda ABD’nin, küreselleşmenin jandarmalığı görevini yerine getirmek için nasıl şiddet uyguladığı, askeri müdahalelerde bulunduğu ve bunları nasıl meşrulaştırmaya çalıştığı analiz edilecektir. Kronolojik sıra ile, I. Körfez Savaşı (1. Irak Savaşı), Somali Harekatı, Afganistan Savaşı ve II. Körfez Savaşı (2. Irak Savaşı) görünen ve görünmeyen sebepleri ile açıklanmış ve savaşlarda ortaya çıkan şiddetin boyutlarına ilişkin istatistiki bilgilere yer verilmiştir.

3.2.1. Birinci Körfez Savaşı (1. Irak Savaşı)

Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun 1980'li yılların sonunda dağılması, yukarıda da değinildiği gibi, ABD'nin dünyadaki tek süper güç olarak ortaya çıkmasına yol açtı. Öyle ki, Ted Grant ve Alan Woods'a göre, “uzun zamandır dünya tarihinde ekonomik ve askeri gücün bir devletin elinde bu kadar yoğun olarak toplandığı bir süreç yaşanmamıştır” (Grant ve Woods, 1998:2). Bu süreçle beraber gelişen küreselleşmenin ilkelerini koruma, küreselleşmenin ana aktörleri olan çok uluslu şirketlerin ve sermayenin çıkarlarını yerine getirme görevi de ABD tarafından üstlenildi.

ABD bu görevini, dünyaya, 1991 yılında Irak'ta gerçekleştirdiği askeri müdahale ile tanıttı. ABD'nin önderliğinde 17 Ocak 1991 tarihinde, Irak'ın Ağustos 1990 yılında işgal ettiği Kuveyt'ten askerlerini çekmemesi üzerine bu ülkeye askeri müdahale başlatıldı.

3.2.1.1. Savaşın Nedenleri

ABD'nin Körfez Savaşına başlamasının arkasında iki önemli neden bulunmaktadır.

Birinci neden, ABD tarafından çok uluslu şirketlerin, sermayenin ve bunların temsilcisi ABD'nin çıkarlarına aykırı hareket eden ya da bunların isteklerini yerine getirmeyenlerin en ağır şekilde cezalandırılacakları imajının tüm dünyada yaratılması isteğidir. Küreselleşmenin ilkelerinin geçerli olduğu Yeni Dünya Düzeni'nde tüm ülkeler bu yeni düzenin jandarması olan ABD'nin ve bu düzenin en önemli aktörleri olan çok uluslu şirketlerin çıkarlarına uymak zorundadırlar. Irak gibi, bu ilkelere uymayan ya da ABD'nin bu anlamdaki hegemonyasına zarar veren devletler askeri müdahale ile cezalandırılacaktır. ABD, Irak'a yaptığı müdahale ile hem Irak'a hem de tüm dünyaya bu yeni düzenin ilk uyarısını yapmıştır.

Hyland bu süreci “ABD'nin Sovyet Bloğunun çöküşünden sonra ortaya çıkan Yeni Dünya Düzeni'nde kendine düşen ve üstün askeri ve teknolojik gücü ile özdeşleşen yeni rolünü dünyaya gösterdiği ilk hareket” olarak yorumlamıştır (Hyland, 2001: 1).

Benzer bir yorumda bulunan James VahHise ise “Körfez Savaşının, ABD’ye tüm dünyaya kaslarını gösterebilmek için iyi bir fırsat sunduğunu” belirtmiştir (VanHise 2001: 8).

Cale ise bu savaşı “Amerika’nın en küçük yerel hususları bile kendi çıkarları doğrultusunda uluslar arası sorunlara çevirdiği ve diğer batılı ülkelerin de desteğini alarak militan yollarla çözmeyi amaçladığı bir sürecin başlangıcı” olarak yorumlamıştır (Cale 1991: 2).

Savaşın ikinci temel nedeni ise Irak’ın ve Körfez havzasının sahip olduğu zengin petrol kaynaklarının ABD tarafından kontrol edilme isteğidir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki “Irak dünya petrol rezervleri sıralamasında 112 milyar varil petrol rezervi ile 2. sırada yer almaktadır. Bölgenin petrolü hafif ve sülfürü az olmasından dolayı üstün kalitede kabul ediliyor. Yüzeye yakın olması ve üretim maliyetlerinin 2 dolara kadar düşmesi nedeniyle dünyanın en kolay petrol işleme-çıkartma alanları da burada yer alıyor.”(www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22999).

ABD hem bu zengin petrol havzalarını kontrol ederek bunları çok uluslu şirketin kullanımına açmak istemiş, hem de bu havzaları tehdit edecek herhangi bir tehlikeyi (buraların Saddam tarafından kontrol edilme tehlikesini) bertaraf etmek istemiştir. Amerikan İşçiler Birliğinin Körfez Savaşı nedeniyle toplanan özel kongresinde yayınlanan bildiride de ülkenin savaşa girişinin en önemli nedeni petrol şirketlerinin ve finansal kuruluşların karının arttırılması olarak açıklanmıştır (www.wsws.org/tr ,21 Temmuz 2004). Gerçekten de Irak savaşı ile hem Kuveyt’teki zengin petrol havzalarının ABD kontrolünde tutulmaya devam edilmesi, hem de uygulanan ambargolarla Saddam’ın petrol fiyatlarında ve ortaya çıkabilecek herhangi bir krizdeki etkisinin azaltılması sağlanmıştır (Selfa, 2001: 5).

Bunun yanında, Körfez Savaşı sonrasında bazı çok uluslu şirketlerin elde ettikleri kazançlar da savaşın asıl sebebinin ve kime hizmet ettiğinin ayrıntılarını açıklamada yardımcı olmaktadır. Örneğin, Reagan ve Bush yönetimleriyle daima iyi ilişkiler içinde bulunan *Bechtel Corporation* isimli petrol şirketinin Kuveyt’in petrol endüstrisinin yeniden yapılandırılması ile ilgili olarak imzaladığı anlaşmalardan dolayı elde ettiği karın 10 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bunun yanında, General Motors’dan IBM’e ve Fluor’a kadar bir çok, çok uluslu şirket Kuveyt’in yeniden yapılandırılması ile ilgili ihaleleri almışlar ve bunlardan önemli

karlar elde etmişlerdir. Ayrıca, Irak'ın işgaline karşı tehdit altında olduğunu hisseden ülkelerin FMC, Raytheon ve General Dynamics gibi ABD silah şirketlerinden yapmış olduğu silah alımları bu şirketlerin de önemli karlar elde etmelerine yardımcı olmuştur (www.wsws.org/tr, Haftalık Bülten 1991: 4).

Yukarıda, ABD'nin Körfez Savaşına girişteki iki önemli nedeni ABD'nin Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde kendi koyduğu kurallara herkesin uymasını sağlamak ve zengin Körfez petrol havzalarını çok uluslu sermayenin kullanımına açmak olarak açıklanmıştır. Fakat ABD hem kendi ulusuna hem de tüm dünya kamuoyuna savaşı meşrulaştırabilmek için yukarıdakilerden farklı ve masum nedenleri ileri sürmek zorunda kalmıştır. Talbott bunun sebebini şu şekilde özetlemiştir. “Amerikan halkı yalnızca jeopolitik ve ekonomik nedenlere dayalı olarak ABD hükümetinin bir ülkeye asker göndermesini yeterli neden olarak görmemiştir. Bu nedenle, ABD, 20. yy boyunca gerçekleştirdiği tüm askeri müdahalelerin evrensel demokrasinin korunması amacına hizmet ettiğini savunmak durumunda kalmıştır” (Selfa, 2001).

Körfez savaşı için de durum değişmemiştir. ABD gerek kendi halkına gerekse desteğini istediği uluslararası kamuoyuna Körfez'e asker göndermesinin nedenlerini yukarıda yer alanlardan farklı biçimde açıklamaya çalışmıştır. Bu meşru sebepler şu şekilde sıralanabilir.

a. Saddam Dünya Barışına Zarar Verme Potansiyeline Sahip Bir Diktatördür ve Masum Kuveyt'i İşgal Etmiştir.

ABD Körfez savaşına başlamaktaki en temel gerekçesini Saddam'ın tüm dünyaya zararlı olabilecek potansiyele sahip bir diktatör olması olarak açıklamıştı.

Buna göre Saddam, Kuveyt'e olduğu gibi dünyanın diğer ülkelerine de saldırma potansiyeline sahip, kendi halkını bile katletmekten çekinmeyen kanlı bir diktatördür ve ona birisinin “dur” demesi gerekmektedir. Fakat bu sav öne sürülürken ABD tarafından unutulmuş husus aynı Saddam ile ABD'nin uzun yıllar boyunca önemli ilişkiler içinde yer alması idi. Bu husus Grant ve Woods tarafından şu şekilde izah edilmiştir: “Her ne kadar şu anda kendisini kanlı diktatör olarak lanse etseler de ABD hükümetleri kendi çıkarlarına hizmet ettiği sürece Saddam Hüseyin'i gerek mali gerekse askeri olarak desteklemişlerdir. Özellikle Ortadoğu'da en önemli

düşman olarak görülen İran'la yapılan savaşta Irak ABD tarafından açıkça desteklenmiştir. Ama ne zamanki Saddam ABD çıkarlarına aykırı olarak Kuveyt'i işgal etmiştir, o zaman dünya barışını tehdit eden kanlı bir diktatöre dönüşmüştür. Tüm bunlar ABD'nin Irak'ın Kuveyt petrol rezervlerini işgal ederek kendi çıkarlarına aykırı hareket etmesini engellemek amacıyla başlanacak askeri müdahaleye dünya kamuoyunun desteğini çekebilmek için ortaya attığı bahanelerdir" (Grant ve Woods, 1998: 2,3). Aynı makalede, ABD ve Irak arasındaki silah ticareti şu cümlelerle vurgulanmaktadır. "İngiltere ve ABD yıllar boyunca Irak'a yalnızca rutin silah satışı yapmadılar, aynı zamanda insanlığı tehdit edebilecek derecede tehlikeli savaş makineleri gönderdiler. Fakat ne zaman ki bunların ABD çıkarlarına aykırı olarak kullanılma tehlikesi doğdu, o zaman Saddam eli kanlı diktatör olarak lanse edildi" (Grant ve Woods, 1998: 6).

Görüldüğü gibi ABD'nin hassas olduğu konu Irak'ın yönetim şekli ya da bir diktatörün dünya barışı için oluşturduğu silahlı tehlike değildir. Çok uluslu küresel şirketlerin ve ABD'nin çıkarlarına hizmet ettiği sürece ülkeler diktatörlükle yönetilebilirler (hatta ABD'nin Ortadoğu'daki en yakın müttefiki Suudi Arabistan bir aile tarafından deyim yerindeyse "*tiranlıkla*" yönetilmektedir.) Aynı şekilde, bir ülkenin elinde bulundurduğu silahların dünya barışına aykırı olarak kullanması da önemli değildir. ABD çıkarlarına uyduğu sürece (tıpkı İran'a karşı olduğu gibi) bu silahlar kullanılabilir. Fakat ne zaman ki bu silahlar ABD'nin ve çok uluslu şirketlerin amaçlarına aykırı olarak kullanılır, ABD bu girişime izin vermez ve bunun için de askeri müdahaleyi kendine bir hak olarak görür.

b. Saddam'ın Elinde Tüm Dünyayı Yok Edebilecek Kimyasal Silahlar Bulunmaktadır ve Saddam Her An Bunları Kullanabilir.

ABD'nin savaşın nedeni olarak gösterdiği savlardan ikincisi ise Saddam'ın elinde tüm dünyayı tehdit edecek kimyasal silahların bulunması ve Saddam'ın bunu kullanacak potansiyele sahip olmasıydı. Fakat Amerikan ordularının ele geçirdikleri tüm Irak mevzilerinde yaptıkları araştırmaların hiçbirinde kimyasal silah çıkmamıştır, ayrıca gerek Suudi Arabistan'a karşı gerekse İsrail'e karşı bu silahlardan kullanılmamıştır (www.wsws.org/tr Haftalık Bülten, 1991: 3).

c. Saddam Diplomatik Çözüm Önerilerini Kabul Etmemiştir

ABD'nin ileri sürdüğü nedenlerden biri de Saddam'ın sorunun çözümü için diplomatik önerileri reddetmesidir. Fakat savaş sonrasında yapılan araştırmalar göstermiştir ki ABD krizin başından beri Irak'a bir askeri müdahale öngörmekteydi. Askeri harekate ilişkin gizli planlar Eylül-Ekim 1990 tarihinde yapılmış ve bu planlarda Baba Bush, Ocak 1991'de askeri müdahaleyi başlatmaya karar vermişti. "Hatta, The Times'in verdiği habere göre ABD harekate başlamadan 2-3 gün önce SSCB tarafından başlatılan ciddi diplomatik çözüm girişimlerinin de durdurulmasını istemişti." (www.wsws.org/tr Haftalık Bülten, 1991: 3).

d. Saddam'ın Tek Amacı Kuveyt Değildir, Irak Orduları Suudi Arabistan'a Girmek Üzeredir

ABD'nin öne sürdüğü nedenlerden biri de, Irak ordularının Kuveyt'te ilerledikleri ve Suudi Arabistan sınırına dayandıkları ve amaçlarının Suudi Arabistan'ın işgali olduğudur. ABD buna ilişkin elinde deliller olduğunu ileri sürmüştür. "Bush, 11 Eylül 1990 tarihinde Kongrede yaptığı konuşmada 120.000 Irak askeri ile 850 tankın Suudi Arabistan sınırında beklediğini ileri sürmüştür" (Al Yassari, 1996: 1).

Fakat 6 Ocak 1991 tarihinde Times'a yazan Jean Heller uydudan çekilen fotoğraflarda Suudi Arabistan sınırında herhangi bir Irak askeri varlığının bulunmadığını belirterek ABD'nin ve Bush'un bu konuda söylediği yalanı ortaya çıkarmıştır. Suudi Arabistan sınırında eğer asker var ise bu askerler Amerikan askerleridir (Al Yassari, 1996: 1).

e. Harekatın Amaçlarından Birisi de Kuveyt'in Özgürleştirilmesidir.

ABD'nin Körfez savaşı ile ilgili olarak öne sürdüğü nedenlerden birisi de savaşın Kuveyt'in özgürleştirilmesini sağlayacağı iddiasıdır. Fakat bu hareket yalnızca ABD'ye ve çok uluslu şirketlerin küresel çıkarlarına hizmet eden tiranlıkla özdeşleşmiş Al-Sabah iktidarının yeniden yapılandırılmasını ve güçlendirilmesini sağlamıştır. Al-Sabah iktidarının ülkenin büyük bir bölümünü etkileyen şiddet

uygulamalarına karşı herhangi bir yaptırım uygulanmamıştır. Özellikle ülkede yaşayan Filistinlilere uygulanan şiddete yönelik hiçbir özgürleştirme çabası ABD tarafından gösterilmemiştir. Kuveyt'in özgürleştirilmesi, aslında, kendi çıkarlarına hizmet eden Al Sabah iktidarının özgürleştirilmesi olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda ABD yönetimi tarafından savaşın gerçek nedenlerini perdelemek ve kamuoyunu savaşın gerekliliğine inandırmak için öne sürülen sebepler sıralanmıştır. Fakat bu tür bir manipülasyon yalnızca yönetim tarafından değil, ABD medyası tarafından da gerçekleştirilmiştir. Savaşın gerekliliğine ABD halkını ve dünya kamuoyunu inandırmak için ABD medyası da yoğun çaba harcamış ve birçok gerçeği çarpıtarak yayınlamıştır.

Arapkirli, medyanın gerçekleri nasıl çarpıttığı ile ilgili olarak aşağıdaki örnekleri sunmaktadır. “1 Ağustos 1990 günü Kuveyt'in işgali ardından, Kuveyt'ten kaçan ya da yurt dışında yaşayan Kuveyt'liler tarafından kiralanan bir ABD'li halkla ilişkiler şirketi (Hill and Knowlton) tam 10 milyon dolar karşılığında “*üretim*”e geçmişti. ABD kongresine ifade veren “*Neyyire*” takma adlı bir Kuveytli genç kız, yürek parçalayıcı bir gösteri ile “*Yeni doğmuş bebeklerin, Kuveyt kliniklerindeki kuvözlerden (incubator) çıkarılıp öldürüldüğü, kuvözlerin Iraklı askerlerce çalınıp ülkelerine taşındığını*” anlatıyor, dünyaya naklen yayınlanan bir ifade, herkesi gözyaşlarına boğuyor, yüz milyonlarca insan “*Vahşi Saddam'a artık bir ders verilmesi*” (Amerikan Jargonunda “*Kick his ass!*”) gerektiğine iyice inandırılıyordu. Yine Saddam Hüseyin Yönetiminin Körfez kıyılarındaki petrol tesislerini havaya uçurup denizi “*bir daha tarih boyunca temizlenemeyecek düzeyde kirlettiği*” yalanı, müttefik ağızlarca ortaya atıldığı gibi, CNN başta olmak üzere Amerikan “*network*”ları petrole bulanmış zavallı deniz kuşlarının filmlerini saatlerce yayınlayarak “*sadece insanlara değil, hayvanlara bile eziyet eden Saddam*” imajını perçinlemeye kalkıştılar. Sonradan bu filmlerde görünen kuşların aslında yıllar önce Exxon –Valdez adlı tankerin yaptığı kaza sonucu (Alaska'da) denize yayılan petrolden kirlenen kuşlar olduğu ortaya çıktı ve yine “*özür*” dilendi. Bağdat yakınlarındaki Ameriyya kentinde süt tozu fabrikasını “*kimyasal silah üreten tesis*” diyerek 13 Şubat 1991 günü bombalayan müttefik uçaklarının bombaları ile yüzlerce sivil öldüğünde, bunu İngiliz ve Amerikan televizyonunda eleştirenler “*vatan hainliği*” ile suçlandı. Avam Kamarası ve Kongre'de öfkeli sesler, karargahları yada

pilotları değil, sivillerin ölümünü duyuran gazetecileri suçlamaya kalktılar” (Arapkirli, 2004: 3).

3.2.1.2. Savaşın Gelişimi

ABD Irak’ın Kuveyt’in işgalini ve yukarıda açıklanan masum sebepleri öne sürerek 17 Ocak 1991 tarihinde “*Çöl Fırtınası Operasyonu*”nu başlattı, Irak’ı bombalamaya başladı. Amerikan ve İngiliz savaş uçakları hava savunma platolarını, kumanda kontrol sistemlerini, Scud platformlarını ve daha birçok tesisi hedef aldı. 24 Şubat 1991 tarihinde ise ABD öncülüğündeki güçler kara hareketini başlattılar ve Kuveyt’e girdiler.1 Mart 1991 tarihinde Irak Kuveyt’ten çekilmeyi kabul etti ve ateşkesin şartları görüşülmeye başlandı (Vernon, 2001: 7).

3.2.1.3. Savaşın Yarattığı Şiddet

Yukarıdaki bölümde ABD’nin küreselleşmesinin ve yeni dünya düzeninin kurallarını ortaya koymak ve çok uluslu sermaye şirketlerinin küresel çıkarlarına hizmet etmek için Körfez Savaşına girdiği ortaya kondu. Peki, bu savaşta ABD ne kadar şiddet uyguladı, ABD yönetiminin ve medyasının yansıttığı bu savaş akıllı bombalarla kurgulanmış, yalnızca hedefe yönelik ve masumların ölmediği, bir savaş mı olmuştu? Gerçekten sivillere dikkat edilmiş yalnızca askeri hedefler mi bombalanmıştı?

Savaştan sonra ortaya konulan istatistiki veriler durumun hiçte öyle olmadığını göstermektedir.

Gerçektende ABD yönetimi ve medyası gerek savaştan önce, gerekse savaş sırasında, modern askeri teknolojinin imkanları sayesinde bu savaşın yalnızca hedefe yönelik ve masum insanlara zarar vermeyecek bir savaş olacağını vurgulamışlardı. Medya, modern savaş teknolojisi ve akıllı bombalar sayesinde savaşın sivillere hiçbir zarar vermeyeceğini deklare etmişti. Savaş boyunca, özellikle CNN’nin önceliğinde, Irak’ın bombalanması sanki bir video oyunu gibi yansıtılmış, bu bombalamaların neticesinde nelerin olduğuna ilişkin veriler TV’lerde yer bulmamıştır. Fakat savaş sonrası ortaya çıkan rakamlar Amerika’nın yarattığı şiddetin boyutlarını ortaya koymaktadır.

- 6 hafta süre savaş boyunca yalnızca hava saldırılarında atılan bomba miktarı: 88.000 ton. (İkinci Dünya Savaşı boyunca savaşa katılan tüm tarafların kullandığı bomba miktarından çok daha büyük bir ateş kuvveti - *Yalnızca Hiroşima'ya atılan bombanın 7 katı*-) Savaşta masumlara zarar vermediği öngörülen “akıllı bombaların” kullanılan toplam bombalar içindeki payı %7, savaş ırasında ölen Irak'lı sivillerin sayısı 150.000'e yakın, savaş sonrası uygulanan ambargo nedeniyle ölen Irak'lı bebek ve çocuk sayısı: 500.000, savaş sonrası evsiz kalan Irak'lı sivillerin sayısı yaklaşık 1,8 milyon (Pilger 2000: 1).
- Ölen Irak'lı askerlerin sayısı 100.000'den fazla (www.avip2001.net National Gulf War Resource Center Bulltein 1999: 1)
- Ölen Amerikan askerlerinin sayısı 148 (Vernon 2001: 7)
- Ölen koalisyon askerlerinin sayısı 92 (Vernon 2001: 7)
- Savaşa katılan Amerikan askerlerinden savaş sonrası ölenlerin sayısı: 9.600 (www.avip2001.net National Gulf War Resource Center Bulletin 1999: 1).

Yalnızca yukarıdaki istatistikler bile savaşın gerçekten ABD medyasının ve yönetiminin belirttiği gibi çok masum bir savaş olmadığını göstergesidir. ABD, kendi küresel çıkarları uğruna nasıl şiddet uygulayabileceğini bu savaş ile açık olarak ortaya koymuştur. Bu istatistiklerin yanında, savaş sırasında yaşanan olaylar da ABD'nin yarattığı şiddetin boyutlarını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Vernon, bir Amerikan askerinin Irak'taki bir bina baskını ile ilgili anısını aşağıdaki şekilde anlatmaktadır: “Gönderdiğimiz roket binanın tam ortasına düştü ve duvarları yıkıp binayı yakmaya başladı. O anda düzinelerce Irak'lı piyade askeri elleri kalkık vaziyette, sanki kovanından fırlamış arılar gibi binadan çıkmaya başladılar, biz ise elimizdeki makineli silahlarla bu piyadelerin üzerine ateş açmaya başladık ve hepsini öldürdük. Daha sonra, 50 tane piyadenin de binanın uzak ucunda elleri başlarında çömelerek beklediklerini gördük. Şanslılardı ki arkadaşım Underberg şarjörünü değiştiriyordu, çünkü şarjörü dolu olsaydı büyük ihtimalle bütün şarjörü onların üzerine boşaltacaktı” (Vernon, 2001: 6).

Pilger tarafından örnekler ise daha dramatiktir: “Gazeteci Paul Roberts, Cambodia bombalamasını şöyle anlatmaktadır: Her gece üç dalga bombalama gerçekleştirilirdi. Bombalamadan 20 dk. sonra kısa bir sessizlik olurdu ve sessizliği kadınların ve çocukların ağlamaları ve çığlıkları bozardı. Yaşamayı başarabilenler sokaklarda zombi gibi gezerlerdi. Benim gördüğüm kadarıyla siviller yanlışlıkla vurulmadılar, doğrudan hedef alındılar” (Pilger, 2000: 1).

“Amerikan buldozerleri ateşkesten iki gün önce Irak mevzilerinde bulunan Iraklıları gömmeye başladılar. Geceleri yapılan bu gömme işlemlerin de, bir çok yaralı Irak’lı da diri diri toprağa gömüldü” (Pilger, 2000: 1).

Yukarıda yer alan istatistiki bilgiler ve örnekler savaşın ABD medyasının yansıttığı gibi yalnızca hedefe yönelik masum bir savaş olmadığını ve ABD’nin kendi küresel çıkarlarının gerçekleştirilmesi uğruna ne ölçüde şiddete başvurabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

ABD, Körfez savaşı ile ilk kez Yeni Dünya Düzeni’nin rakipsiz koruyucusu olduğunu duyurmuş, kendisinin ve çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarına aykırı hareket edenleri en ağır şekilde cezalandıracağını göstermiş ve bu uğurda şiddetin her türlüünü çekinmeden uygulayabileceğini açık olarak ortaya koymuştur.

3.2.2. Somali Harekatı

ABD’nin küreselleşme etkisinde oluşturulan Yeni Dünya Düzeni’nin daimi koruyucusu ve kollayıcısı rolünde gerçekleştirdiği ikinci harekat ise Somali askeri müdahalesidir. Somali Afrika’nın diğer bir çok ülkesinde olduğu gibi yoğun bir açlık ve yoksulluğun hakim olduğu, diktatörlükle yönetilen bir ülke idi. Amerika’nın ilgisini çekecek zengin bir yer altı kaynakları mevcut değildi. Fakat Amerika, buradaki iç savaşı ve bu savaşın yarattığı açlık, yoksulluk ve sefaleti bahane göstererek ülkeye askeri müdahalede bulundu. Zengin yer altı kaynaklarının bulunmamasına rağmen ABD’nin böyle bir harekata girişmesinin nedenlerini analiz etmekte fayda bulunmaktadır.

3.2.2.1 Harekatın Nedenleri

Gerçekten de Somali Harekatı’nı I. Körfez Savaşı’ndan ayıran önemli özellik, Amerika’nın harekata başlama sebebinin doğal kaynaklarla ilgili

olmamasıdır. Amerika, bu müdahale ile tüm dünyaya Yeni Dünya Düzeni'nin koruyucusu olduğunu, bu düzende meydana gelecek aksaklıklara kendisinin doğrudan müdahale edeceğini göstermek istemiştir. Kendi desteklediği bir yönetimim (diktatörlük de olsa) ülkede iç savaşa yol açmasını ve açlık ve fakirlikle ülkeyi yıkıma götürmesini engellemek istemiştir. ABD, Somali harekatı ile I. Körfez Savaşı'nın da sebepleri arasında yer alan Yeni Dünya Düzeninin ve küreselleşmenin jandarmalığı görevini ve bu görev kapsamında tüm iç işlerine askeri müdahaleye varacak kadar karışabilme yetkisine sahip olduğunu tüm dünyaya ispatlamak istemiştir.

ABD'nin Somali harekatındaki ekonomik amacı ise Somali'nin jeopolitik konumunun stratejik açıdan önemli olması idi. Gerek Kızıldeniz'e gerekse Hint Okyanusu'na geçecek olan petrol tankerlerini kontrol edebilecek bir bölgede bulunan Somali'nin ABD çıkarlarına hizmet etmeyecek bir yönetim tarafından kontrol edilmesi ABD'nin ve çok uluslu sermayenin çıkarlarına zarar verebilirdi (Ritscher 2004: 9). ABD böyle bir ihtimalin doğmasına olanak tanımak istemediğinden (diktatör de olsa) kendisinin desteklediği Başkanın görevine devam edebilmesi ve ülkenin istikrara kavuşabilmesi için askeri müdahaleyi uygun gördü.

Savaşın diğer önemli nedeni ise “ABD” de Soğuk Savaş sonrası azalması beklenen askeri harcamaların artışını Somali Harekatı ile meşrulaştırabilmektir” (Zunes 2002: 3). Gerçekten de, gerek I. Körfez Savaşı nedeniyle gerekse ABD'nin küresel dünyanın jandarmalığı kapsamında yapacağı müdahalelere hazırlık amacıyla artan askeri harcamalar ABD kamuoyunun tepkisini çekmişti. Somali Harekatı, bu harcamaların boşa olmadığını kanıtlayabilmek için ABD yönetimine fırsat sundu.

Savaşın ABD yönetimi için dördüncü temel nedeni ise, Körfez savaşı ve Bosna katliamlarına seyirci kalınması nedeniyle İslam dünyası ile bozulan aranın tekrar iyileştirilmesi çabası idi. ABD yönetimi fakir ve çaresiz bir İslam ülkesine gerek askeri gerekse mali açılardan yardım yaptığını göstererek, İslam dünyasının takdirini toplamak amacı gütmüştür.

ABD, tıpkı Körfez savaşında olduğu gibi, yukarıda açıklanan nedenlerden başka masum nedenler ileri sürerek kamuoyunun desteğini almaya çalıştı. ABD yönetimi ve basını tarafından harekatın sebebi olarak ülkede baş gösteren açlık, fakirlik ve sefalet son verme amacı öne sürüldü. İç savaşın ortasına düşmüş ve

açlıktan ölü sayısı binleri geçen çocuklara yardım etmek ABD'nin tek amacı olarak lanse edildi. “Fakat, gerek daha önceki yıllarda Bangladeş ve Nijerya’da, gerekse aynı dönemde Sudan’da ve Etiyopya’da hakim olan benzer düzeydeki açlık ve yoksulluk ABD’nin ilgisini hiç çekmedi” (*Ritscher, 2004: 9*). Bu durum, ABD’nin Somali hareketindeki asıl amacının herhangi bir ülkede baş gösteren açlık ve yoksulluğa karşı çıkmak değil; yukarıda açıklanan hedefleri gerçekleştirebilmek olduğunu ispat eden önemli bir örnek oldu.

3.2.2.2. Harekatın Gelişimi

Somali, Soğuk Savaş döneminde, SSCB’nin komşu Etiyopya’daki sosyalist hükümeti desteklemesi üzerine ABD tarafından uzun yıllar desteklenmişti. 1969 yılında iktidarı ele geçiren ve ülkeyi uzun yıllar diktatörlükle yöneten Said Barre rejimi ABD tarafından gerek mali gerek askeri açılardan desteklendi. Fakat Said Barre bu askeri yardımları ülkede gerçekleşen isyanlara ve muhaliflerine karşı kullandı. Ülkede Said Barre rejimine karşı gelen iki önemli güç bulunmaktaydı. Bunlar başkent Mogadişu’nun iki bölümünü kontrol eden Ali Mahli Mohammid ile Mohammid Ferah Aideed idi. Bu 3 kuvvetin meydana getirdiği iç savaş ve iç savaşın da körüklediği yoksulluk ülkedeki ölüm oranlarını önemli ölçüde artırdı. “ABD’nin askeri anlamda Said Barre’yi desteklemesi, birçok görüşe göre, iç savaştaki ölüm oranlarının bu denli yüksek olmasında başrol oynamıştır”. 1992 yılına gelindiğinde, ölü sayısı 300,000’i bulmuştu. 1992 yılının Kasım ayında, Bush yönetimi, ülkeye yardım amaçlı gönderilen yiyeceklerin halka dağıtımına sağlama gerekçesiyle ülkeye 30,000 asker gönderdi. Fakat ABD askerleri bu görevlerini çok aşarak sanki hükümetin bir temsilcisi gibi isyancı güçlerle silahlı çatışmalara girdiler. Mayıs 1993’te Birleşmiş Milletler de ülkeye asker gönderme kararı aldı. Her ne kadar Somali’deki gücün ana unsurunu ABD askerleri oluştursa da, yasal olarak devreye Birleşmiş Milletler girdi. Fakat, Genel Sekreter Butros Gali’nin Barre yönetimini destekleyen tavırları nedeniyle Somali halkı Birleşmiş Milletler’in devreye girmesine sıcak bakmadı (Zunnes, 2002).

Bu dönemde, özellikle Temmuz ve Ekim ayları arasında şiddet olayları oldukça artı. ABD ordusu, halka yardım etmekten ziyade kendi varlığını koruma kaygısına düştü. Bu çerçevede, 1994 yılının Mart ayında, ülkenin değişik

kesimlerinden gelen tepkiler nedeniyle Clinton ABD askerlerinin Somali'den çekilmesine karar verdi.1 yıl sonra ise, Birleşmiş Milletler kendi bünyesindeki askerleri Somali'den çekti (Zunnes, 2002).

3.2.2.3 Harekat Nedeniyle Artan Şiddet

Somali, gerek iç savaşın yarattığı ortam gerekse varolan açlık ve yoksulluk nedeniyle uzun yıllar yoğun olarak ölümlerin yaşandığı bir ülke olarak karşımıza çıktı. Fakat, bu iki unsuru, iç savaşı ve açlığı ortadan kaldırmak üzere görevlendirildiği iddia edilen ABD ordusu bu ölümleri azaltmada yeterli olmadı, aksine, sayının artmasına yardımcı oldu. Buna göre, özellikle Birleşmiş Milletler ana hareketinin gerçekleştirildiği dönem olan Haziran-Ekim 1993 dönemindeki çatışmalarda 6,000 ile 10,000 arasındaki Somali'li hayatını kaybetti (Gaiullot 2004 : 3). ABD'nin kayıpları ise Mogadişu'da bir helikopterin düşmesi ile ortaya çıkan ve 18 askerin öldüğü operasyonla sınırlı kaldı (Zunes, 2002).

Somali askeri müdahalesi, ABD'nin doğrudan ekonomik kaynaklara yönelme amacı gütmeyen gerçekleştirdiği bir hareket olması bakımından önem taşımaktadır. ABD, bu hareket ile, küreselleşme ekseninde oluşan Yeni Dünya Düzeninde kendisine düşen “*düzeni koruma*” görevini dünyaya bir kez daha duyurma fırsatı bulmuştur. Müdahale ile, kendi çıkarlarını destekleyen bir hükümete askeri müdahale de dahil olmak üzere her türlü yardımı yapabileceğini, ülkenin iç işlerine doğrudan müdahale edebileceğini göstermiştir. Gerçekten de, yapılan operasyonlara bakıldığında, ABD'nin bu harekatta, üstleneceğini varsaydığı “*yardımsever*” rolünü hiç üstlenmediği ve sanki iç savaşların taraflarından birine (Barre'e) bağlı güçler gibi hareket ettiğini görüyoruz. Körfez Savaşı gibi Somali askeri hareketi da, ABD'nin yukarıda açıklanan küresel çıkarları uğruna şiddet uygulamaktan çekinmediğini göstermektedir. ABD'nin ve daha sonra Birleşmiş Milletler ordularının müdahil olması ülkedeki şiddet olaylarını artırmış, yukarıda da belirtildiği gibi, müdahale sırasında ortaya çıkan ölü sayısı 6.000 ile 10.000 arasında gerçekleşmiştir.

3.2.3. Afganistan Savaşı

11 Eylül'deki İkiz Kuleler saldırılarının ertesinde Amerikan medyası yeni bir savaşın yaklaşmakta olduğunu aşağıdaki başlıklarla tüm dünyaya duyurdu (İsrael Rozoff, Varkevissler, 2001: 1):

- 3. Dünya Savaşı (New York Times, 13 Eylül 2001)
- Savaşa Bir Şans Verin (Philadelphia Inquirer, 13 Eylül 2001)
- Nükleer Seçeneği Kullanmanın Doğru Zamanı (Washington Times, 14 Eylül 2001).

11 Eylülde gerçekleşen saldırılar, ABD Hükümeti ve yukarıda görüldüğü gibi medyası tarafından yeni bir savaşın başlangıcı olarak lanse edildi. ABD, medeniyet ve özgürlük düşmanı teröristler tarafından saldırıya uğramıştı. Bunun hesabı hemen anında sorulmalıydı. Hatta açıklamalar o denli sert yapılmaktaydı ki, diğer ülkelerin bu konuda sessiz kalmasına bile tahammül edilmeyecekti. Ülkeler teröre karşı yapılacak bu amansız savaşta ya ABD'ye destek verecek ya da onların karşısında olacaktı. Gazeteci R:W:Apple'nin 14 Eylülde Washington Post'ta yazdığı makale bu anlayışı en iyi şekilde ifade etmektedir. "Bu yeni savaş türünde tarafsız ülkeler diye bir kavram yoktur. Ya bizden yanasınız ya da bize karşı..." (İsrael Rozoff, Varkeisser, 2001: 1).

ABD saldırıların sorumlusu olarak kökten dinci İslami Terör örgütü olarak tanımladığı El Kaide Örgütünü ve onun lideri Usame Bin Ladin'i görmekteydi. Bu örgüte ve liderine destek veren ve onları saklayan, kollayan Taliban yönetimindeki Afganistan da saldırının sorumlularındandı. Bu nedenle Afganistan'a yapılacak bir saldırı ile hem Usame Bin Ladin yakalanıp El Kaide örgütü etkisiz hale getirilecek, hem de onlara destek veren Taliban cezalandırılacaktı. Bu amaçla ABD, 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a bombalı saldırılara başladı (İsrael Rozoff, Varkeisser, 2001).

Savaşın yarattığı şiddetin boyutlarını analiz etmeden önce savaşın gerçek nedenlerini anlamakta fayda vardır.

3.2.3.1. Savaşın Nedenleri

Gerek ABD yönetimi, gerekse medya ABD'nin Afganistan'a karşı başlatacağı savaşın nedenini İkiz Kulelere yapılan saldırının bir numaralı sorumlusu olarak gördükleri Usame Bin Ladin'i yakalamak ve onu destekleyen Taliban hükümetini devirerek Afgan halkını özgürleştirmek olarak açıkladı. Zira Taliban yönetimi uyguladığı çağ dışı yönetimlerle kendi halkına eziyet ediyor, insanların yaşam hakkına varırcasına müdahale ediyordu. ABD savaş sonucunda Afgan halkını da özgürleştirmeyi vaad ediyordu. Fakat Afganistan'ında yer aldığı Orta Asya ve Hazar bölgesi ile ilgili aşağıdaki bilgiler savaşın gerçek nedenlerinin Afgan halkının özgürleştirilmesi ile ilgili olmayabileceği konusunda ipuçları vermekteydi (İsrail, Rozoff, Varkevısser, 2001).

- Orta Asya bölgesindeki Petrol rezervleri yaklaşık olarak 110 milyon varildir ve bu tutar ABD'nin petrol rezervlerinin 3 katıdır. (Albano 2001:3)
- Orta Asya'daki Petrollerin değeri ise yaklaşık olarak 4 trilyon Amerikan Dolarıdır (İsrail, Rozoff, Varkevısser. 2001: 1).

Şu anda ABD başkan yardımcısı olan, fakat daha önce dünyanın en büyük petrol şirketi olan Halliburton'un Genel Müdürü olan Divk Cheney'in Hazar Petrol Rezervleri ile ilgili olarak sarfettiği aşağıdaki sözler de bölgenin ekonomik açıdan önemini gözler önüne sermek açısından önemlidir. "Hazar Bölgesi kadar stratejik açıdan bir anda bu kadar önemli hale gelen başka bir bölge olduğunu düşünemiyorum" (Cohn 2001: 1).

İşte bu kadar zengin petrol yataklarına sahip bir bölgeye askeri müdahalede bulunmak için ABD'nin yukarıdaki masum nedenlerden başka kendisine ve çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarına hizmet edecek nedenleri bulunmaktaydı. Diğer bir ifade ile ABD; gerek kendisinin gerek hizmet ettiği çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarını koruma adına bir kez daha silahını eline almıştı, savaşın gerçek nedenleri, aşağıdaki alt başlıklar halinde açıklanabilir:

3.2.3.1.1. Orta Asya'yı ve Hazar Petrollerini Rusya'nın Kontrolüne Bırakmamak

Yukarıda da açıklandığı gibi Orta Asya ve Hazar Bölgesi, petrol rezervleri bakımından Orta Doğu'dan sonra dünyadaki ikinci zengin bölge. ABD özellikle

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni yapılanmada, bu zengin petrol yataklarına sahip olan eski Sovyet Blok'u ülkelerinin Rusya tarafından kontrol altına alınmasını istemiyordu. Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Tacikistan gibi ülkeler Hazar bölgesinin zengin petrol yataklarına sahipti. "Bunun yanında, yalnızca Türkmenistan 250 trilyon küpten fazla doğal gaz rezervine sahipti" (Symonds, 2002: 1). Buradaki petrol havzalarına erişim ABD'nin petrol konusunda Basra Körfezi'ne bağlılığını azaltacaktı. Ayrıca tüm bu bölgenin Rusya tarafından kontrol altına alınması Rusya'yı gelecekte tekrar süper güç haline getirebilecekti. Bunun yanında "bu ülkelerin bulunduğu bölge yalnızca zengin petrol yatakları bakımından değil, Balkanlara ve Türkiye'ye sınır oluşturması bakımından da Rusya için kritik öneme sahipti. Batıda Finlandiya'dan Doğuda Moğolistan ve Çin'e kadar sınırları bulunun Rusya'nın bu bölgeyi de kontrol altına alması, ABD için ileride önemli bir tehlike olabilecekti" (Israel Rozoff, Varkevısser, 2001: 3). İşte bu nedenlerle, ABD, Rusya'nın bu bölgede etkin olmasını engelleyecek tedbirler almaya başladı. Bu aşamada Afganistan'ın ABD tarafından kontrol altına alınması, bu bölgedeki ülkelerin Rusya'yla sıkı ilişkiler içerisine girmesini engelleyebilirdi. Afganistan'da oluşturulacak yeni bir yapılanma ile bölge ülkelerinin Rusya'nın etrafında birleşmesi engellenir ve buradaki petrol havzaları ABD'nin güdümü altına girebilirdi. Bu nedenle, Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmek ABD için stratejik bir öneme sahipti.

Bu konuda ABD'nin izlediği ilk tavır ise 1990'ların başında yapılanmaya başlayan Taliban'ı desteklemek olmuştur. ABD güdümünde bir Taliban tüm ülkenin kontrolünü ele geçirebilecek, böylece ABD o bölgedeki ülkelerin Rusya'nın kontrolü altına girmesini engelleyecek tedbirleri rahatlıkla alabilecekti. Bu kapsamda ABD Taliban'ı hem maddi hem de askeri açıdan desteklemeye başladı. "ABD'nin Taliban'a yaptığı yardımların parasal değerinin 10 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir" (Doctor, 2001: 3). Görüldüğü gibi, ABD terörist olarak ilan ettiği ve savaş açtığı Taliban'ı bir zamanlar kendi çıkarlarını gerçekleştirmek uğruna desteklemiş ve onların iktidara gelmesi için maddi ve askeri yardımda bulunmaktan çekinmemiştir.

Fakat Taliban kendisinden beklenen ülkenin tümünü ele geçirme ve tüm Afganistan'a hakim olma görevini yerine getiremedi. Kuzey ittifakı ile girdiği mücadelede Taliban Afganistan'ın belirli kesimlerini ele geçirebildi, tüm ülkeye

egemen olamadı. Bu ise ABD'nin yukarıdaki açıklanan planını uygulaması için yeterli değildi.

Bu nedenle ABD Afganistan'ı NATO çerçevesinde gerçekleştirilecek bir hareket ile fiilen ele geçirmeye karar verdi. Taliban'ın gerçekleştiremediği ülke bütünlüğünü sağlama ve ülkeyi ABD'nin çıkarları doğrultusunda kullanma görevi NATO kisvesi altında ABD tarafından bizzat yapılacaktı. Öyle ki “Bush yönetimi 11 Eylül saldırılarından çok önce bu amaçları gerçekleştirebilmek için Afganistan'a bir askeri müdahale tasarlamıştı.” Fakat 11 Eylül ABD'nin Nato kisvesi altında Afganistan'a müdahalede bulunması için çok iyi bir fırsat sundu ve ABD bu fırsatı kullandı (Symonds, 2002: 2).

3.2.3.1.2. Afganistan'da Boru Hattı Kurarak Hazar Petrollerini Ucuz ve Kısa Yoldan Batıya Taşımak

ABD'nin Afganistan'a askeri müdahale etmesinin ardında yatan ikinci neden ise Afganistan'ın Hazar Petrollerini Batıya aktarılmasının en ucuz ve en kolay yolu olmasıydı. Bu nedenle orada inşa edilecek bir boru hattı, hem boru hattını inşa edecek firmaya çok büyük maddi avantajlar sağlayacak hem de petrolün ABD'li dev petrol şirketlerine kısa ve ucuz yoldan ulaşmasını sağlayacaktı (Symonds, 2002).

“Gerçekten de Afganistan'da kurulacak bir boru hattının yalnızca Afganistan'a yıllık 100 milyon dolar gelir getireceği ve 10.000 kişiye de iş olanağı sağlayacağı tahmin edilmekteydi” (Symonds, 2002: 1). ABD, böyle bir fırsatı kaçırmak istemiyordu. Önce Afganistan'ı kontrol altına almak sonrada Türkmenistan'da başlayıp Afganistan'dan geçecek bir boru hattının inşasına başlamak ABD'nin 1990'ların başına gelindiğinde öncelikli hedeflerinden birini oluşturmaktaydı. Bu kapsamda, Unocal isimli Amerikan petrol devi bir şirket bu petrol hattının yapılmasına talip oldu. Bu plan aynı zamanda Rusya'nın ya da Çin'in kendi çıkarları doğrultusunda alternatif boru hattı inşa etme çabalarına da son verecekti (Symonds, 2002).

Bu amaçla, yukarıda da açıklandığı gibi, ABD kendi güdümünde kalarak kendisinin ve çok uluslu şirketlerinin çıkarlarını koruyacak, aynı zamanda da Afganistan'ın bütünlüğüne hakim olacak tüm ülkeyi kontrol altına alabilecek bir yönetimi destekleme kararı aldı. Bu amaçları sağlayabilecek en yakın güç olarak

Taliban görüldüğünden, Taliban gerek mali gerek askeri açıdan desteklendi. “Aslında hem Unocal hem de Clinton yönetimi Taliban’ı Afganistan’da istikrarı sağlayacak ve savaş lordlarının anarşik yönetimlerine son verecek bir güç olarak gördüler. Ve desteklediler. Unocal, Taliban yetkililerini Texas’daki ana merkezinde misafir etti ve ülkenin güney bölümünde yer alan Kandahar’da kurulacak boru hattı inşası ile ilgili teknisyen yetiştirecek olan kompleksin inşası içinde Taliban’a maddi yardımda bulundu” (Symonds, 2002: 2).

Fakat Taliban ülkedeki iç savaşı kazanıp ülkedeki istikrarı sağlama görevini başarıyla yerine getiremedi. Özellikle 1996–1997 yıllarında rakibi olan Kuzey İttifakına karşı askeri gücünü kaybetmeye başladı Unocal, Taliban’ın ülkede istikrarı sağlamayı başaramayacağını anlayınca boru hattı inşasına başlamayı durdurdu. Bu kapsamda ABD, ülkeyi kendi kontrolü altına almak için yeni bir yöntem bulmak zorunda kaldı. 11 Eylül saldırıları, bu operasyon için ABD’ye müthiş bir fırsat sundu. ABD, terörle mücadele, Afganistan’ın özgürleştirilmesi gibi nedenlerle NATO bünyesinde askeri müdahaleyi gerçekleştirmek ve yukarıda açıklanan iki amacına ulaşmak için çok önemli bir fırsat yakalamış oldu (Symonds, 2002).

Gerek Körfez Savaşı ile ilgili bölümde, gerekse Somali müdahalesi ile ilgili bölümde belirtildiği gibi, ABD her askeri müdahale öncesinde gerek kendi halkının gerekse dünya kamuoyunun desteğini sağlayabilmek amacıyla masum nedenler bulmak zorunda kalmıştı. Bu kural Afganistan Savaşı içinde değişmedi. ABD yönetimi ve medyası Afganistan Savaşı’nın asıl nedeninin ABD devletinin ve onun temsil ettiği çok uluslu şirketlerin küresel ekonomik çıkarları olduğunu gizlemek için masum nedenler ürettiler (Symonds, 2002).

Buna göre 11 Eylül saldırılarının temel sorumlusu Usame Bin Ladin’di. Usame Bin Ladin ve onun lideri olduğu El Kaide örgütü yüzyılın en önemli teröristleri arasındaydı. Bu teröristler Taliban tarafından Afganistan’da saklanmaktaydılar. İleride yeni terörist eylemler yapabilecek olan bu örgütün üyeleri Afganistan’daki kamplarda eğitim almaktaydı. Bunun yanında Taliban’ın Afganistan’da uyguladığı aşırı dinci politikalar Afgan halkının temel yaşam hakkını elinden almış, kadınları toplumdan silmiş, ülkede yer alan ve insanlığa mal olmuş kültürel eserlerin yok edilmesine neden olmuştu (Symonds, 2002).

ABD, düzenlenecek bir askeri müdahale ile hem Usame Bin Ladin'i yakalamayı hem de teröre destek veren, halkın yaşam hakkını elinden alan Taliban yönetimini devirerek Afgan halkını özgürleştirmeyi amaçladığını tüm dünya kamuoyuna duyurdu.

ABD'nin bir ülkeyi ya da örgütü terörist ilan etmesi için illa o ülkenin ya da örgütün terörist faaliyetlerde bulunmasının yeterli olmadığı Afganistan Savaşı sırasında da açık olarak görüldü. Bir örgütün faaliyetleri -ne kadar şiddet içerirse içersin- ABD çıkarları ile örtüştüğü sürece ABD tarafından terörist faaliyet olarak değerlendirilmemektedir. Fakat ne zaman ki bu faaliyetler ABD'nin ve çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarına aykırı olur, o zaman terörist faaliyet olarak nitelendirilmektedir. ABD gerek Usame Bin Ladin'i gerekse Taliban'ı uzun yıllar boyunca hem mali hem de askeri açılardan desteklemiştir. Bu ilişkinin ayrıntıları, çalışmanın 3. bölümü olan "Küreselleşmeye Küresel Tepki" ana başlığı altında "İslami Şiddet ve 11 Eylül Saldırıları" alt başlığında ayrıntılı olarak analiz edilecektir. Fakat kısaca bahsetmek gerekirse 1978 yılında Afganistan'da iktidara gelen sosyalist hükümetin devrilmesi ve Afganistan'ın Sovyet etkisinden kurtulması için ABD, Usame Bin Ladin'i ve kökten dinci bağlarla birbirine bağlı "mücahitleri" desteklemiştir. Bu örgütlere para yardımında bulunmuş, onların varolan bir hükümeti devirmesi için gerçekleştirdiği askeri mücadeleye fiilen destek vermiştir. O zaman bu örgütler terörist olarak ilan edilmemiştir. Fakat ne zamanki Sovyetler yıkılmış ve İslami örgütler, Irak'a saldıran, Suudi Arabistan'ı etkisi altına alan, İsrail'e sınırsız destek veren ABD'ye tepki göstermeye başladılar, o zaman bu örgütler terörist ilan edilmişlerdir (Doctor, 2001).

Aynı şekilde, ilk kısımda açıklanan nedenlere ABD yönetimi Taliban yönetimine uzun dönem destek vermiştir. Taliban'ın Afganistan'da istikrarı sağlayabilmesi için gerek mali gerek askeri yardımda bulunmuştur. Afganistan'ın bu dönemde gerçekleştirdiği insanlık dışı faaliyetler ABD'nin hiç ilgisini çekmemiştir. Fakat ne zamanki ABD, Taliban'ın kendi çıkarlarını anlamış, o zaman Taliban'ı yıkarak kendi askeri varlığını ülkeye yerleştirmek için meşru sebepler aramaya başlamıştır. Bu kapsamda Taliban'ın Usame Bin Ladin'e destek verdiğini (oysa hep veriyordu); kadınları toplumsal yaşamdan sildiğini (oysa iktidara geldiğinden beri

öyleydi) belirtmiş ve Afgan halkının özgürleştirilmesi için askeri müdahalede bulunmanın şart olduğunu belirtmiştir (İsrail Rozoff, Varkeisser, 2001).

Sonuç olarak ABD, petrol rezervleri ve doğal gaz kaynakları bakımından dünyanın en önemli 2 bölgesinde (tıpkı iki körfez bölgesinde olduğu gibi) askeri varlığını hissettirmek istemiş bu amaçla Afganistan'a savaş başlatmıştır. Diğer bir ifade ile kendisinin ve temsil ettiği çok uluslu şirketlerin küresel ekonomik çıkarları uğruna bir kez daha silahı eline almıştır.

3.2.3.2. Savaşın Gelişimi

Yukarıda açıklanan amaçlarını gerçekleştirebilmek amacıyla, ABD yönetimi 2001 yılının Ekim ayında Afganistan'a askeri hareket başlattı.

7 Ekim 2001 tarihinde ABD, Pakistan'ın Sahhbaz hava üslerinden kalkan uçakları ile Afganistan'ı bombalamaya başladı. Böylece, savaşın hava hareketi bölümü de başlatılmış oldu. Ayrıca, Taliban yönetimin en büyük rakibi olan Kuzey İttifakına ait ordular da hem mali açıdan hem de askeri teçhizat açısından desteklenerek kara savaşında da Taliban'ın zayıflatılması amaçlandı. Gerek yoğun hava saldırıları gerekse Kuzey İttifakının kara savaşındaki başarısı nedeniyle Taliban 2001 yılının Ekim ve Kasım ayları süresinde ülkenin önemli yerleşim birimlerindeki hakimiyetini kaybetti. 2001 yılının Kasım ayına kadar süren hava saldırılarından sonra ABD, Kasım ayında kara hareketine de başladı. Bu kapsamda binlerce ABD askeri Afganistan'a girdi. 2002 yılının Ocak ayına gelindiğinde Taliban'ın ülkedeki etkisi önemli ölçüde azaltılmıştı (Thompson, 2004).

Bu dönemde, İngiltere ve Kanada başta olmak üzere birçok NATO ülkesi, ülkeye asker göndererek Afganistan'ın tamamıyla ABD ve NATO tarafından kontrol edilmesi için çaba harcadılar. Haziran 2002 yılında ülkenin eski kralı Mohammed Zahr Khan ülkeye dönerek Afgan Büyük Konseyi'ni topladı. Bu Konsey Hamid Karzai'yi 2 yıllığına Afgan geçici hükümetinin başkanı olarak seçti. 2002 yılının ortasında günümüze kadar olan süreçte ABD ve Nato'nun mali ve askeri desteğini alan geçici hükümet, ülkede büyük ölçüde kontrolü ele geçirdi. Taliban'ın hala belirli bölgelerde etkinliği bulunsa da ve hala gerilla çatışmaları ülkenin bazı bölümlerinde devam etse de Karzai hükümeti, ülkede ABD hükümetinin çıkarlarına hizmet edecek istikrarı sağlamayı başardı. Harekatın başlangıcından itibaren ise, ABD yönetimi

konunun ilk bölümünde açıklanan amacına uygun olarak, Orta Asya'daki zengin petrol ve gaz kaynaklarını kontrol altına alabilmek ve bunları Rusya'nın güdümünden uzak tutabilmek amacıyla bu bölgede yer alan ülkelere sızmaya başladı (Thompson, 2004).

Bu kapsamda 5 Ekim 2001 tarihinde ABD yönetimi Afganistan sınırındaki Özbekistan'a 1000 asker gönderdi. 7 Ekim'de ABD ile Özbekistan arasında uzun dönemli güvenlik ve işbirliği anlaşması yapıldı. Aralık 2001'de ABD Kırgızistan'da askeri üs inşasına başladı. Bu üs Çin sınırına yalnızca 200 mil uzaklıktaydı. 2002'nin Ağustos ayı içerisinde Özbekistan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan, ayrı ayrı, ABD ile stratejik anlaşmalar imzaladılar. Bu anlaşmalara göre ABD bu ülkelere dışarıdan yönelebilecek bir müdahaleye anında tepki verebilecekti. Bunun yanında ABD, bu ülkelerde demokrasinin gelişmesi ve yerleşmesi için mücadele edecekti (Thompson, 2004).

Aynı dönemde Amerika Merkez Ordusu Komutanı General Tommy Fransk'ın bu gelişmelere ilgili şu açıklamayı yapıyordu. “Teröre karşı savaş yalnızca Afganistan’la sınırlı kalmayacak, aynı zamanda Orta Asya’daki komşu bölge ülkelere de yayılacaktır” (Thompson 2004: 3). Gerek Orta Asya Cumhuriyetlerindeki gelişmeler gerekse bu açıklama, ABD’nin Afgan savaşını başlatmaktaki en önemli amacının, çalışmanın yukarıda yer alan bölümünde de ayrıntılı olarak açıldığı üzere, Rusya’nın zengin kaynaklara sahip bölge ülkelerde hegemonya kurmasını engellemek ve bu bölgeyi tamamıyla kendi kontrolü altına almak olduğunu gözler önüne sermektedir. Benzer bir yaklaşımın Rusya’lı hükümet yetkilileri tarafından da savunulduğunu belirten Moskova Times aşağıdaki ifadelerle yer vermiştir. “Her ne kadar Afgan savaşı ABD tarafından İslami teröre karşı yapılmış gözükse de, ABD’nin yüzeyin altındaki görünmeyen amacı petrol zengini Orta Asya bölgesini kontrol altına almaktır. Bu savaş, Rusya ile ABD’nin bölgedeki etkilerinin çizgisini çekecek ve gelecekte zengin petrol ve gaz rezervlerinde kimin etkisinin olacağını belirleyecektir.” (Thompson 2004:1).

3.2.3.3. Afganistan Savaşının Yaratdığı Şiddet

Afganistan Savaşı da, tıpkı I. Körfez Savaşı ve Somali Harekatı’nda olduğu gibi, ABD’nin kendisinin ve temsil ettiği çok uluslu sermaye şirketlerinin küresel

ekonomik çıkarlarını tatmin edebilmek amacıyla giriştiği ve bu uğurda bir çok sivilin hayatını kaybetmesine neden olduğu savaşlardan birisi olmuştur.

Buna göre, Afganistan'da 7 Ekim 2001 tarihinde önce hava bombardımanı ile başlayan ardından da kara harekâtıyla devam eden operasyonlarda yaklaşık olarak 3.767 sivil Afgan hayatını kaybetmiştir (Herold, 2001: 1).

Buna karşın, hareket nedeniyle ölen Amerikan askerlerinin sayısı ise 132'dir. Bu 132 kişinin 82'si kara kuvvetlerine, 37'si deniz kuvvetlerine, 19'u hava kuvvetlerine aittir. 132 kişinin sadece 52'si çatışmalarda ölmüştür. Kalan 80 kişi kaza, hastalık ya da intihar gibi nedenlerle hayatlarını kaybetmiştir (Herold, 2001: 1).

ABD, özellikle bombalamalar sırasında Taliban ve Usame Bin Ladin destekçilerini hedef aldığını belirterek pek çok sivil yerleşim birimini bombalamış ve binlerce Afganlı'nın ölümüne neden olmuştur. Aşağıdaki örnekler bu savaşın siviller üzerinde yarattığı şiddetin boyutlarını ortaya sermesi bakımından önemlidir:

11 Ekim 2001: Hava saldırılarının 5. günü siviller açısından önemli kayıpların verildiği bir gün oldu. ABD uçakları 450 kişinin yaşadığı bir çiftlik köyünü bombaladılar. 45–50 sivil ev yerle bir edildi, yaklaşık olarak 110 kişi hayatını kaybetti.

13 Ekim 2001: Kandahar'ın Madad bölgesinde yer alan bir halk pazarı bombalandı. Yaklaşık 47 sivil öldü.

21 Ekim 2001: Bir ABD uçağından atılan bomba askeri hastane ve cami olarak kullanılan bir binaya isabet etti. Yaklaşık 100 kişi hayatını kaybetti.

23 Ekim 2001: Kandahar'ın kuzeyinde yer alan Bori Chokar ve Chowber Karez isimli iki çiftçi köyü defalarca bombalandı, sonuç, 93 ölü. Bu olayla ilgili olarak konuşan bir Pentagon yetkilisi “evet, 93 tane ölü var çünkü biz onların ölmesini istedik. Onlar Taliban sempaticanıydı” şeklinde konuştu (Herold 2001: 1). Fakat orada ölenlerin Taliban sempaticanı olduğunu ilişkin en ufak bir delil yoktu.

10 Kasım 2001: Khandar'ın kuzey batısında yer alan Shah Aka bölgesindeki köyler bombalandı, 300'den fazla köylü hayatını kaybetti.

18 Kasım 2001: Kanabad bölgesinde yer alan bir köy bombalandı, 150 kişi hayatını kaybetti.

1 Aralık 2001: Bu tarih savaşın en kanlı günlerinden birine tanıklık etti. Tora Bora'da yer alan Kama Ado bölgesindeki köylerin bombalanması sonucunda

300'e yakın sivil hayatını kaybetti. Aynı gün Khan-e Mairjuddin bölgesine yapılan ikinci bombardımanda ise yaklaşık 200 sivil öldürüldü.

Kabil'de oturan bir Afgan vatandaşın söylediği aşağıdaki sözler savaşın dehşetini gözler önüne serer niteliktedir. “Bizim evin yakınında caddenin bombalanması sonucunda 18 kişi öldü, 23 kişi yaralandı. Bizim evimizin de camları ve kapıları kırıldı. Bombalamalardan hatırladığım 1,5 yaşındaki çocuğumun bana doğru koşmaya çalışmasıydı... Şehirde hiç kimse doğru dürüst uyuyamıyor. Bombalama olmadığı zamanlar da uçaklar o kadar yakından geçiyor ki evimizin camları daima kırık kalıyor... New York'taki patlamalar nedeniyle biz de çok üzüntü duyduk ama şu anda ABD uçakları orada ölenlerin kanının üzerine buradaki masum halkın kanını da ekliyor.” (Herold, 2001 : 17).

ABD bu savaş sonunda savaşın bahanesi olarak gösterdiği Usame Bin Ladin'in yakalanması amacına ulaşamadı, ama gerçekte bunun için de çok çaba sarf etmedi. Fakat bölümün başında açıklanan amaçlarını gerçekleştirmede önemli başarılar elde etti. Artık ABD'nin zengin Hazar bölgesine yakın Afganistan'da önemli derecede askeri gücü ve kendisine bağlı bir kukla yönetimini (Karzai yönetimi) var. Ayrıca, ABD savaş sırasında yaptığı anlaşmalarla da Orta Asya'da yer alan eski Sovyet bloku ülkelerinin içine sızmak için gerekli olan zemini hazırladı.

Anlaşmalar, aynı zamanda, bu ülkelerin Rusya'nın güdümünden çıkması için de çok büyük önem arz etmekte. Fakat ABD, bundan önceki savaşlarında olduğu gibi, Afganistan'da da, küresel ekonomik çıkarlarını gerçekleştirebilmek için binlerce masumu öldürmekten, kalanları da aç, evsiz ve yoksul bırakmaktan çekinmedi.

3.2.4. İkinci Irak Savaşı

ABD'nin küreselleşmesinin jandarmalığı görevi kapsamında, hem kendisinin hem de çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarını koruma adına gerçekleştirdiği son ve en kapsamlı askeri güç kullanımı -ilki gibi- yine Irak'ta gerçekleşti. ABD'nin ikinci Irak Savaşı, gerek ABD tarafından öne sürülen nedenlerin gerçekliği, gerek tüm dünyada gördüğü tepki, gerekse ABD ve Britanya ordularından oluşan koalisyon güçlerinin Irak'ta uğradığı direniş nedeniyle artan

şiddet, bu hareketi, diğer 3 askeri hareketten daha farklı bir konuma büründürmüştür. ABD, 1991 de yarım bıraktığı işi 2003'te bitirmek için harekete geçmiştir.

3.2.4.1. Savaşın Nedenleri

ABD'nin 2. Irak Savaşı'na başlayacağı, savaşa aylar kala neredeyse tüm dünya tarafından kabul edilmişti. Savaşın bir şekilde etkileyeceği hemen hemen tüm dünya ülkeleri savaş hazırlıklarını yapmış, ekonomilerini, üretici kesimlerini uyarmış, savaş sırasında alması gereken tavrı tartışmaya başlamıştı. Savaşın ne zaman başlayacağı bilinmiyordu ama kesin olan tek şey ABD'nin Irak'a müdahalede bulunacağıydı. ABD yönetimi, aşağıda ayrıntılı olarak anlatılacak olan ve hala kanıtlanmayan bazı masum nedenlere dayanarak (Saddam'ın kitle imha silahlarına sahip olması, El Kaide ve diğer İslami terör örgütlerini desteklemesi, kendi halkını bile katleden vahşi bir diktatör olması gibi) Irak'a saldıracağını açıkladı.

ABD'yi Irak'ı işgal etmeye bu denli kararlı ve aceleci bir şekilde iten nedenler aşağıdaki alt başlıklar halinde açıklanmıştır:

3.2.4.1.1. Zengin Petrol Havzasına Sahip Basra Körfezini Tam Anlamıyla Kontrol Altına Almak

ABD, Körfez Savaşı ile Irak'ın Kuveyt'i işgalini ve oradaki petrol havzalarını kontrol etmesini engellemişti. Savaştan sonra uygulanan ambargo ile de Saddam'ın dünya ekonomisi üzerindeki etkisi azaltılmaya çalışılmış, Irak halkının kendiliğinden Saddam'ı devirmesi beklenmişti. Fakat 90'ların sonuna gelindiğinde özellikle petrol rezervleri konusunda ABD açısından işlerin beklendiği gibi iyi gitmediği görüldü. "1997 yılında Rice Üniversitesi James A.Baker Enstitüsü tarafından hazırlanan bir rapor dünyanın en büyük petrol ithalatçısı ABD'nin yakın gelecekteki petrol ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlar ortaya çıkabileceğini, bunun temel nedeninin de Orta Doğu Petrollerinin, özellikle İran ve Irak petrollerinin batıya aktarılması" olduğu belirtilmişti (Scott 2003: 1). Ayrıca tüm dünya, petrole olan talebin gelecek yıllarda daha da artacağını farkındaydı. World Energy Outlook isimli derginin yaptığı araştırmaya göre "2025 yılına kadar petrol talebi şuan kine oranla % 40–50 oranında artacaktı" (Oxley, 2003: 4).

Raporda yer alan ana fikir Saddam yönetimindeki Irak'ın elinde bulunan zengin petrol kaynaklarını kullanarak petrolün bölgeden batıya ucuz ve kolay akışını engellediği idi. Çözüm ise, askeri, siyasi, ekonomik yollardan birini ya da hepsini kullanarak Saddam'ı devirmek, bölgeyi kontrol altına almak ve bölgedeki petrolü rahatça batıya aktarabilmektir. "Dünya petrol rezervinin yaklaşık % 60'ını bir bölge ile dünya petrol rezervleri bakımından ikinci sırada yer alan bir ülke (birinci sırada Suudi Arabistan'dan sonra Irak) ABD'ye karşı gelen bir diktatöre bırakılmazdı" (Chomsky, 2002: 2).

Bu zengin petrol havzasının tam anlamıyla kontrol altına alınması yalnızca mevcut petrolün rahatça batıya aktarımını sağlamayacaktı. Bu kontrol, ABD'ye ve onun temsil ettiği çok uluslu şirketlere Irak'ın henüz ulaşılmamış petrol rezervlerini gün yüzüne çıkarma şansında verecekti. Saddam Hüseyin rejimi Rusya, Çin, Fransa, Brezilya ve İtalya ile petrol ile petrol rezervlerinin araştırılmasına ilişkin yüklü sözleşmeler yapmış, ama ambargo nedeniyle bu sözleşmeler uygulanmamıştı. ABD ve onun temsil ettiği çok uluslu küresel sermaye şirketleri, bu, yüklü gelir getirecek yatırımların başka ülkelere kaptırılmasına izin veremezdi. "16 Ocak 2003 tarihli Wall Street Journal gazetesinde çıkan habere göre ABD Dışişleri ile Savunma Bakanlıkları, ülkenin ve dünyanın en büyük petrol şirketleri olan Halliburton, Schlumberger, Exxon Mobil, Chevron Texaco ve Conoco Phillips ile resmi olmayan görüşmeler yaparak savaş sonrası oluşturulacak yapılanmada petrol rezervlerini ortaya çıkarmak için yapılacak yatırımların niteliğini tartıştılar" (Scott, 2003: 2).

Irak petrolünün kontrol altına alınmasının bir diğer önemi de bu yolla petrol fiyatlarını kontrol edebilmek ve özellikle OPEC'in petrol fiyatlarına yaptığı müdahaleleri engellemektir. "Irak'ın şu anda keşfedilmiş 113 milyar varil petrolü bulunmakta ve daha keşfedilmemiş 200 milyar varil petrolün olduğu tahmin edilmektedir" (Scott, 2003: 2). Bu petrolün kullanıma açılması yalnızca bunlar için yatırım yapan ve yukarıda adı geçen firmaları karlı hale getirmeyecek ABD'ye ulaşacak petrolün fiyatını da düşürecektir. Ayrıca, OPEC'in petrol fiyatlarına müdahalesi bu gelişmeler nedeniyle azalacak, bu da OPEC'in ABD ve dünya ekonomisi üzerindeki etkisini azaltacaktır.

Görüldüğü gibi ABD'nin 2. Irak Savaşı'na girmesinin temel nedeni -yine- zengin petrol bölgesini tam anlamıyla kontrol altına alabilmek olmuştur. Chomsky

konuyla ilgili kendisine yönetilen bir soruyu şöyle şu şekilde yanıtlamıştır. “ABD’nin Irak’ı işgal etmesinin temel nedeni tabii ki petroldür, bunu tartışmaya gerek mi var!” (Chomsky, *Of Course, It Was All About Iraq’s Resources*, 2003: 1).

3.2.4.1.2. Petrol Ticaretinde Doların Hegemonyasını Korumak

1970’lerin ortasından itibaren petrol alış verişinin tek para birimi olarak dolar kabul edilmişti. Bu durum doların tüm ülkeler için talep edilen bir para birimi haline gelmesine neden oldu. Çünkü petrole sahip olmanın öncelikli koşulu dolara sahip olabilmektir. Bu nedenle, ülkeler petrol almak için, kasalarında belirli miktarda dolar tutmak zorunda kaldılar. Bu da doların daima değerlenmesine ve tüm ülke para birimleri karşısında avantajlı duruma geçmesine neden oldu. Lui’nin dediği gibi “Dünya ticareti artık bir oyuna dönmüştü. Tüm ülkeler mal üretiyor, ABD ise o malları satın alacak doları...” (Lui 2002: 1). Gerçekte petrolün dolar ile satılması bu dünyadaki tüm ülkelerin petrol alabilmek için dolara ihtiyaç duymaları, doların ve dolayısıyla ABD ekonomisinin gelişiminde çok önemli rol oynamıştır.

Fakat 2000’li yılların başından itibaren Euro’nun devreye girmesi ve gün geçtikçe değer kazanması, doların bu egemenliğini tehdit etmeye başladı. Önemli ülkeler döviz rezervlerinin bir kısmını Euro’ya çevirmeye başladılar. Örneğin “Rusya toplam döviz rezervi olan 48 milyar doların % 20 sini Euro’ya çevirdi. Yalnızca bu bile doların Euro karşısında belirli oranda değer yitirmesine neden oldu” (Fairlamb, 2003: 1).

Tüm bu gelişmelere OPEC’te kayıtsız kalmadı. Yapılan tartışmalarda Euro’nun petrol ticaretinde de Euro’nun yerini alıp almayacağı konuşuldu. OPEC’in Petrol Piyasa Analiz bölüm müdürü İran’lı Javad Yarjani 2002 yılında yaptığı bir konuşmada “Kısa vadede OPEC ülkeleri tarafından gerçekleştirilen petrol ticaretinin dolarla yapılacağını fakat OPEC’in gelecekte doları, euro ile değiştirme fikrini göz ardı edemeyeceğini” belirtti (Yarjani, 2002: 6).

ABD, ekonomik gelişmedeki en büyük etkenlerden biri olan dolar, hegemonyasının euro’ya kaptırılmasına yol açacak her türlü gelişmeye karşı çıkacaktı. Bu gelişmelerin beklide en büyüğü OPEC tarafından petrol alım-satımının gelecekte Euro yapılabileceğinin ilan edilmesi idi. ABD, Irak’ı işgal ederek dünyanın en önemli 2 petrol rezervine sahip olan ülkeyi kontrol altına almak ve böylece gerek

bölge ülkeleri gerekse OPEC tarafından yapılan bu tür spekülasyonlara son vermek amacını gerçekleştirmeye çalıştı.

3.2.4.1.3. Yaklaşan Başkanlık Seçiminde Gündemi Değiştirmek

ABD’de 2004 yılının Kasım ayında yapılacak başkanlık seçiminde Irak’taki savaşın önemli nedenlerinden birini oluşturmaktaydı. Başkanlık seçimi öncesinde Bush yönetimi Irak’ta başlatacağı bir müdahale ile öncelikli olarak ülke içinde yaşanan sorunlarla ilgili gündemi değiştirmek istiyordu. Amerika’da son yıllarda artan orandaki işsizlik, ticaret açığının gittikçe büyümesi, Rusya, Çin ve Avrupa Birliği gibi rakiplerin ekonomik alanda gösterdiği başarılar ABD’nin ekonomisinde sorunların doğmasına neden oldu. Bush yönetimi Irak savaşı ile gündemi değiştirerek insanların gözlerini yerel ekonomik problemlerden ABD’nin katıldığı uluslararası bir savaşa çevirmelerini amaçlamaktaydılar.

Savaşın halk üzerindeki diğer etkisi de dünyanın hakimi ABD imajının devam ettirilmesi idi Chomsky’nin de belirttiği gibi “Savaşın 2003 yılının başlarında gerçekleştirilmesi tamamıyla planlanmış bir durumdu. Bush 2004 yılındaki seçimlere girmeden önce “bizleri felaketten koruyan gizli kovboy” imajını halkın gözünde yaratmak istiyordu” Zira 2. Dünya savaşından beri Amerikan halkı böyle bir imajı benimsemiş ve bu tür politikaları güden başkanları desteklemiştir (Chomsky, 2002: 3).

Yukarıda ki 3 neden, ABD’nin 2003 yılı başında gerçekleştirdiği müdahalenin temel gerçeklerini oluşturmaktaydı. Fakat ABD yönetimi, diğer 3 harekatta olduğu gibi 2. Irak Savaşı içinde tüm kamuoyunun desteğini sağlamaya yönelik masum bahaneler buldu ve bunları sanki savaşın gerçek nedenleriymiş gibi tüm dünyaya yansıttı. Bu bahaneler şöyle özetlenebilir:

a. Saddam Tüm Dünyayı ve Kendi Halkını Tehdit Eden Bir Diktatördür, Değiştirilmesi Gerekir.

ABD yönetiminin 2. Körfez Savaşı’nın nedeni olarak öne sürdüğü ilk tez Saddam’ın bir diktatör olduğu, kendi halkını katledecek kadar (Halepçe katliamından bahsedilmektedir) bağınaz olduğu, aynı zamanda dünya barışını da tehdit ettiğidir.

Buna göre Saddam Hüseyin'in devrilmesi Irak halkını özgürleştirecek, dünyada kendisini tehdit eden bir diktatörden kurtulmuş olacaktır.

Bu tezin, egemen bir ülkenin bir başka egemen bir ülkeye savaş ilan edebilmesi için yeterli bir neden olup olmadığı konusunda Chomsky'nin yaptığı aşağıdaki açıklamalar aydınlatıcı olacaktır. “Hiçbir ülkenin bir başka ülkeyi ülkedeki rejimin niteliği nedeniyle işgal etme hakkı yoktur. Böyle bir hakkı olmadığı gibi sorumluluğu da yoktur. Eğer bir ülkenin diktatörlükle yönetilmesi ABD için o ülkeyi işgal etmede gerekli ve yeterli bir neden ise, ABD'nin işgal etmesi gereken bir düzüne ülkenin bulunduğu görülecektir” (Chomsky, War on Iraq, 2002: 1).

Chomsky konuyla ilgili bir başka röportajında da benzer bir yorumda bulunmuştur. “ABD'nin bir diktatör tarafından gaddarca yönetilen ve yoğun bir vahşete sahne olan Batı Kongo ile ilgili olarak herhangi bir önlem almayıp benzer şartlardaki Irak'a acilen müdahalede bulunması savaşın asıl amacının aslında Irak'ın zengin petrol rezervlerini kontrol etmek olduğunun göstergesidir” (Chomsky, 2003: 1).

Gerçekten de ABD'nin temel sorunu kendi halkını bile katleden bir diktatörden hem Irak halkını, hem de dünyayı kurtarmak değildi. Örneğin Saddam'ın gerçekleştirdiği Halepçe katliamı Irak'ın özgürleştirilme hareketına başlamak için temel gerekçelerden biri olarak sayılmıştı. Diktatör Saddam, Halepçe de kendi halkını katletmişti. Oysa ABD, Saddam'ın Halepçe'de katliamı gerçekleştirdiği dönemde Irak'a biyolojik ve kimyasal silah yardımıyla bulunuyordu. Hem baş düşmanı İran'la mücadele eden Hem de ABD'nin temel ihracatçılarından biri olan Irak, bu yardımları hak ediyordu. ABD bu dönemde gerçekleşen Halepçe katliamıyla ilgili herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Bununla birlikte 1991 yılındaki Körfez Savaşı'ndan sonra da ABD'nin tüm bölgeye hakim olmasına rağmen aynı katliamı gerçekleştiren Saddam'ı devirmek için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Fakat ne zamanki ABD'nin yukarıda yer alan çıkarları Saddam'ın devrilmesini gerektirdi, Halepçe katliamı Saddam'ın işlediği büyük bir insanlık suçu olarak lanse edilmeye başlamıştır (Chomsky, 2003).

b. Saddam Yönetiminin Önemli Kitle İmha Silahlarına Sahip Olması ve Bunları Dünya Barışını Tehdit Edebilecek Şekilde Kullanma İhtimalinin Bulunması.

ABD'nin 2. Irak Savaşı'nın gerekliliğini kabul ettirebilmek için kullandığı en önemli gerekçe ise Saddam'ın elinde önemli kitle imha silahlarının mevcut olduğu ve Saddam'ın bunları kullanma ihtimalinin bulunduğu yöndeki tezdir. Gerçektende, gerek Bush gerekse ABD yönetiminin diğer temsilcileri yaptıkları konuşmalarda savaşın temel sebebi olarak devamlı bu hususu vurgulamışlardır. Fakat Birleşmiş Millet Denetçileri yaptıkları tüm kontrollere rağmen, kitle imha silahlarına rastlayamamışlardır. Savaş sonrası ABD yönetimi de Bu konuda çelişkili açıklamalarda bulunmuştur. Savaşın en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilmesini rağmen savaşın başlamasından aylar sonra bile kitle imha silahlarına rastlanılmaması hem ABD halkının belirli bir kesiminin hem de diğer ülkelerin tepkisini çekmiştir. Nihayet ABD Dış İşleri Bakanı Colin Powell, Ağustos 2004'te yaptığı açıklamada kitle imha silahları konusunda "İstihbaratımız kitle imha silahları konusunda bariz şekilde hata yapmış, bu silahlardan büyük miktarda bulunmasını beklemiyorum" (ntvmsnbc.com: 6 Ağustos 2004) açıklamasını yaparak savaşa başlama sebeplerinin kitle imha silahları ile ilgili olmadığını -açık olmasa da- kamuoyuna duyurmuştur.

c. Saddam Hüseyin Terörizmi Desteklemiştir, Bu Nedenle, Terör Savaş Yöntemiyle Devrilmelidir.

ABD tarafından savaşa girmenin gerekçesi olarak gösterilen nedenlerden bir diğeri de Saddam'ın terörü desteklediği savıdır. Buna göre, Saddam Hüseyin yönetimi Usame Bin Ladin'i ve El Kaide terör örgütünü desteklemektedir. ABD, 11 Eylül 2001 yılından itibaren teröre karşı filen savaşa başlamış, Afganistan'a asgari hareket başlatmış ve Taliban'ı devirmiştir. Saddam Hüseyin de terörün destekleyicilerinden olduğundan onunda devrilmesi gerekmektedir.

ABD'nin elinde Saddam'ın El Kaide'yi ya da Usame Bin Ladin'i desteklediği yönünde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. 11 Eylül saldırılarından da Saddam'ın ne kadar sorumlu olduğu hususunda elde net bir delil yoktur. "Fakat

11 Eylül saldırıları ABD yönetimine dünya siyasetini yönlendirme konusunda “teröre karşı savaş kozunu” vermiştir” (Hearse, 2004: 1). ABD’nin 11 Eylül saldırılarından sonra “ülkeler, ya bizden yanadır ya da bize karşı” anlayışını ortaya koymuştur. Bunun neticesinde ABD herhangi bir ülkeyi teröre destek vermekle suçlayabilmekte ve hedef alabilmektedir. Irak da bundan nasibini almış ve teröre destek verdiği savıyla işgal edilmiştir. Oysa ABD, SSCB ile olan mücadelesinde Afganistan’da kullanılmak üzere şu anda suçladığı İslami terörist grupları gerek mali gerekse askeri açıdan desteklemiştir. Bunun yanında, İran’la olan mücadelesi nedeniyle de Saddam Hüseyin yönetimi son yıllara kadar ABD’nin desteğini almıştır. Fakat ne zaman ki işler ABD’nin aleyhine işlemeye başlamış Saddam bir anda terörün destekçisi oluvermiş ve bu nedenle ülkesi işgal edilmeyi ve Saddam, devrilmesi bir anlamda hak etmiştir (Chomsky, 2002).

Görüldüğü üzere ABD, yukarıda anlatılan 3 harekatta olduğu gibi, 2 Irak savaşına da kendisinin ve temsil ettiği çok uluslu küresel şirketlerin çıkarlarına hizmet etmek amacıyla girişmiştir. Dünyanın mevcut bilinen petrol rezervlerinin yarıdan fazlasını elinde bulunduran Basra Körfezi’nin tam anlamıyla kontrolü, buradaki petrolün kolay ve ucuz yollardan batıya aktarımı, OECD’nin ülke ekonomileri üzerindeki etkisinin azaltılması, çok uluslu ABD petrol şirketlerinin Irak’ta yeni yatırımlar yapabilmesi, doların euro karşısındaki üstünlüğünün korunması ve yaklaşan Başkanlık seçimleri öncesinde halkın desteğinin alınması gibi amaçlarını gerçekleştirebilmek için ABD harekatı başlatmıştır. Fakat her zaman olduğu gibi bu savaşta da Irak halkının özgürleştirilmesi, dünyanın teröre destek veren, kendi halkını katleden, kitle imha silahlarına sahip azılı bir diktatörden kurtarılması gibi tüm kamuoyunun kabul edebileceği masum nedenleri dünyaya ve kendi halkına savaşın gerçek nedenleriymiş gibi lanse etmiştir (Chomsky, 2002).

3.2.4.2. Savaşın Gelişimi

2002 yılının sonlarına yaklaşıldığında artık tüm dünya ABD’nin Irak’a ne zaman saldıracağını konuşmaya başlamıştı. 12 Eylül 2002’de Başkan Bush Birleşmiş Milletler’den Irak’a çok uluslu bir gücün gönderilmesini talep etti. Ekim 2002’de Birleşmiş Milletler Irak’a kitle imha silahlarının tespiti ile ilgili bir denetim ekibi gönderilmesine karar verdi. Fakat denetim elemanları hazırladıkları raporda Irak’ın

nükleer silah üretim ve kullanımına ilişkin herhangi bir delile rastlamadıklarını belirttiler. Bunun üzerine ABD ve İngiltere yeni bir inceleme yapılması için BM'den yetki istedi, fakat başta Fransa ve Almanya olmak üzere bir çok ülkenin öneriyi karşı çıkması neticesinde Birleşmiş Milletler öneriyi kabul etmedi.

Tüm bunlara karşın, Başkan Bush 17 Mart'ta yaptığı konuşmada Saddam Hüseyin'e oğulları ile birlikte ülkeyi terk etmesi için 48 saat süre verdi ve buna uyulmadığı takdirde koalisyon güçlerin ülkeyi işgal edeceğini tüm dünyaya duyurdu.

20 Mart'ta koalisyon güçleri Irak'ın işgaline başladılar. Koalisyon güçlerinin kara kuvvetleri Kuveyt'in kuzeyinde, Umm Kasr Kenti yönünde ülkeyi işgale başladı. Hava kuvvetler ise Bağdat'ın önemli yerlerini bombalamaya başladılar. 8 Nisan tarihine kadar çeşitli zorluklarla karşılaşsalar da koalisyon güçleri Bağdat yakınlarına kadar ulaşmayı başardılar. 8 Nisan 2003 tarihinde ise Amerikan orduları başkent Bağdat' a girdi. Televizyonlar ve gazeteler bir gurup Irak'ının -Amerikan Askerlerinin de yardımıyla- Saddam Hüseyin heykelini devirip üzerinde dans ettikleri görüntüsünü günlerce yayınladılar.

Savaşa karşı çıkan ülkelerin başında yer alan Fransa ve Almanya ise savaş sonrası Irak'ın yeniden yapılandırılması ile ilgili sözleşmelerden yararlanabilmek için tekrar ABD'ye yakınlaşma çabası içerisine girdi; fakat hem ABD hemde Irak'ta kurulan Geçici Hükümet Konseyi yeniden yapılanma ile ilgili hiçbir sözleşmenin Fransız yada Alman şirketlerine verilmeyeceğini açıkladı. "Buna karşın BechtelCorp, isimli bir Amerikan Şirketi savaş sonrasında Irak'ın yollarının, okullarının ve hastanelerinin yeniden yapımı için 689 milyon dolarlık bir sözleşme imzaladı" (www.thethreeworldwars.com 2004).

1 Mayıs 2003' e gelindiğinde Başkan Bush – henüz sabit bir hükümet kurulmamış olmasına ve Saddam yakalanmamış olmamasına rağmen - tüm dünyaya kamuoyuna savaşın bittiğini açıkladı. Fakat bu tarihten sonra koalisyon güçleri ile direnişçi Irak' ılar arasındaki çatışmalar hemen hemen tüm Irak' a egemen oldu. Direnişçilerin intihar saldırılarının ya da Amerikalıların operasyonlarının olmadığı bir gün geçmedi.

13 Aralık 2003 te Saddam Hüseyin Amerikan güçleri tarafından bir çukurda saklanırken yakalandı. Saddam' ın uzun saçlı ve sakallı fotoğrafları tüm dünya basınında manşetlerde yer aldı. Fakat Saddam' ın yakalanışı da direnişçilerin

direnişini kırmadı, çatışmalar tüm şiddetiyle devam etti. Bu çatışmaların önemli olanlarının kısa bir özeti şöyle sıralanabilir.

18 Ocak 2004 Bağdat' ta meydana gelen intihar saldırısında 31 kişi öldü.

1 Şubat 2004 Erbilde meydana gelen intihar saldırısında 109 kişi hayatını kaybetti.

10 Şubat 2004 İskenderiyede kamyon kullanarak gerçekleştirilen intihar saldırılarında 53 kişi hayatını kaybetti.

2 Mart 2004 bu tarihte direnişin en kanlı saldırılarından biri gerçekleşti. Direnişçiler Şiilerin bulunduğu camilere saldırdılar ve 185 kişiyi öldürdüler.

31 Mart 2004 Felluce'de bulunan Amerikan askeri aracına yapılan saldırıda 9 Amerikan askeri hayatını kaybetti. Ölen askerler Felluce'deki direnişçiler tarafından yollara ve köprülere asıldı.

21 Nisan 2004 Basrada'ki Polis Merkezine düzenlenen intihar saldırısında 74 kişi öldü.

1 Haziran 2004 Beji kasabasında yol kenarında döşenen bombanın patlaması sonucu 11 Irak'lı ile 2 Amerikan askeri öldü.

Her ne kadar Bush aylar öncede savaşın bittiğini ve koalisyon güçlerinin savaşı kazanmış olduğunu duyursa da Irak'ta direnişçiler ile koalisyon güçleri arasındaki çatışmalar bugünde devam etmekte. Gün geçmiyor ki televizyonlarda direnişçilerin gerçekleştirdiği bir intihar saldırısını ya da koalisyon güçlerinin düzenlediği baskınlara ilişkin haberleri yayınlamasınlar. Bu kapsamda 2. Irak savaşı gerek savaşın uzunluğu gerekse direnişçilerin gücü nedeniyle diğer 3 harekattan daha fazla şiddet unsurlarını barındıran bir savaş olmuştur.

3.2.4.3 Savaşın Yarattığı Şiddet

2. Irak Savaşı, ABD'nin gerçekleştirdiği ve yukarıda anlatılan 3 harekattan çok daha yoğun şiddet unsurları içermiştir. Bu durum kendisini, hem ortaya çıkan ölü sayısında hem de koalisyon güçlerinin Irak halkına ve direnişçilere uyguladığı işkence ve şiddet görüntülerinde ortaya koymuştur.

3.2.4.3.1. Savaşta Ortaya Çıkan Kayıplar

Irak Savaşındaki sivil ölü ve yaralı sayısı ile ilgili en sağlıklı ve kapsamlı çalışma “www.iraqbodycount.org” isimli internet sitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Akademisyenler, gazeteciler ve gönüllülerden oluşan bir grup tarafından oluşturulmuştur. Savaşta meydana gelen bir sivil ölümün bu sitede yer alabilmesi için haberin mutlaka aşağıdaki ajans ya da kurumların bir ya da bir kaçında mutlaka bulunması gerekmektedir. Bu ajans ya da kurumlarda bulunan bilgiler birbirleri ile çelişirse çelişen bilgiler en az-en fazla olarak kayda alınmaktadır. Bu ajans ya da kurumlar aşağıdaki gibidir.

ABC-ABC News, AFP Agence France-Presse, AP-Associated Pres, AWST-Aviation Week and Space, Technology, Al Jaz-Al Jazeera network, BBC-British Broadcasting Corporation, BG-Boston Globe, Balt. Sun-The Baltimore Sun, CT-Chicago Tribune, CO-Commondreams.org, CSM-Cristian Science Monitör, DPA-Deutsche Presse-Agentur, FOX- Fox News, GUA-The Guardian (London), HRW-Human-Rights Watch, HT-Hindustan Times, ICRC-İnternational Committ of the Red Cross, IND-The Independent (London), IQ-Intellnet.org, JT-Jordan Times, LAT-Los Angeles Times, MEN-Middle East Newslane, MEO-Middle East Online, MER-Middle East Report, MH-MiamiHerald, NT-NandoTimes, NYT-New York Times, Ruters, SABC-South African Broadcasting Corporation, SMH-Sdney Morning Herald, Sg News-The Singapore News, Tel-The Telegraph (London), The Times (London), TOI-Times of İndia, TS-Toronto Star, UPI-United Pres International, WNN-World News Network, WP-Washington Post.

Bu siteden 17 Mayıs 2006 tarihi itibariyle alınan datalara göre Irak'ta savaşın başlangıcından beri gerçekleşen sivil ölü sayısı en az 35,161 en fazla ise 39,344 kişidir (www.iraqbodycount.org).

Koalisyon güçlerinin kayıplarına baktığımızda ise 17 Mayıs 2006 tarihi itibariyle 2450'si Amerikalı, 111'i İngiliz ve 111'i da diğer koalisyon (31 İtalya, 18 Ukrayna, 17 Polonya, 13 Bulgaristan, 11 İspanya, 3 Danimarka, 3 Slovakya, 2 Avustralya, 2 El Salvador, 2 Estonya, 2 Hollanda, 2 Romanya, 2 Tayland, 1 Kazakistan, 1 Litvanya ve 1 Macaristan) güçlerinden olmak üzere toplam 2672 askerin hayatını kaybetmiş olduğunu görüyoruz (www.icasualties.org/oif/).

Savaşta en şiddetli olayların kronolojisi ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (www.iraqbodycount.org).

- 19 Mart–9 Nisan tarihleri arasındaki Bağdat bombardımanında ölen Irak’lı sivillerin sayısı en az: 1482, en fazla 2009
- 14 Nisan–31 Ağustos 2003 tarihinde Bağdat’taki silahlı çatışmalarda ölen sivillerin sayısı en az 1214 en fazla 1297,
- 20 Mart–20 Nisan 2003 tarihleri arasında Necef, Kerbela, Musul ve Tikrit’te meydana gelen çatışmalardaki ölü sayısı en az 484, en fazla 495
- 20 Mart–3 Nisan tarihleri arasında Nasıriye’ye düzenlenen hava saldırılarında ölenlerin sayısı en az 226, en fazla 240
- 20 Mart–7 Nisan tarihleri arasında Basra’ya düzenlenen hava saldırılarında ölen sivillerin sayısı en az 201, en fazla 201
- 5 Nisan 2037’de Raşidiye’ye düzenlenen hava saldırılarında ölen sivillerin sayısı en az 91, en fazla 99

2. Irak Savaşı ölü ya da yaralı sayısı bakımından değil yaşanan şiddetin yoğunluğu bakımından da diğer 3 harekattan ayrılmaktadır. 2. Irak Savaşı’nın anlatılan diğer 3 harekata göre çok daha fazla şiddet içerdiğini belirten Nukul, o günlerdeki Bağdat’taki hastanelerden edindiği izlenimleri aşağıdaki gibi aktarıyor:

“Savaş yaşamını paramparça ettiğinde 12 yaşındaki Ali İsmail Abbas derin uykundaydı. Bir füze, onun evini ve aile mensuplarının çoğunu yok etti ve onu bedeni fena halde yanmış iki kolundan yoksun bir yetim olarak yaşamaya mahkum etti. Travma geçirmekte olan çocuk, Bağdat’ın Kindi Hastanesi’nde şöyle anlattı olayı: “Füze üzerimize düştüğünde gece yarısıydı. Babam, annem ve kardeşlerim öldüler. Annem beş aylık hamileydi.”

Pazar günü konuşmamızda o, “Komşularımız beni yıkıntıdan çıkartıp buraya getirmişler. Ben bayılmışım” dedi. Anne ve babasını yitirmesinin trajedisine ek olarak Abbas, sakat bir insan olarak yaşamak zorunda kalmanın dehşetini yaşıyor. Belirsiz geleceğini düşünerek yapay kollar edinebilip edinemeyeceğini sordu bana ürkekçe “Yeniden kollarım olması için bana yardım edebilir misin? Sence doktorlar bana yeniden el sağlayabilirler mi?” diye sordu Abbas. Bulundukları bölgenin çevresinde askeri tesislerin bulunduğu farkında olmayan çocuk “Bizim evimiz eski bir kulübeydi, neden bizi bombaladılar ki?” diye soruyordu.

Abbas'ın çektikleri ABD'nin önderliğinde Başkan Saddam Hüseyin'i görevden almak için yrtln korkunç yıkım savaşında Iraklı sivillerin her gün yaşadıkları dehşetin bir resmini sunuyor.

ABD kara birliklerinin Pazartesi günü Bağdat'ın Kuzeyine gelmeleri ve hava saldırılarının yoğunlaştırılmasından bu yana, Kindi Hastanesi'nin personeli hızla artan yaralılarla başa çıkamaz hale geldiler.

Başkent'in çeşitli yerlerinde ambulanslar birbirleriyle yarışırcasına yaralıları taşıyorlardı. Sedyeler kalmadığı için ardı ardına gelen kurbanlar çarşaflarla taşınıyor, doktorlarsa onlara yatak bulmak için ırpınıyorlardı.

Personel tekerlekli arabalardaki kanları temizlemeye bile vakit bulamıyordu. Hastaların çığlıkları ve anne babalarının haykırışları koğuşlarda yankılanıyordu. Uluslar arası Kızıl Haç Komitesi ilk yardım ve ameliyat setleri hazırlamak için hastaneleri dolaşıyor.

Uluslar arası Kızıl Haç Komitesi sözcüsü Rolant Huguenin-Benjamin Pazar günü Reuters'e şunları söyledi. “şimdiye kadar hastanelerde gereksinimi karşılayacak kadar donanım ve ilaç vardı; fakat aynı anda gelen yaralıların hızla artan sayısıyla başa çıkmakta zorlandılar. Yoğun bombardıman sırasında, hastaneler saatte 100'e varan yaralı kabul ediyorlardı.” Sözcü, hastanelerin iyi örgütlenmiş olduğunu ve şimdiye kadar gereksinimi karşılayabildiklerini, ancak savaşın sürmesi halinde durumun ktleşeceğinden kaygı duyduklarını söyledi.

Daha nceki iki savaşta Irak'lı kurbanları tedavi eden doktorlar gördükleri yaralanmaların kendilerini çok şaşırttığını söylediler. Ve vakaların çoğunun, ağır travma ve öldürücü silahlardan kaynaklanan ve ilerinde baş, karın, kol ve bacak yaralanmaları da olan ölümcül yaralanmalar olduğunu söylediler.

1980–88 İran-Irak Savaş'ına ve 1991'de Kuveyt'in işgali sonrasında çıkan Körfez Savaşı'na tanık olan Dr. Dleymı “Ben 25 yıllık doktorum ve bu savaş, yaralı sayısı ve ölümcül yaralar açısından gördüklerimin en kötüsü” dedi. “Siviller Hedef alındığı için bu tür felaket hayatımda çok sayıda sivil yaralıyla yüz yzeyiz” diye sürdürdü sözlerini. Washington, Saddam'ı devirmek için girdiği savaşta sivil kayıpları en aza indirmeye çalıştığını söylüyor. Fakat doktorlar, kurbanların çoğunun hava ya da topçu bombardımanına hedef olan siviller olduğunda diretiyorlar.

Kayıpların sayısıyla ilgili bağımsız kaynakların verdiği rakamlar yok; ama hastane kaynakları yüzlerce ölü ve binlerce yaralıdan söz ediyorlar. Doktor Sadyk el-Muhtar şöyle dedi. “Bu savaş daha önceki savaşların hepsinden daha da tahrip edici, daha önceden silahlar insanları sadece sakatlarken, şimdiki silahlar daha fazla insan öldürüyor” (Nakul, 2003: 1,2).

3.2.4.3.2. Irak Savaşı ve İşkence

“2004 Nisan ayının son günlerinde Irak'taki Amerikan ve İngiliz askerlerince yapılan işkence kaset ve fotoğraflarının basına sızmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu görüntülerden anlaşılmaktadır ki işgalci askerler başlarına çuval geçirilmiş olan Iraklı esirleri dövme, tecavüz etmekte, hakaret etmekte ve bundan büyük bir zevk almaktadırlar. Tecavüze uğrayanlar arasında sadece kadınlar değil, çocuklar ve erkekler de vardır. Birçok kişi ölesiye dövüldükten sonra başında çuval arabalardan sokaklara atılmaktadır. Birçok fotoğrafta Iraklı esirler çıplak görünmektedir. Üst üste yığılmış bu çıplak Iraklılar ile birlikte gururla fotoğraf çektiren ise Irak'a medeniyet getirmek için gelen ABD'nin askerlerinden başkası değildir. İşkence fotoğrafları dikkatlice incelendiğinde işkence eylemlerinin çoğunlukla birden fazla kişi tarafından gerçekleştirildiği, birçok görüntüde olayın sıradan ve rutin bir işlem olarak grup halinde işlendiği görülmektedir. Olayları bir grup icra ederken, geri kalanlar görüntülemektedir. Görüntüleyenler daha sonra işkenceye devam etmekte, biraz önce eylemi gerçekleştirenler görüntü almaya başlamaktadır. Fotoğrafların en çarpıcı olanları esirlere elektrik verilme sahneleridir. Üzerine bir çuval geçirilmiş ve ayakta duran esirin çeşitli yerlerine bağlanan kablolar yoluyla işkence yapılmaktadır. İşkencecilerin yüzünde hiçbir suçluluk ifadesi olmadığı gibi görüntülerin başka ellere geçeceği korkusu da yoktur. Yaptıkları işin yasal ve olması gereken olduğu konusunda öylesine emin görünmektedirler ki. Birçok işkenceci görüntülerin emirle alındığını da itiraf etmiştir. Fotoğraflarda dikkat çeken bir nokta Amerikalı askerlerin Iraklı esirleri aşağılamak için daha çok cinsel yolları seçmiş olmalarıdır. Elektrik verilirken bir kablo da cinsel organa bağlanmakta, esirler mastürbasyon yapmaya zorlanmakta, neredeyse tüm görüntülerde esirler soyunmaya zorlanmaktadır, yaptığı cinsel tacizin görüntülenmesinden hoşnut Amerikalı askerlere ait çok sayıda görüntü de bunlar

arasındadır. İngiliz askerlerinin görüntülerinden birinde ise Kraliçe'nin askeri elleri bağlı, başı çuvala kapatılmış bir esirin üzerine doğru işlemektedir. Aynı görüntülerin devamı olan itiraflarda ise İngiliz askerlerinin düzenli olarak Iraklı esirlere ve halka cinsel tacizde bulunduğu, dayanın sıradan bir olay olduğu, esirlerin ölesiye dövüldüğü anlaşılmaktadır. İngiliz ITV televizyonunun verdiği bilgiye göre ise Ebu Garib'de yaşanan vahşetten nasibine düşeni alanlar arasında biri kız, iki Iraklı çocuk da vardı. 12 yaşındaki kız çocuğu abisinin duyabileceği bir uzaklıkta önce soyuldu, ardından da dövüldü. Habere göre hasta bir Iraklı çocuk ise içi su dolu ağır iki kova ile koridorda koşmaya zorlandı. Durduğunda ise askerler tarafından sopayla dövülmeye başlandı. Çocuk daha fazla dayanamayarak yere yığıldı. Bunun üzerine askerler üzerine soğuk su döktüler” (Laçiner, 2004).

“Taguba Raporu Ebu Garib'deki işkence yöntemlerini şöyle sıralıyor: “Kimyasal lambaları kırarak içindeki fosforik sıvıyı tutukluların üzerine dökmek, çıplak tutukluların üzerine soğuk su dökmek, tutuklulara süpürge sapı ve sandalyeyle dayak atmak, erkek tutukluları tecavüzle tehdit etmek, köpeklerle tutukluları ısırtmak, tutukluları günlerce çıplak bırakmak, çıplak erkek tutukluları kadın iç çamaşırları giymeye zorlamak, çıplak erkek tutukluları üst üste yığmak ve üzerlerinde zıplamak”(Zaman Gazetesi, 5 Mayıs 2004).

“Amerikan ordu raporlarında yer alan verilere göre Mayıs ayının ortasında basına yansıyan işkence fotoğraflarının dışında 1200 kadar işkence fotoğrafı daha vardır ve bunlar yalnızca raporu hazırlayanların ulaşabildikleridir. Bu da aslında işkencenin ne kadar yaygın olduğunu ve üst kademelerce bilinmemesinin imkansız olduğunu gösteren bir diğer kanıttır. Ordu raporuna göre Ebu Garib'de esir tutulan Iraklı kadınlar için işkenceye uğramak ve zorla soyunarak sorgulanmak sıradan bir vakaydı. Ordu avukatlarına başından geçenleri anlatan Iraklı bir kadın esirin Amerikalı askerlerce sistematik bir şekilde dövüldüğünü, tecavüze uğradığını ve bıçaklandığını anlatırken bayılması da bir diğer örnektir” (Hürriyet Gazetesi, 12 Mayıs 2004).

“Iraklı halk ve insan hakları dernekleri ise çok daha fazlasını anlatmaktadır. Bunların yanında görüntülerin anlattıkları hiç mertebesinde kalmaktadır. Striptiz yaptırılan erkekler, 37 kişinin tecavüzüne uğrayan 16 yaşındaki erkek çocuk, defalarca tecavüze uğradıktan sonra ailesi tarafından öldürülen Iraklı kadınlar, sıraya

geçirilip yüzlerine işenen imamlar, yakılan-yıkılan evler, sakat kalan, kaybolan esirler....” (Hürriyet Gazetesi, 5 Mayıs 2004).

“Irak'ta Amerikalı ve İngiliz askerlerce gerçekleştirilen işkencenin görüntüleri üzerine ABD Başkanı George Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair “bunlar münferit olaylar” açıklamasını yaptılar. Bush'a göre “işkenceciler bir kaçkişi”ydi. Bush haftalık radyo konuşmasında “Irak'taki görevimiz sürecektir. Ülkeyi caniler ve katillerin merhametine bırakmaya niyetimiz yok. Özgür ve istikrarlı bir Irak kurulmasına yardımcı olmaya kararlıyız” diyordu. (“Bush: İşkenceciler Birkaç Kişi”, Milliyet, 9 Mayıs 2004). İngiliz Genelkurmay Başkanı Michael Jackson ise işkencecileri “Kraliçe'nin üniformasını giymek için akli dengeleri uygun olmayan” kişiler olarak tanımladı. Özetle olaylar istisnayı, kişiler akli dengesi bozuk kişilerdi ve fotoğraflar ne ABD'yi ne de İngiltere'yi temsil ediyordu. Karşı grupta yer alanlar ise tam tersine işkencenin sistematik ve üst kademelerce yönetilen bir yöntem olarak kullanıldığını, bunun bir savaş ve insanlık suçu olduğunu ve işkenceciler ve komutanları başta olmak üzere sorumlu siyasi kadronun da yargılanması gerektiğini iddia ettiler. Oysaki sorunun kökleri çok daha derindeydi. Irak'ta ortaya çıkan fotoğraflar ne “münferit” bir olay diye geçiştirilebilir, ne de “savaş suçu”, “insanlık suçu” kavramları manzarayı tam olarak açıklamaya yetebilir. Yapılan işkenceler aslında işkencecilerin değil Amerika'nın bir medeniyet olarak gerçek doğasını ortaya koymuştur. Özgürlükler ülkesi olarak lanse edilen ABD ve demokrasinin beşiği sayılan İngiltere'nin aslında nasıl bir “Atina demokrasisi” olduğunu, dünyayı “biz” ve “öteki” olarak nasıl iki parça gördüklerini ve “medeniyetler savaşı” derken neyi anladıklarını ayan beyan ortaya sermiştir. Gelişmeleri ne kadar ağır olursa olsun bir savaş suçu olarak göstermek dahi hafif kaçmakta ve olayın özünü kaçırmamıza neden olmaktadır” (Laçiner, 2004).

“İlk olarak olayların münferit olmadığı ve üst kademelerin de bilgisi dahilinde gerçekleştiği kolayca anlaşılabiliyor. Kızılhaç ve Iraklı insan hakları derneklerinin bir yılı aşkın bir süredir Amerikan yönetimine uyarıları bir yana Ebu Garib Hapishanesi'nde görevli Çavuş Ivan Frederick'in işkence yapmak için istihbarat birimlerinden emir aldıklarını açıklaması, Washington Post'un fotoğrafların istihbaratın emriyle çekildiğini belirlemesi, hapishane sorumlusu Tuğgeneral Janis Karpinski'nin sertlik ve kötü muamelenin yeni olmadığını söylemesi, bir çok

Amerikan askerinin esirlere kötü muamele yapıldığını, başlarına geçirilen çuvallara her yerde hakaretvari yazılar yazıldığını ifade etmesi işkencenin sadece Ebu Garib'e has bir şey olmadığını kanıtlıyor. Aynı şekilde New Yorker'ın haberine göre 320. askeri polis birliğinin mensubundan alınan işkence kayıtları üst makamlardan gelen bir emirle alındı. Yine dergiye konuşan Pentagon yetkilileri olayları Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Merkez Karargahı Komutanı John Abizaid ve Korgeneral Ricardo Sanchez aylardır biliyorlardı ve bir skandal çıkmaması için konuşmamayı yeğlediler” (Laçiner, 2004).

İlk olarak mahkemeye çıkarılacağı açıklanan 372. Askeri Birlik İnzibat Çavuşu Jeremy Sivits'in babasının “Oğlum emirleri yerine getirdiği için cezalandırılıyor. Fotoğrafları çekmesi söylenmiş, o da çekmiş, emirleri yerine getiriyormuş. Tepedekiler kendilerini kurtarmaya çalışıyorlar. Benim oğlum teknisyenlik eğitimi aldı, gardiyanlık değil. Liderlik nerede?” açıklamaları da anlamlıdır. (Radikal Gazetesi, 11 Mayıs 2004)

Üst üste yığılmış çıplak Iraklı esirlerin üzerinde gülümseyerek poz veren Amerikalı asker Sabrina Harman ise emirleri askeri istihbaratın verdiğini söyleyerek, sözlerini şöyle sürdürüyor: “Bize, onların hayatını cehenneme çevirin dediler... Tutuklular başlarına çuval geçirilmiş ve kelepçeli olarak bize veriliyordu. Sorgu sırasında fazla direnmemeleri ve kolayca konuşturulmaları için bunları yumuşatmamız isteniyordu... Onları soyup ya ayakta ya da dizlerinin üzerinde saatlerce bekletiyorduk. Bazen de kutuların üzerine çıkarıyor, kimi kez de ellerine kutular vererek iyice yoruluncaya kadar bunları tutmasını istiyorduk... Kime ne yapacağımız, ne kadar eziyet edeceğimiz, tutukluyu getiren tarafından bize söyleniyordu. Askeri polislerin işi, tutukluları uyanık tutmak ve hayatlarını cehenneme çevirmektir. Psikolojik olarak onların morallerini bozuyorduk” (Milliyet Gazetesi, 9 Mayıs 2004; Hürriyet Gazetesi, 10 Mayıs 2004; The Independent, 13 Mayıs 2004).

Aynı ifadeleri diğer Amerikalı işkenceci asker England da tekrarlıyor: “Bize verilen emirlerine yerine getirdik. Orada dur ve kameraya bak dendi ve yaptık” (Daily Mirror, 13 Mayıs 2004).

“AP haber ajansı tarafından 8 Mayıs 2004'de ele geçirilen ve işkencelerin ortaya çıkmasının üzerinden neredeyse 10 gün geçmesine rağmen hala “çok gizli”

olarak saklanan işkence soruşturma raporunda ise, işkence ve kötü muamele yapan görevlilerin, üst düzey komutanların emriyle hareket ettiklerine ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Rapora göre işkence uygulamasının başlamasından kısa bir süre önce “general” rütbeli bir komutan “esirleri yumuşatın” emrini vermiştir. Tümgeneral Antonio Taguba’nın hazırladığı rapora göre işkenceler aslında 2003 Ekim-Aralık döneminde doruk noktasına çıkmıştır ve yöntemin Küba’daki Amerikan hapishanesi Guantanamo’ndan ithal edildiği yönünde çok ciddi şüpheler vardır. Bilindiği üzere Guantanamo’da da mahkumların büyük bir çoğunluğu ne ile suçlandıklarını dahi bilmeden aylarca en ağır işkencelere tabii tutulmuşlar, dünya bu kişilerden sağlıklı haber dahi alamamıştır. Başlarına çuval geçirilerek birçok işkencenin uygulandığı bu kişilerin de kişilikleri, aileleri ve kutsal saydıkları değerleri ile ilgili yoğun bir hakaret bombardımanında bulunmakta, bu sayede “terör”ün çöktürülebileceği düşünülmektedir. Taguba’nın 53 sayfalık raporuna göre Guantanamo Komutanı Tümgeneral Geoffrey Miller Ağustos 2003’de Ebu Garib’deki durumu incelemiş ve başarı için gardiyanların tutukluları “yumuşatmasını” istemiştir. Bu da süreci ateşleyen bir kıvılcım olmuştur. Olayların üst kademelere uzandığını belirten Taguba Raporu’na göre olaylar “liderlik zaafı”ndan kaynaklanmıştır. 11 Mayıs 2004’te Senato Silahlı Kuvvetler Komisyonu’nda konuşan Taguba, “Tugay komutanından aşağıya kadar bir liderlik zafiyeti. Disiplin noksanlığı, eğitimsizlik ve denetimin olmaması” dese de kendisi de bilmektedir ki sorunun kökleri çok daha derinlerdedir ve raporunda belirttiği “liderlik zaafı”nın ya da yönetim anlayışının siyasi bağlantısı da bulunmaktadır” (Laçiner, 2004).

“İşkence ve kötü muamelenin münferit olaylar olmadığı, aslında komuta kademelerinin ve siyasi iradenin düşmanla en yakın temasda tecellisinden başka bir şey olmadığı çok açıktır. Amerikalı siyasiler ve askeri kademe bilerek, ya da bilinçaltılarıyla bu olaylarda gerçek doğalarını yansıtmışlardır. Öyle ki Pentagon Irak’taki askerilerini ve hapishaneleri denetleme taleplerini dahi gerekli görmemiştir. Oysaki daha Irak Savaşı’nın bitmesinin üzerinde çok vakit geçmeden, 2003 İlkbaharı’nda Cumhuriyetçi Kongre üyesi Steve Buyer denetim için kendisinin gönüllü olduğunu açıklamış, bu konuda Genelkurmay’dan izin dahi aldığını açıklamıştır. Ancak Pentagon bu talebi reddetti ve denetimin başka yollar ile sağlanacağı cevabını verdi” (Zaman Gazetesi, 9 Mayıs 2004).

4. KÜRESEL ŞİDDETE KÜRESEL TEPKİLER

Yukarıda yer alan bölümde küreselleşmenin jandarmalığı görevini yapan ABD'nin, bu görevinin ifası sırasında nasıl şiddet uyguladığı, kendisinin ve temsil ettiği çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarları uğruna egemen ülkeleri nasıl işgal ettiği ve orada yaşayan sivil halka nasıl şiddet uyguladığı açıklanmaya çalışıldı.

Fakat küreselleşmenin doğurduğu şiddet yalnızca savunucusu Amerika'nın uygulamaları ile sınırlı değil. Amerika'ya ve temsil ettiği çok uluslu sermaye şirketlerine karşı çıkan belli grup ya da gruplar da kendi ideolojilerini duyurma ya da yayma adına şiddete başvurdular. Bu grupların uyguladığı şiddetin önemli özelliği ise tıpkı karşı çıktıkları Amerika'nın uyguladığı şiddet gibi olmasa da bu grupların uyguladığı şiddetin de küresel düzlemde gerçekleşmesiydi. Aynı örgütün bir gün New York'u, öbür gün İstanbul'u, bir başka gün Madrid'i bombalaması, bir gün Seattle'da, başka bir gün Prag'ta meydana gelen küreselleşme karşıtı gösteriler bu savı destekleyen önemli örnekler oldular.

Küreselleşme ve Amerika karşıtı şiddet olaylarını yaratan ve sürdüren gruplar iki temel alanda incelenebilir. 11 Eylül, Madrid ve İstanbul gibi küresel saldırıları gerçekleştiren İslami şiddet grupları; küreselleşmeye ve onun kurumlarına karşı çıkan, tüm dünyada gösteriler yapan sivil toplum örgütleri ve diğer toplumsal gruplar.

4.1. Küresel Şiddete Küresel Tepki: Radikal İslam ve Şiddet

11 Eylül 2001 küreselleşen dünyanın karşıtlığının, en önemli küresel saldırısı olarak karşımıza çıktı. New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen saldırılar, süper güç ABD tarafından, ülke tarihinde Pearl Horbour'dan sonra görülen ikinci büyük saldırı olarak yorumlandı. Uçakların kulelere girişi, Pentagon'a yapılan saldırılar, ABD Başkanı'nın kendi ülkesinde korumaya alınarak kaçırılması tüm dünyada büyük etki yarattı. Bu olaydan sonra tüm dünya, dünyanın tek süper gücü ABD'yi bu denli zor duruma sokan hareketin ne olduğuna odaklandı.

Saldırı, El Kaide terör örgütü ve onun lideri Usame Bin Ladin tarafından üstlenildi. El Kaide ve liderleri Usame Bin Ladin, Afganistan'da saklanıyorlar ve orada ülkenin büyük kesiminde yönetimde etkin olan Taliban örgütü tarafından korunuyorlar ve destekleniyorlardı. Bu tarihten sonra kamuoyu El Kaide, Taliban,

Usame Bin Ladin gibi “*yeni kavramlar*”ı tartışmaya ve bunların güç kaynaklarını sorgulamaya başladı. Çıkan sonuç ise gerçekten şaşırtıcıydı; tüm bu yeni kavramların yaratıcısı ABD idi.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Taliban, Usame Bin Ladin ve El Kaide’nin, ABD’nin desteği ile dünya sahnesine nasıl çıktığı analiz edilecek, daha sonra bu örgütlerin neden kendilerini destekleyen Amerika’ya ve modern dünyaya savaş açtıkları araştırılacak, son olarak da bu kapsamda gerçekleştirdikleri eylemlerin yarattığı şiddet rakamlarla ortaya konulmuştur.

4.1.1. Usame Bin Ladin, El Kaide ve Taliban’ın Ortaya Çıkışı

ABD tarafından desteklenen ve korunan bu “yeni kavramlar”ın, “tek süper güç”ün öğrettikleriyle nasıl tüm dünyanın öğrendiği lider ve örgütler haline geldiği öncesi ve sonrasıyla incelenmiştir.

4.1.1.1. Taliban

Afganistan’da 1978 yılında iş başına gelen sosyalist hükümet tarafından toprak reformu da dahil olmak üzere önemli reformlara imza atılmıştı. Gerek Sovyetlere fiziksel olarak yakınlığı gerekse zengin petrol kaynakları nedeniyle stratejik konuma sahip olan Afganistan’ın sosyalist bir yönetim tarafından idare edilmesi ABD’nin çıkarına olmadığından, ABD yönetimi bu tarihten itibaren bu hükümeti düşürmek için tedbirler düşünmeye başladı. Bu kapsamda bir karşı devrim oluşturulmaya çalışıldı, bu amaçla da bölgede bulunan dini temelli örgütler desteklenmeye başlandı. Afgan mücahitleri olarak adlandırılan grup CNN öncülüğünde ABD’nin desteği ile ülke yönetimini ele geçirmek için silahlı eylemlere başladı. 1980 ile 1992 yılları arasında 43 İslam ülkesinden 35.000’den fazla kişi Afgan mücahitlerine katıldı (Doctor, 2001: 2).

1986 yılında mücahitlerin önemli simalarından Usame Bin Ladin’in, mücahitlerin eğitim ve iase işlerinin karşılanması için yaptırdığı Pakistan sınırındaki Kos Tüneli inşaatı CIA tarafından maddi olarak desteklendi. 14 yıllık iç savaş sonucunda Kabil’deki hükümet düşürüldü. Bu, Afgan mücahitlerinin olduğu kadar (belki daha fazla) onları maddi ve askeri açıdan desteklen ABD’nin de başarısı idi. Mücahitler Kabil’i ele geçirdikten sonra yeni bir kabine kurdular. Fakat iki temel

gruptan oluşan (Gulbadin Hikmatyar tarafından yönetilen Hizbe-Islami ile Ahmed Shah Masood tarafından yönetilen the Jamat-e-Islam) mücahitlerin kendi aralarındaki iç çekişmeler başka bir grubun öne çıkmasına ve iktidarı ele geçirmesine neden oldu. Bu grup 1994 yılında iktidarı ele geçiren Taliban idi (Doctor, 2001: 2).

Taliban, Pakistan'daki medreselerde yetişen ve gerek Pakistan yönetimi gerekse de ABD tarafından desteklenen bir grup öğrenci tarafından kurulmuştur. Molla Ömer grubun lideri olarak öne çıkmıştır. “Taliban grubunun ABD”den yaklaşık 10 milyar dolara yakın yardım aldığı tahmin edilmektedir” (Doctor, 2001: 3).

Yukarıda açıklanan kargaşa ve çekişme ortamından yararlanan Taliban aldığı destekle de beraber kısa sürede büyüdü ve Kabil başta olmak üzere Afganistan'ın ana kentlerini kontrol altına aldı. Şeriat kurallarını bire bir uygulayacağını açıklayan Taliban ülkede birçok toplumsal faaliyeti yasakladı. Kız çocuklarının okula gitmesi, kadınların çalışması, erkeklerin sakalsız dolaşmaları, TV yayınları, kütüphaneler gibi toplumsal yaşamın temel değerleri Taliban tarafından yasaklandı. Fakat ABD, Taliban'ın bu icraatlarına kayıtsızdı. Çünkü ABD Taliban'ı Afganistan'da kendi çıkarlarını korumak için kullanabileceği bir maşa olarak görüyordu. Fakat ne zaman ki Taliban, ABD'nin beklediği ülkedeki istikrarı sağlama görevini başaramadı ve ABD'nin Hazar petroleri ile ilgili çıkarlarını karşılayacak atılımları gösteremedi, Taliban o zaman dehşet verici bir şiddet örgütü, ülkesine ve halkına zulmeden bir tiranlık olarak tanımlandı ve 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olan Usame Bin Ladin ve El Kaide'yi savunan örgüt olduğu iddiasına dayanılarak da devrildi. Çalışmanın Afganistan Savaşı ile ilgili bölümünde de açıklandığı gibi, ABD Afganistan gibi Hazar petrollerinin ve Rusya'nın ortasında bulunan stratejik bir bölgeyi Rusya'nın kontrolüne bırakmamak için orada kendi çıkarlarını koruyacak ve ülkede istikrarı sağlayacak bir yönetime ihtiyacı vardı. Bu kapsamda Taliban'a hem maddi hem de askeri yardımda bulunmaktan çekinmedi. Taliban'ın özellikle kadınlara ve modern hayatın bileşenlerine karşı uyguladığı katı ve yasaklayıcı tutum ABD'yi hiç ilgilendirmedir. Fakat Taliban'ın ABD'nin beklediği görevi tam anlamıyla gerçekleştirememesi ve ABD'nin istediği istikrarı sağlayamaması ABD'nin Taliban'dan desteğini çekmesine ve ülkeyi doğrudan işgal ederek kendi küresel çıkarlarını gerçekleştirecek bir yapıyı kurmasına neden oldu. Örneğin;

“Özbekistan”da da Taliban yönetimine benzer baskıcı, zorba bir yönetim bulunmakta. Fakat ABD bu yönetimle gayet iyi ilişkiler içinde ve bu sayede Özbekistan’a askeri üsler kurdu. Kendi çıkarlarına aykırı düşmediği sürece oradaki yönetimin ABD’yi rahatsız ettiği yoktur” (Chomsky, 2002: 6).

4.1.1.2. Usame Bin Ladin ve El Kaide

1957’de 54 çocuklu bir babanın oğlu olarak doğan Usame bin Ladin’in kökü Güney Yemen’de Hadramut. Babası Muhammed 1930’da geldiği Suudi Arabistan’da hızla yükseldi ve zamanla Ortadoğu’nun en büyük müteahhitlerinden biri oldu. 1968’de kaza sonucu öldüğünde mirası 11 milyar dolardı. Oğulları hep Suud prensleriyle birlikte büyümüş ve okumuştur (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>).

Genç yaşta Müslüman Kardeşler teşkilatının fikirlerinden etkilenen Usame bin Ladin, 1979 Aralık ayında, arkadaşı, Suudi Gizli Servisi Şefi Prens Turki bin Faysal tarafından Pakistan Peşaver’e yollandı. Buradaki kamplarda, başta Arap ülkeleri olmak üzere dünyanın dört bir tarafındaki İslamcı gençler birer profesyonel savaşçıya çevriliyordu. Beş ülkenin birlikte üstlendiği bu projenin sorumluluğu Pakistan Gizli Servisi ISI’deydi, yürütücüsüyse Filistin asıllı Abdullah Azzam’dı (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>).

Azzam’a asistanlık yapan Usame bin Ladin, bizzat savaştı, hatta Celalabad yakınlarında yaralandı. 1986’da kendi kamplarını kurdu. Serveti, cömertliği, sade yaşantısı, karizması, savaştaki cesareti nedeniyle efsaneleşti. Kurumsallaşmasının temelini 1988’e doğru gönüllüler hakkında bilgileri içeren bir veritabanı kurarak attı. Bu bilgisayar kayıtlarından hareketle “El Kayda” adlı bir yapılanma ortaya çıktı. Suud rejimi, cihadı her yere yaymak isteyen bu kişiden korkmaya başladı ve 1989’da pasaportuna el konuldu. Haziran 1990’da Saddam Kuveyt’e girince Usame bin Ladin, Suudi sınırlarının korunması görevinin kendisi ve tabanına verilmesini istedi. Kral Fahd Amerikan askerlerini çağırınca çok öfkeleni; önce Pakistan’a, ardından Afganistan ve nihayet Sudan’a gitti. Artık Pakistan’da istenmeyen ve kendilerine yer arayan binlerce “cihadçı”yı Sudan ve Yemen’e yerleştirdi, onlara birçok ülkede iş buldu (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>).

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra Arap gençlerini direniş için örgütleyen Ladin, sığınmacılara da yardım etti. Bu dönemde ABD'den gerek maddi gerekse askeri yardım gördü. Yukarıda bahsedildiği gibi, mücahitlerin Afganistan'daki en önemli eğitim merkezlerinden biri olan Kos tüneli CIA'nın da desteği ile Usame Bin Ladin tarafından gerçekleştirildi. Usame Bin Ladin'in kim olduğu ile ilgili soruya "bunu CIA'dan daha iyi kimse bilmez" şeklinde cevap vererek bu bağı ortaya koyan Chomsky, ABD'nin Ladin'i neden desteklediğini şu şekilde açıklamıştır. "CIA ile Usame Bin Ladin beraberce birçok ülkeden radikal İslamcılar toplamışlar ve eğitmişlerdir. Amaç Afganistan'da bir karşı devrim gerçekleştirmektir." (Chomsky, 2003: 1) Talbot ise bu bağı şu şekilde ifade etmiştir. "Bütün mücahitler ve Usame Bin Ladin'in örgütü 1980'lerde CIA tarafından kuluçkaya yatırılmıştı" (Talbot, 2002: 2).

ABD'ye karşı ilk cepheyi Somali'de açan ve 1994'te Suud vatandaşlığından çıkarılan Usame bin Ladin, uzun bir süredir, iktidarı almalarına epey yardımcı olduğu Taliban'ın himayesinde Afganistan'da yaşıyor. ABD'nin, yakalanması için 5 milyon dolar ödül koyduğu Usame bin Ladin, hiçbir eylemi açıkça üstlenmiş değil, ama hiçbirini kınamış da değil. Zaten Usame bin Ladin'in adı yapılandan çok, yapılacağı iddia edilen eylemlerle anılıyor.

4.1.2. Usame Bin Ladin ve El Kaide'nin Amerika'ya Savaş İlanı

Peki ne olmuştu da ABD'nin yakın müttefiki Usame Bin Ladin bir anda ABD'nin baş düşmanı olmuş, Afganistan'da özgürlük adına savaşan dost bir anda dünyanın en kanlı teröristi haline gelmişti.

Soğuk savaşın bitişi ve ABD'nin Taliban aracılığıyla da olsa Afganistan'ı kontrol altına alma şansının doğması ile birlikte karşı devrimci gruplarla ABD'nin çıkar ilişkisi noktalanmıştı. Komünist Sovyetlere karşı Müslüman Afgan halkını koruyan mücahitler ile Usame Bin Ladin kendi açılarından görevlerini başarıyla tamamlamışlardı. Fakat 1991 yılında ABD'nin kendi küresel çıkarları uğruna Irak'ı işgal etmesi Usame Bin Ladin ve taraftarları için yeni bir savaşın başlangıcını oluşturmuştu. "Usame Bin Ladin, tıpkı Sovyetlerin Müslüman Afganistan'ı işgaline karşı çıktıkları gibi ABD'nin de Müslüman Irak'ı işgal etmesine karşı çıkacaklarını açıkladı" (Doctor, 2001: 4). Buna göre, ABD askerlerinin kutsal topraklardaki

varlığına son verilmeli idi. Bu amaçla El Kaide örgütü Cezayir, Sudan, Mısır, Irak, Suriye, Tacikistan, Kaşmir ve Türkiye gibi ülkelerde örgütlenmeye başladı.

“23 Şubat 1998'de Londra'da Arapça yayınlanan El Kudüs el Arabi gazetesinde Şeyh Usame bin Muhammed Bin Ladin, Mısır Cihad örgütü lideri Ayman el Zevahiri, Mısır İslami Cihad örgütü lideri Ebu Yasir Rifa'i Ahmed Taha, Pakistan Cemiyet-ül Ulema yöneticisi Şeyh Mir Hamza ve Bangladeş Cihad Hareketi lideri Fazlul Rahman'ın, “Dünya İslam Cephesi” adı altında kaleme almış oldukları fetva yayınlandı. “Haçlılara ve Yahudilere karşı cihad’ çağrısı yapan fetvanın önemli bölümleri şöyle:

Yedi yıldır ABD, İslam'ın en mukaddes topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynatıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerini komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor.

Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyor ve Kudüs'ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar.

Amerikalıların işlediği tüm bu suç ve günahlar Allah'a, onun Peygamberine ve Müslümanlara karşı açık bir savaş ilanıdır. Ve İslam tarihi boyunca ulema, düşmanın Müslüman ülkeleri yok etmeye çalışması durumunda cihadın kişisel bir farz olduğunda birleşmişlerdir.

Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkartmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için, -ister sivil, ister asker olsunlar-Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orada öldürmek, her Müslüman için farzdır.

Biz Allah'ın rızasıyla, Allah'a inanan ve onun tarafından ödüllendirilmek isteyen her Müslümanı, ele geçirdikleri her yerde ve her zaman Amerikalıları öldürmeye ve paralarına el koymaya çağırıyoruz. Aynı zamanda Müslüman alimleri, liderleri, gençleri ve askerleri, ABD şeytanının ordularına ve şeytanın işbirlikçilerine saldırılar düzenlemeye; bunların arkalarındaki güçleri ortaya çıkarmaya ve onlara unutamayacakları bir ders vermeye çağırıyoruz” (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>).

Bu karşı çıkış aslında ABD'nin bir önceki bölümde açıklanan küresel çıkarları için gerçekleştirdiği müdahalelere bir karşı çıkış idi. Usame Bin Ladin'in gözünde ABD, kendi küresel ekonomik çıkarları uğruna Irak ve Suudi Arabistan gibi kutsal topraklara asker göndermiş, kutsal Filistin topraklarını işgal eden İsrail'e sınırsız destek vermişti. Bu nedenle, bu toprakları işgal eden ülke -tıpkı Afganistan örneğinde olduğu gibi- bu topraklardan atılmalıydı. Bunu gerçekleştirmek için dünyadaki tüm Müslümanlara cihat çağrısı yapılmıştı.

Bir kısım Amerikalı aydın El Kaide'nin aslında demokrasi, özgürlük ve insan hakları gibi kavramlara karşı çıktığını ve bu nedenle bu kavramların en büyük savunucusu olan ABD'ye savaş açtığını ilan etmiştir. Chomsky bu tezi temel bazı göstergelerle çürütmüştür. “ABD gerek dünya siyasetinde gerekse özellikle Ortadoğu’da hiçbir zaman demokratik ya da özgür halklar ya da yönetimler peşinde koşmamıştır. Zira en büyük müttefiki Suudi Arabistan bir tiranlık tarafından yönetilmektedir. ABD için önemli olan o ülkedeki yönetimin siyasi tercihler değil, ABD'nin ve temsil ettiği çok uluslu sermaye şirketlerinin çıkarlarına uyup uymadığıdır. Bir yönetim, o ülkede ABD'nin çıkarlarını koruyabiliyorsa ister demokrasi olsun ister tiranlık hüküm sürsün ABD için fark etmemektedir” (Chomsky, 2003: 13). Bu nedenle, bu aydınların öne sürdüğü ABD'nin demokrasinin ve özgürlüğün tüm dünyadaki yılmaz savunucusu olduğu tezi dayanaksız kalmaktadır.

Chomsky terörizm olarak adlandırılan El Kaide'nin şiddet faaliyetlerinin sebebi ile ilgili olarak Mısırlı bir gazetecinin sözlerine yer vermiştir: “Terörizm, çoğunlukla ABD tarafından yaratılan, bölgedeki yerel politikadaki adaletsizliğe bir başkaldırıdır” (Chomsky, 2003: 13). El Kaide hareketinin asıl amacı Müslümanların yaşadığı kutsal topraklardan ABD işgalini kaldırmaktır. Bunu doğrudan bir medeniyetler çatışması olarak görmek ve İslam dünyası ile Hristiyan dünyasının savaşı olarak yorumlamak ABD'nin bu olayların doğuşundaki etkisini azaltacaktır. Zira El Kaide'nin temel amacının Hristiyan olduğunu söylemek İstanbul’da ve Suudi Arabistan’da meydana gelen ve El Kaide tarafından üstlenilen patlamaları açıklamakta yetersiz kalacaktır. Asıl amaç, ABD'nin küresel yayılma ve işgal politikalarını engellemek ve bu kapsamda ona destek veren ülkeleri de kendi

yöntemlerince cezalandırmaktır. Usame Bin Ladin'e ve El Kaide eylemlerine bu perspektiften bakmak daha yerinde bir değerlendirme olacaktır.

Başka bir makalesinde Chomsky, El Kaide'nin, Afganistan'daki Rus işgalini ve Rus hükümetini engellemek için ABD ve CIA tarafından desteklendiğini ve örgütlendiğini belirttikten sonra bunların neden ABD'ye karşı savaş başlattıklarını şu şekilde ifade etmiştir. "El Kaide'nin ve diğer kökten dinci İslami örgütlerin yüzünü ABD'ye dönmelerinin temelini ABD'nin, 1990 yılındaki Suudi Arabistan işgali oluşturmaktadır. ABD, tıpkı Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi gibi Suudi Arabistan topraklarına askeri üsler kurarak bu ülkeyi işgal etmiştir. Tek ve en önemli fark ise Suudi Arabistan'ın, Müslümanların en kutsal topraklarına sahip ülke olması nedeniyle çok daha büyük öneme sahip olmasıdır. Bu işgal bu örgütlerin ABD'ye savaş açmalarının temel nedenidir" (Chomsky, 2001: 19,20).

El Kaide ve diğer gruplar hedeflerini ABD'ye yöneltirken, Arap dünyasının aydınları bu faaliyetlere doğrudan destek vermeseler de ABD'ye karşı olan nefretlerini de dile getirmekten kaçınmadılar. ABD'nin, Arap dünyasındaki otoriter ve baskıcı rejimleri, kendi küresel ekonomik çıkarları uğruna desteklemesi, demokrasi isteyen çabaları engellemesi, ekonomik gelişmeyi durdurmak için müdahale etmesi, Irak'taki sivillerin, gerek savaş, gerekse ambargo nedeniyle çektikleri sıkıntı, İsrail'in şiddet dolu faaliyetlerine sessiz kalması ve belli ölçüde destek vermesi bu aydınların ABD'ye karşı çıkmasına ve Usame Bin Ladin'in eylemlerine olmasa da en azından düşüncelerine destek vermesini sağlayan nedenler olarak ortaya çıktı. Türkiye'de yayınlan ve İslami kesime yakınlığıyla bilinen Akit gazetesinin 12 Eylül tarihli manşeti şöyleydi: "Yakan da yanar! ABD cayır cayır, Tavrını Filistin'i her gün kana ve ateşe bulayan İsrail'den yana koyan, Irak'taki çocukları ise bombalayarak katleden ABD dün ateşle tanıştı" (www.regmo.com 2004). Bu manşet ve yorum El Kaide'nin yaptığı eylemin ve onu destekleyen Arap aydınlarının bu desteğinin nedenini özetler nitelikteydi.

4.1.3. El Kaide İle Bağlantılı Diğer İslami Örgütler

Günümüzde İslami şiddet denilince akla gelen en önemli örgüt El Kaide'dir. Özellikle ABD'nin küresel çıkarları uğruna gerçekleştirdiği işgallere karşı çıkması fakat bunu da küresel şiddet eylemleri ile gündeme getirmesi nedeniyle El

Kaide çalışmanın temel konularından birini oluşturmakta. Fakat El Kaide bu alanda faaliyet gösteren tek örgüt değil. Özellikle Müslüman ülkelerde konuşlanmış birçok örgütün El Kaide ile bağlantısı bulunmakta. Bunların kısa bir dökümü şu şekilde yapılabilir: (www.cnnturk.com 13 Mayıs 2004).

- Mısır'ın iki büyük İslami cihad örgütü olan Mısır İslami Cihad ile Müslüman Kardeşler'in El Kaide ile direk bağlantılı olduğu biliniyor. El Kaide yöneticilerinden Ayman Zevahiri Mısır İslami Cihad mensubu. Müslüman Kardeşler örgütünün de El Kaide ile zaman zaman işbirliği yaptığı tahmin ediliyor.
- Pakistan, radikal İslamcı hareketlerin en güçlü olduğu ülkelerden biridir. Ülkede, gazeteci Daniel Pearl'ü öldüren Cemiyetül Furkan, Hizbul Tahrir, Cemaatül Ensar gibi pek çok dış bağlantılı, El Kaide sempatzanı örgüt mevcut. Pakistan hükümeti bunların çoğunu yasaklasa da, örgütler faaliyetlerini yeraltında sürdürüyorlar.
- Cezayir'de Tebliğ ve Savaş için Selefiler adlı grup, El Kaide'ye desteğini açıkça bildirdi. Örgüt geçtiğimiz aylarda 30 yabancı turistin kaçırılması olayını üstlenmişti.
- Ebubekir Beşir'in lideri olduğu Endonezya'daki en güçlü İslamcı örgüt Cemaati İslami ise, Singapur, Malezya, Endonezya ve Filipinler'in bir bölümünü kapsayan bir İslam devleti kurmayı amaçlıyor.
- Filipinler'de de Ebu Seyyaf gerillaları El Kaide çizgisinde bulunuyor. ABD'ye üsler veren Filipin hükümetine karşı eylemler yapan radikal İslamcı örgüt, batılı turistleri kaçırıyor, rehin alıyor ve hükümet güçleriyle gerilla savaşı yürütüyor.
- Türkiye'de ise radikal İslam'ın en önemli temsilcisi olan Türk Hizbullah'ının da El Kaide ile bağlantılı olduğu tahmin ediliyor.
- Avrupa'da da El Kaide ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan pek çok grup olduğu belirtiliyor. Bu gruplar, daha çok örgüte finansal destek sağlıyor. Ayrıca Kuzey Amerika ve Kanada'da bazı grupların olduğu, bunların baskılar sonucu faaliyetlerini yavaşlattıkları belirtiliyor.

4.1.4. El Kaide'nin Faaliyetleri

Yukarıda da değinildiği gibi El Kaide'nin temel felsefesi kendi küresel ekonomik çıkarları uğruna kutsal Müslüman topraklarını işgal eden ABD'ye savaş açmaktır. Bu amaçla gerçekleştirdikleri eylemler de küresel düzeyde meydana geldi. Dünyanın dört bir tarafında yoğun şiddet içeren eylemler gerçekleştirdiler.

4.1.4.1. 11 Eylül 2001 Öncesi Faaliyetleri

El Kaide terör örgütü tarafından üstlenilmiş 11 Eylül 2001 öncesi eylemlerin özeti ise şu şekildedir.

“Aralık 1992: Yemen'deki ABD'li askerleri hedef alan otel bombalama olayları.

1993: Somali'de Batılı güçlere karşı Aidid'e destek verip Mogadişu'da 18 Amerikalı'nın öldürülmesi.

Şubat 1993: New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin bombalanması.

Ocak 1995: Filipinler'de Papa'ya suikast girişimi.

1995: Cezayirli Silahlı İslami Grubun (GIA) Fransa'ya karşı yürüttüğü savaş.

Haziran 1995: Etiyopya'nın başkenti Adis Ababa'da Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'e yönelik suikast girişimi.

Kasım 1995: Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da beş ABD'li askerinin ölümüne yol açan kamyonla bombalama olayı.

Kasım 1995: 17 kişinin öldüğü Pakistan'daki Mısır Büyükelçiliği'nin bombalanması

Haziran 1996: Suudi Arabistan'ın Hobar kentinde 19 Amerikan askerinin ölümüne yol açan patlama.

23 Ağustos 1996: “Kafirleri kutsal topraklardan kovun” çağrısıyla ABD'ye cihad ilan etti

Şubat 1998: Mısır, Bangladeş ve Pakistanlı birkaç küçük grupla birlikte “Yahudilere ve Haçlılara” karşı Uluslararası İslami Cephe'yi kurdu. Kuruluş bildirgesinde “Her Müslümana, dünyanın her köşesinde, sivil veya asker Amerikalı öldürmek farzdır” dendi.

7 Ağustos 1998: Amerikan askerlerinin Kutsal Topraklar'a girişinin sekizinci yıldönümünde Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçilikleri havaya uçuruldu ve toplam 257 kişi öldü, 5 bin 500 kişi yaralandı.

20 Ağustos 1998: ABD misilleme olarak Sudan'da bir fabrikayı ve Afganistan'daki eğitim kamplarını bombaladı. Usame bin Ladin'in yakalanması için 5 milyon dolar ödül kondu.

12 Ekim 2000: Yemen'in Aden limanında USS Cole destroyesine yönelik intihar saldırısında 17 Amerikan denizcisi öldü (<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=937>).

4.1.4.2. 11 Eylül Saldırıları

Modern dünyanın gördüğü en büyük saldırılarından biri 11 Eylül sabahı New York'taki Dünya Ticaret Merkezinin ikiz kulelerine yapıldı. Tüm dünya, asla yenilmez olarak addedilen tek süper güç ABD'nin kendi topraklarında uğradığı bu saldırı karşısında adeta şok geçirdi. Birçok ülke basını, dünyanın bir daha asla eskisi gibi olmayacağını belirtti. 12 Eylül sabahı dünya gazete manşetleri bu dehşeti aşağıdaki ifadelerle gözler önüne serdiler (www.regmo.com/11092004).

New York Times (ABD): *ABD'ye saldırıldı. New York ve Washington'da korkunç terör günü.*

The Washington Post (ABD): *Dünya Ticaret Merkezi yıkıldı, Pentagon vuruldu..*

The Times (İngiltere): *ABD'ye savaş açıldı.*

The Dailiy Telgraph (İngiltere): *Amerika'ya savaş..*

The Independent (İngiltere): *Amerika'da kıyamet günü..*

Corrierra Della Sera (İtalya): *Şimdi gerçekten savaştayız..*

Izvestia (Rusya): *Mahşer: büyük bir ülke, büyük bir saldırı, büyük bir üzüntü..*

Resmi El Ahbar (Mısır): *Tek Sorumlu İsrail*

Ha'aretz (İsrail): *Yeni Naziler*

The Globe and Mail (Kanada): *Artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak...*

Tüm dünyayı dehşete düşüren saldırı 11 Eylül günü sabahı gerçekleşti. Saldırının kısa bir kronolojisi aşağıdaki şekilde özetlenebilir: (kaynak : www.teror.gen.tr)

8: 45: (*saatler NY saat dilimindedir*) : Boston Massachusetts'ten kalkan ve kaçırılmış olan 11 sefer sayılı Amerika Havayollarına uçağı Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesine çarparak binada büyük bir delik açtı ve binada yangın çıktı.

9: 03: Kaçırılmış olan 2. uçak Boston'dan gelen ve 175 sefer sayılı Amerikan Hava Yolları uçağıydı ve Dünya Ticaret Merkezinin güney kulesine çaptı ve patladı. Her iki binada yanıyordu.

9: 17: Federal Havacılık idaresi New York'taki bütün havaalanlarını kapattı.

9: 21: New York ve New Jersey alan yönetimi New York bölgesindeki tüm köprü ve tünellerin kapatılması emrini verdi.

9: 30: Başkan Bush, Florida Sarasota'da ülkenin "Açıkça terörist saldırıya" uğradığını söyledi.

9: 40: Federal Havacılık İdaresi Amerikan havaalanlarındaki tüm uçuş işlemlerini durdurdu. ABD tarihinde ilk defa hava trafiği ülke çapında durduruldu.

9: 43: Amerikan Havayollarının 77 sefer sayılı uçuşu Pentagon'a düştü, büyük bir duman bulutu havayı kapladı. Tahliyeler hızlandırıldı.

9: 45: Beyaz saray boşaltıldı.

10: 05: Dünya Ticaret Merkezinin güney kulesi çöktü, ve çevresindeki sokaklara aniden yıkıldı. Büyük bir toz bulutu ve enkaz oluştu ve yavaşça binadan etrafa sürüklenmeye başladı.

10: 10: Pentagon'un bir bölümü çöktü.

10: 10: Kaçırılmış olan 93 sefer sayılı Amerikan Havayolları uçuşu, Pittsburgh'un kuzeydoğusundaki Pennsylvania-Somerset iline düştü.

10: 28: Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesi, kabuğu soyulmuşçasına, çok büyük bir enkaz ve duman bulutu bırakarak yukarıdan başlayarak çöktü.

10: 45: Washington'daki tüm federal işyerleri boşaltıldı.

10: 54: İsrail tüm diplomatik görevlileri tahliye etti.

12: 04: Düşen uçaklardan üçünün varış noktası olan Los Angeles uluslar arası havaalanı boşaltıldı.

12: 15: San Francisco Uluslararası Havaalanı boşaltıldı ve kapatıldı. Havaalanı, Pensilvanya'ya düşen 93 sefer sayılı Amerikan Havayolları uçuşunun varış noktasıydı.

12: 15: Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu, Kanada ve Meksika sınırlarının en yüksek alarm seviyesinde olduğunu ancak sınırların kapatılması ile ilgili bir karar alınmadığını söyledi.

13: 04: Bush Louisiana'da ki Barksdale Hava Kuvvetleri Üssünde yaptığı açıklamada, Amerikan Ordusunun dünya çapında üst seviyede alarma geçirilmesi de dahil olmak üzere tüm uygun güvenlik önlemlerinin alındığını söyledi. Saldırıda ölen ya da yaralananlar için dua istedi ve "Amerika Birleşik Devletleri bu korkakça hareketin sorumlularını bulacak ve cezalandıracaktır" dedi.

14: 49: Giuliani yaptığı basın toplantısında New York'ta metro ve otobüs servislerinin bir kısmının yeniden başladığını söyledi. Ölen insan sayısı sorulduğunda, Giuliani, "Bu konu hakkında spekülasyon yapmak isteyeceğimizi sanmıyorum, dayanabileceğimizden çok fazla" dedi.

15: 55: Giuliani, New York'ta bildirilen 2.100 yaralıdan 200'den fazlasının durumunun kritik olduğunu söyledi.

16: 00: CNN Ulusal Güvenlik Muhabiri David Ensor Amerikan polisinin saldırıdan sonra elde ettiği "yeni ve özel" bazı bilgilere dayanarak; 1998'de iki Amerikan büyükelçiliğinin bombalanması olayının şüphelisi olan Suudi militan Usame Bin Ladin'in saldırıyla ilişkisi olduğuna dair güvenilir kanıtlar elde ettiğini bildirdi.

16: 25: Amerikan Ticaret Borsası, Nasdaq ve New York Ticaret Borsası çarşambaya kadar kapalı kalacaklarını söylediler.

17: 20: Dünya Ticaret Merkezi Kompleksinin 47 katlı, 7 numaralı binası çöktü. Günün erken saatlerinde caddenin karşısındaki ikiz kuleler çöktüğünde söz konusu bina hasar görmüştü. Yakındaki diğer binalar ise alevler içinde kalmıştı.

17: 30: CNN Beyaz Saray muhabiri John King, Amerikan polisinin yaptığı açıklamaya göre Pennsylvania'ya düşen uçağın üç muhtemel hedeften birisine doğru gidiyor olabileceğini bildirdi: Camp David, Beyaz Saray yada U.S. Capitol binası.

18: 40: Amerika Savunma Sekreteri Rumsfeld, her şeyin işlem dışı kaldığı Pentagon’da yeni bir basın toplantısı yaptı. “Yarın her şey çalışır durumda olacak” dedi.

18: 54: Bush Marine One ile Beyaz Saray’a geri döndü ve ulusa hitap etmek için saat 20:30 belirlendi. Başkan daha önce üç savaş uçağı eşliğinde Andrews Hava Kuvvetleri Üssüne gitti. CNN’den John King, Laura Bush’un motorlu araç kafilesi ile erkenden güvenli bir yere vardığını bildirdi.

19: 45: New York Polis Departmanı en az 78 memurun kayıp olduğunu söyledi. Aynı zamanda olaya ilk müdahale eden 400 itfaiyeciden yarısından çoğunun öldüğünü söyledi.

Saldırılarından aylar sonra ortaya çıkan bilanço saldırıların şiddetini ortaya koyar nitelikteydi. 11 Eylül saldırılarında 1,102 tanesi teşhis edilmiş olmak üzere toplam 2,823 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı. Ölenlerin 343 tanesinin itfaiyeci, 23 tanesinin de polis olduğu belirtildi.

Haberi aldıktan sonra Başkan Bush Amerikan halkına ve dünyaya hitaben yaptığı konuşmada şu ifadeleri kullandı (www.teror.gen.tr):

“11 Eylül”de özgürlük düşmanları ülkemize karşı savaş nedeni sayılacak bir olay gerçekleştirdiler. Amerikalılar savaşı bilirler fakat 136 yıldan beri yabancı topraklarda savaşmışlardır. Buna tek istisna 1941’deki Pazar günüdür. Amerikalılar savaşların neden olduğu kayıpları bilirler ama büyük bir şehrin ortasında, huzurlu bir sabahta değil. Amerikalılar sürpriz saldırıları bilirler ama binlerce sivil yapıları değil. Bütün bunlar bir günde oldu ve gece olduğunda dünya farklıydı ki bu dünyada özgürlüğün kendisi saldırıya uğramıştı...

Bu yalnız Amerika’nın savaşı değildir. Tehlikede olan sadece Amerika’nın özgürlüğü değildir. Bu dünyanın savaşıdır. Bu medeniyetin savaşıdır. Bu savaş ilerleme ve plüralizme, hoşgörü ve özgürlüğe inananların savaşıdır.

Bütün milletleri bize katılmaya davet ediyoruz. Talep edeceğiz ve polis güçlerinin, istihbarat teşkilatlarının ve bankacılık sistemlerinden gelecek bilgiye ihtiyacımız var. Birleşik Devletler şimdiden tepkilerini göstermiş olan birçok devlete ve uluslar arası kuruluşu müteşekkirdir: Latin Amerika’dan Asya’ya, Afrika’ya Avrupa’ya ve İslam Dünyasına kadar birçok ülke. Belki de NATO’nun açıklaması

dünyanın olaya bakış açısını tam olarak anlatmaktadır: Birimize yapılan saldırı hepimize yapılmış demektir.

Çağdaş dünya Amerika'nın etrafında toplanmıştır. Şunu anladılar ki eğer terör cezalandırılmazsa, kendi şehirleri, kendi vatandaşları sıradaki hedef olabilir. Cezalandırılmamış terör sadece binaları yıkmaz, meşru hükümetlerin de istikrarını tehdit eder. Biz buna izin vermeyeceğiz.

Yöntem daha belli değildir ama sonuç kesindir. Özgürlük ve korku, adalet ve şiddet her zaman savaşmıştır ve şunu biliyoruz ki Tanrı bunların arasında tarafsız değildir.

Bush konuşmasında, bu saldırıları bir kısım Batı medeniyeti, özgürlük ve demokrasi düşmanlarının yapmış olduğunu, asıl amaçlarının özgür ve demokratik Batı'yı yıldırmak olduğunu fakat buna izin vermeyeceklerini söylemiştir. Yukarıda da değinildiği gibi, Bush'un bu savı kendisine daha sonra yapacağı işgaller ve müdahaleler için zemin hazırlayan ve hem kendi halkının hem de dünya kamuoyunun desteğini almasını sağlayabilecek bir savdır. Fakat asıl sebep bunlar değildir. Eğer bu örgütlerin tek hedef noktası Batı medeniyeti olsaydı onların Afgan işgalinde Sovyetlere karşı çarpışmalarının nedeni açıkta kalırdı. Bu örgütler ABD'nin kendi çıkarları uğruna kutsal müslüman topraklarında gerçekleştirdiği işgallere karşı çıkmışlardır. Karşı çıkışın nedeni ABD'nin küreselleşmeci ve emperyalist bir yaklaşımla ülkelerini işgal etmesinden ziyade kutsal müslüman topraklarının hristiyanlar tarafından işgal edilmesidir. Fakat Bush'un değindiği gibi ana dürtü özgürlük, Batı ya da demokrasi düşmanlığı değil ABD'nin kendi çıkarları uğruna bu örgütlerce kutsal addedilen toprakları işgal etmesidir.

4.1.4.3. İstanbul Saldırıları

1 Kaide'nin 11 Eylül'den sonra gerçekleştirdiği en kapsamlı ve ses getiren saldırısı ise İstanbul'da gerçekleştirdiği saldırılardı. 20 Kasım 2003 günü 10: 55'te önce HSBC Genel Müdürlüğü'ne, 6 dakika sonra da Beyoğlu'ndaki İngiliz Başkonsolosluğuna bombalı saldırılar düzenledi. Saldırılarda İngiltere Başkonsolosu da dahil olmak üzere 30 kişi hayatını kaybetti, 461 kişi de yaralandı (www.hurriyet.com.tr, 21 Kasım 2003).

Saldırıların sorumluluğunu El Kaide örgütüne bağlı Ebu Hafız El Masri Tugayları üstlendi (www.hurriyetim.com.tr, 21 Kasım 2003). Örgüt tarafından yayımlanan bildiride, “İslamla savaşan İngiltere’nin barışını bozmak amacıyla Türkiye’deki İngiliz çıkarları hedef alındı” denildi.

Saldırlardan sonra tüm dünya basını olayı manşetlere ilk haber olarak taşıdılar. Yapılan yorumlarda Türkiye’nin laik ve İslam ile Batı değerlerini bağdaştıran bir ülke olması nedeniyle hedef alındığı belirtildi. Bu yorumlardan bazıları şu şekildedir (www.hurriyetim.com.tr isimli siteden alınmıştır):

İngiltere’de basın, henüz kanıtlanmamış olmakla birlikte İstanbul’daki saldırıların El Kaide terör örgütünün işi olduğuna dair başlıklar kullandı. Saldırıların İngiltere’nin uzun zamandır El Kaide’nin hedefi olabileceğine dair endişenin gerçeğe dönüşmesi anlamına geldiğini belirten The Daily Telegraph gazetesi “İngilizler El Kaide katliamına hedef oldu” diye yazdı.

Gazete, başyazısında, saldırıların iki taktik amacı olduğunu, hem laik bir İslam ülkesi olarak bir model oluşturan Türkiye’nin vurulması, hem de ABD Başkanı George Bush’un resmi ziyareti sırasında müttefiki İngiltere’nin cezalandırılmasının hedeflendiğini savundu.

Bu saldırılarda laik demokratik Türkiye’nin hedef alındığının açık olduğunu belirten gazete, Batı ülkelerini, 11 Eylül saldırılarının ardındaki gerçekleri okumakta gecikmekle suçladı.

The Guardian gazetesi, ilk sayfasında tümüyle bu habere ayırırken, iki ayrı yazarının konuyla ilgili makalelerine de yer verdi. Dünyü “Başbakan Blair’in kara günü” olarak ilan eden Guardian yazarı Polly Toynbee, bunun Blair’in kendi kararının sonucu olduğunu vurguladı. Blair’in ülkesini savaşa götürme kararını aldığı anda terörist intikam saldırılarının kaçınılmaz olduğunu çok iyi bildiğini savunan yazar, “bunun için bir prime time bekleniyordu, o da Başkan Bush’un İngiltere ziyareti olarak belirlendi” diye yazdı.

Teröre karşı savunmanın mümkün olamayacağını da vurgulayan Toynbee, “İşte sonunda Türkiye’de, Irak’ta yayılmakta olan felaketin ikincil bir hedefi haline geldi” ifadesini kullandı. Türkiye’nin çağdaş İslam için model oluşturan bir ülke olduğunu vurgulayan Toynbee, “Blair ve Bush sık sık Irak’ı nasıl demokrasinin işaret feneri haline getireceklerini söylüyorlardı. Bu fener bölgesindeki her türlü

karanlık, feodal, yolsuz ve teokratik devlete ışık verecekti. Buradaki ironi ise modern İslam'ın gerçek işaret feneri Türkiye'nin de Irak savaşı yüzünden aşağı doğru çekilmesi oldu" görüşünü savundu.

Yazar Martin Woollacott da, "Artık biz de cepheleyiz" diyerek saldırılarda İngiliz hedeflerinin seçilmesini yorumladı. Türkiye ve İngiltere'nin Irak savaşının başından beri şanslı bir dönem geçirdiklerini, bu şansın İngiltere için Irak'ta görev bölgesi olarak nispeten sakin bir bölgenin düşmesi ve terör saldırılarının hedefi olmaktan kurtulması olarak izah edilebileceğini belirten yazar, "Türkiye'nin şansı ise seçerek değil, yanlış hesap yüzünden bile olsa Irak savaşının dışında kalmasıydı" görüşünü savundu.

The Independent gazetesinin başyazısında ise İstanbul saldırılarında öncelik hedefin Batı değil, Türkiye'nin kendisi olduğu savunuldu. Türkiye'nin modern ve demokratik bir İslam ülkesi olarak teokratları rahatsız ettiği belirten yazıda, "Türkiye din ve devlet işlerini ayıran ve bu sistemi de sonuna kadar savunan bir ülke" ifadesine yer verildi.

ABD'nin önde gelen gazetelerinden The Washington Post, "son zamanlarda İstanbul'da ve dünyanın başka yerlerinde meydana gelen büyük boyutlu terörist saldırılar ışığında El Kaide örgütünün, artık şubeleri aracılığıyla dehşet saçma yöntemini benimsediğini" yazdı.

Türkiye'de meydan gelen saldırılar analiz edildiğinde saldırıların iki temel boyutu olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki İngiltere'nin hedef alınış nedeniydi. İngiltere, ABD'nin en önemli müttefiki ve destekçisi olarak El Kaide'nin ana hedeflerinden biriydi. ABD ve İspanya ile beraber İngiltere Irak'ı işgal eden koalisyon güçlerinin en önemli parçalarındandı. ABD 11 Eylül'de kutsal toprakları işgali nedeniyle cezalandırılmıştı; aynı şekilde ABD'yi destekleyen ülkeler de cezalandırılmalıydı. Bu kapsamda İngiltere kurumları hedef alındı.

Saldırının diğer boyutu ise eylemin Türkiye'de gerçekleştirilmesinin nedeniydi. Nüfusunun % 99'u Müslümanlardan oluşan bir ülkenin hedef alınmasının temel nedeni olarak Türkiye'nin diğer müslüman ülkelerden farklı bir biçimde laik bir yönetime sahip olması ve demokratik Batı değerlerini ilke edinmiş olması gösterildi. Fakat aslına bakıldığında eylemin Türkiye'de yapılmasının temel nedeni Türkiye'nin ABD'nin uzun yıllardır müttefiki olması ABD'nin küresel çıkarları

uğruna giriştiği işgallere çoğu zaman destek vermesiydi. 1. Körfez Savaşı'ndaki siyasi destek, Somali ve Afgan işgallerindeki askeri/siyasi destek Türkiye'yi, El Kaide'nin gözünde "kutsal müslüman topraklarını işgal eden ABD'nin en temel müttefiklerinden biri konumuna getirdi.". Bu da Türkiye'yi El Kaide için cezalandırılması gereken bir düşman haline getirdi.

Bu kapsamda, İstanbul'daki saldırıların temel nedeninin El Kaide'nin ana felsefesi olan "ekonomik çıkarları uğruna kutsal müslüman topraklarını işgal eden ABD'nin ve onun destekçilerinin cezalandırılması" anlayışının Türkiye ve İngiltere özellerinde uygulanması olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. El Kaide, benzer amaçla, İstanbul saldırılarından yaklaşık 3 ay sonra ABD'nin diğer önemli müttefiki İspanya'yı hedef alacaktır.

4.1.4.4. Madrid Saldırısı

El Kaide'nin gerçekleştirdiği diğer büyük saldırı ise Madrid'de meydana geldi. 11 Mart 2004'te İspanya'nın başkenti Madrid'de 3 ayrı tren istasyonuna yapılan bombalı saldırılarda 199 kişi hayatını kaybetti, 1247 kişi de yaralandı (www.teror.gen.tr).

Saldırılarından sonra gözler öncelikle bu ülkede yıllardır şiddete dayalı eylemler gerçekleştiren ayrılıkçı ETA örgütüne çevrildi. Fakat ETA saldırıyı üstlenmedi. Hükümet ise ısrarla saldırının ETA tarafından yapıldığını öne sürdü. Dışişleri Bakanı Ana Palacio, "Terör örgütü ETA'nın izlerini andıran bu terör girişimi, ilkemize, değerlerimize saldırdır" şeklinde açıklamada bulundu.

Fakat Londra'da yayınlanan El Kuds El Arabi gazetesi, terör örgütü El Kaide adına gönderildiği belirtilen bir mektupta, İspanya'daki bombalı saldırıların sorumluluğunun El Kaide tarafından üstlenildiğini bildirdi. Saldırıların "Ölüm Trenleri Operasyonları" olarak adlandırıldığı bildiride, "Haçlı Avrupa'nın kalbine sızmayı ve haçlı ittifakının merkezlerinden birine acı verici bir darbe vurmayı başardık" denildi. "Bu haçlı, Amerika'nın İslam'a karşı verdiği savaşdaki müttefiki İspanya ile hesaplaşmamızın bir parçası" ifadesi kullanılan bildiride, İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar'a hitaben, "Aznar, Amerika nerede? Seni, İngiltere'yi, Japonya'yı, İtalya'yı ve diğerlerini bizden kim koruyacak?" tehditlerine yer verildi (www.teror.gen.tr).

Gerçekten de saldırının yerine ve zamanına bakıldığında El Kaide'nin saldırı ile neyi hedeflediği ve neleri başardığı konusunda önemli ipuçları ortaya çıkmaktadır.

İspanya'da Aznar başkanlığındaki sağcı Halkçı parti ABD'nin Irak'taki işgaline İngiltere'den sonra en önemli desteği veren ikinci ülke idi. Yaklaşık 1300 İspanyol askeri koalisyon güçleri saflarında yer almaktaydı. ABD Irak'a yapılacak saldırı ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler'de özellikle Fransa ve Almanya ile çekişirken İspanya, İngiltere ile beraber ABD'ye en büyük desteği vermişti. El Kaide, kendi topraklarını işgal ettiği için 11 Eylül'de ABD'yi, Kasım 2003'de Türkiye ve İngiltere'yi cezalandırmıştı. Şimdi ise sıra diğer önemli müttefik İspanya'ya gelmişti. Bu anlamda, saldırının İspanya'ya düzenlenmesi, El Kaide'nin ana amacı olan “kutsal topraklarımızı işgal edenler ve onlara destek verenler en ağır şekilde cezalandırılacaktır” felsefesine uymaktaydı.

Saldırı ile ilgili ikinci önemli husus ise saldırının zamanı ile ilgiliydi. Saldırı İspanya'da gerçekleşecek genel seçimlerden yalnızca üç gün önce gerçekleştirildi. Saldırlara kadar yapılan kamuoyu yoklamaları Aznar'ın, Jose Luis Zapatero'nun Sosyalist Partisi'si karşısında yaklaşık 5–6 puanlık farkla önde olduğunu göstermekteydi. Fakat saldırılardan sonra yapılan seçimleri Zapatero kazandı. Bu Zapatero'nun zaferi kadar, aslında bir anlamda Kohen'in de dediği gibi El Kaide'nin de zaferiydi. “Tam seçim öncesinde gerçekleştirdiği korkunç saldırı ile El Kaide İspanya'nın siyasi yönünü değiştirdi” (Kohen, 2004: 1). Aznar ABD'ye Irak işgali sırasında askeri ve siyasi her türlü yardımda bulunmuştu. Bunun karşılığında da El Kaide tarafından saldırılara maruz bırakıldı. Zapatero ise tam tersine İspanya'nın ABD'ye olan desteğini çekeceğini, bu kapsamda Irak'taki askerleri geri çekeceklerini vaat etmişti. Zapatero'nun seçimi kazanması bir anlamda El Kaide'nin amacını gerçekleştirmiş, İspanya'da hükümet değişmiş ve değişen hükümet kendi askerlerini Irak'tan çekme vaadinde bulunmuştu. Şiddet, bir ülke halkının görüşlerini ve ülkenin uyguladığı politikaları değiştirmeyi başarmıştı.

Kohen El Kaide'nin bu anlamdaki başarısını şu cümlelerle özetlemekte, “Kabul etmeli ki, “El Kaide” bu kez dehşet verici eylemi için zamanı ve zemini çok ustaca seçti. İspanya, Aznar'ın gerek Afganistan, gerekse Irak politikalarında ABD'nin yanında olması nedeni ile örgütün hedef listesinin başında yer alıyordu.

Örgüt eylemi seçim tarihine denk getirmekle, İspanya'yı yerinden oynatmanın yanı sıra, ülkenin siyasi rotasını da değiştirmeyi (ve böylece benzer durumdaki diğer ülkeleri de “yola getirmeyi”) hesaplamıştır. Dün telefonla görüştüğümüz Madrid'deki Büyükelçimiz Volkan Vural'ın belirttiği gibi, “El Kaide” terör saldırısı ile İspanya'yı hem “kalbinden”, hem de seçim günü “sandıktan” vurmuş oldu... Bunun etkileri Avrupa'da hatta ABD'de dahi, hissedilmekte gecikmeyecektir. Çünkü “New York Times”ın bu bağlamda, İspanya'daki seçim sonucunu “Bush için de bir darbe” olarak nitelendirmesi, anlamlıdır” (Kohen, 2004: 1).

Gerçekten de Madrid saldırılarından sonra dünya ilk defa El Kaide'nin şiddete başvurarak amacına ulaşabileceği ile ilgili kuşkular duymaya başladı. Örneğin, Londra'da yayınlanan El Kuds Arabi gazetesinin “ABD teröre verdiği savaş kaybediyor” isimli başyazısında şu cümlelere yer veriliyordu. “Umut ederiz Madrid patlamaları ABD ve başında bulunduğu koalisyonun izlenen politikaları tekrar gözden geçirmesine vesile olur. ABD'nin planlarında yapacağı düzeltme ve reform operasyonu dengeli ve birbirinden ayrılmaz iki hat üzerinde yürümekle başlar: Filistin sorununa adil çözüm hatta ve demokratik eğilimlerle ondan doğan özgürlükleri, insan haklarını ve bağımsız yargıyı destekleme hattı” (Başyazı, El Kuds Arabi, 15 Mart 2004 tarihli www.radikal.com.tr isimli siteden alınmıştır). Bu kapsamda Madrid saldırıları, başta İspanya halkı olmaz üzere, ABD'nin ve onu destekleyen ülkelerin halklarının Ülke politikalarını bir daha düşünmelerine yol açan acı bir tecrübe olmuştur. Bu saldırılar ile tüm dünya, bir “terör” örgütünün şiddete başvurarak egemen bir ülkenin siyasi tercihinin değiştirebileceğini görmüştür. İspanya halkı olaydan bir gün sonra gerçekleştirdiği ve milyonların katıldığı yürüyüşle saldırıları ve şiddete dayalı eylemleri lanetlediğini göstermiştir. Ama aynı zamanda, üç gün sonra yapılan seçimle de, saldırılara yol açan süreci başlatan ve ABD'ye askeri ve siyasi destek vererek ülkeyi El Kaide'nin hedefi durumuna getiren siyasi iktidarı da cezalandırmıştır.

4.2. Küreselleşme ve Küresel Şiddet Karşıtı Toplumsal Hareketler

Ekonominin, kültürün ve siyasetin küreselleşmesi, küreselleşmeye karşı hareketlerin ve tepkilerin de küresel düzeyde gelişimini gerektirdi. Bu süreçte

küreselleşmenin simgeleri haline gelen çeşitli uluslar arası kurumların dünyanın değişik yerlerinde düzenlediği toplantılar küreselleşme karşıtı bireylerin, grupların ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin gösterileri ile protesto edildi.

Küreselleşme karşıtı küresel tepkinin ilki ve en önemlisi Aralık 1999'da Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) toplantısına karşı yapılan gösterilerle kendisini gösterdi. "Seattle sokaklarında toplanan eli bin insan, ABD'de uzun yıllardır görülmeyen bir manzara oluşturmuştu" (Buttel, 2003: 107). Birçok ülkeden ve gruptan katılan yaklaşık 50.000 temsilci, küreselleşmeyi, küreselleşmenin kurumlarını ve aldığı kararları protesto ettiler. "Katılımcı grupları arasında uluslar arası küreselleşme forumu, küresel değişim gibi küreselleşme karşıtı örgütlerin temsilcileri, çevre örgütleri temsilcileri, iş ve tüketici gruplarından gelen katılımcılar, açlık grupları, hayvan hakları temsilcileri, gençler ve öğrenciler gibi pek çok değişik kesimden insanlar bulunmaktaydı" (Buttel, 2003: 107).

Seattle'daki ilk harekettten sonra, küreselleşme kurumlarının uluslar arası düzeydeki tüm toplantıları küreselleşme karşıtlarının gösteri alanına dönüştü. Bu toplantıların kısa bir özeti aşağıdaki gibidir:

- 16-17 Nisan 2000 tarihlerinde, ABD'nin başkenti **Washington**'da yapılan Dünya Bankası ve IMF toplantısında bir kez daha aynı kitlesel protesto eylemine sahne oldu.
- 26 Eylül 2000 tarihinde **Prag**'da yapılan IMF toplantısı, Seattle'dan başlayan dalgayı Avrupa'ya taşıdı. Bu Avrupa'da yapılan ilk "anti-küresel" eylem olarak tarihe geçti.
- 14 Haziran 2001'i gösterdiğinde, ABD-AB zirvesinin yapıldığı İsveç'in **Göteborg** kenti, Seattle'dan başlayan gösterilerin bir diğerinin yaşanmasına neden oldu.
- 24 Haziran 2001 günü İspanya'nın **Barcelona** kentinde Dünya Bankası'nın düzenlediği toplantı, bir kez daha protesto eylemlerine sahne oldu.
- 1-3 Temmuz 2001 tarihinde Avusturya'nın **Salzburg** kentinde yapılacak olan "Doğu Avrupa Dünya Ekonomik Forumu"na gelecek göstericilerin engellenmesi amacıyla Almanya ve İtalya'nın onayı ile

Avusturya hükümeti AB ülkeleri arasındaki gümrük kontrollerini kaldıran Schengen Anlaşması'nı 9 gün süreyle askıya aldı. Salzburg Emniyet Müdürlüğü, zirve boyunca kent merkezine, görev kartı olmayan sivillerin girişini yasakladı. Kent merkezinde ikamet eden veya iş sahibi olanların da ikamet ilmuhaberini yanında taşımları istendi.

- 20 Temmuz 2001'de İtalya'nın Cenova kentinde gerçekleşen G-8 zirvesi de benzer protesto gösterilerinin yaşanmasına neden oldu. (Buttel, 2003)

Özellikle Seattle tecrübesinde ve diğer gösterilerde, kamuoyu tarafından en çok eleştirilen husus, bu küreselleşme karşıtı gösterilerin şiddetle özdeşleşmiş olması idi. Kırılan camlar, atılan molotof kokteylleri, yüzleri maskeli insanların yaptığı şiddet gösterileri, hemen hemen tüm ülkelerdeki gösterilerde kendini gösterdi. Bu hareketler özellikle küreselleşme savunucusu Batlı medya basın tarafından aşırı tepkiyle karşılandı. Solomon, bu hareketlerin basındaki yansımalarını şu şekilde örneklemiştir:

“Seattle protestolarının New York Times ve Los Angeles Times”daki manşetleri şu ortak konuyu öne çıkardı. Sadece aşırı bağınazlar, günümüzde dünyanın geleceği için en iyi umutları temsil eden WTO'ya karşı radikal eleştiri yöneltirler. Bu konu, her yönden geliştirilmiştir. İlk, radikal eleştiriler, ikna edici olmayan, pratik uygulaması olanaksız ve büyük olasılıkla da kabul edilmez görüşlere sahip marjinal kişilere yüklendi. “Bu dünyada bunlar kimlerdir?” diye soran Los Angeles Times “neden böyle çılgınlaştılar?” diye hayretini ifade ediyor. Bu tür insanlar diyor Los Angeles Times, “bir avuç çıkar grubu”nu temsil ederken, WTO delegeleri ise, hemen hemen tüm dünya uluslarını temsil etmektedir. İşin daha da kötüsü, protestocuların bazıları anarşisttir; New York Times'ın başlığını okuyalım: “Oregon'daki Anarşist Kıyım ile Karanlık Benzerlik.”...protestocular “çocukların Dickens vari fabrikalarda sömürüldüğü bir günahkar cehennem ekonomisini... (ve) geleneksel yaşam tarzını kabaca soymaya çalışan aç gözlü şirketleri uyardılar.”. Onlar için WTO, “birleşik çıkarların hizmetkarıdır”, “sosyal hakları bir kenara bırakarak kar için acımasız bir arayış içinde bulunan global ekonominin tiranlık simgesidir.”. WTO toplantısı pek çok delegeyi “kendine çekti”, ama protestocular, çekirgelerin tarlaları kasıp kavurması gibi Seattle'a “çullandılar”. Başyazar daha az kabaydı: Protestocular

“Nuh’un gemisinin avukatları”ydı. Onların “zehirli sözleri, şüphesiz bazı izleyiciler üzerinde etkili olacak... Ama pek çok Amerikalı hemen anlayacaktır... ki ortak çıkarların geliştirilmesi fikri... sizin yönetimle paylaştığınız bir hedeftir” (Solomon, 2000: 1–3).

Baskın Oran, küreselleşme karşıtlarının hareketlerinin temelinde şiddetin, yıkıp dökmenin yer almasını alternatif ideoloji yokluğuna bağlamakta; “eskiden atılan Sabo’ların yerini şimdinin tekmeleri aldı. Seattle’da toplanan Dünya Ticaret Örgütü toplantısının protesto edenler çarşı vitrinlerini tekmeyle kırdılar. McDonald’lar dünya çapında bombalanıyor. Bütün bunlar, aynen 19. yüzyıldaki gibi, alternatif ideoloji yokluğundan. Bunlar “desperados” (umutsuzlar) eylemleri. Kırıp dökmeleler.” (www.strateji.yildiz.edu.tr 2004).

Fakat bu gösterilerde ortaya çıkan tek şiddet görüntüleri göstericilerin yarattığı şiddet görüntüleri değildi. Göstericileri engellemeyi hedefleyen güvenlik güçleri göstericilere karşı yoğun şiddet uyguladı. Buna göre; Göteborg polislerinin yaptığı resmi açıklamaya göre, Göteborg gösterilerindeki olaylarda 86 kişi yaralandı, 565 kişi sorgulandı, 177 kişi sınır dışı edildi ve 373 kişi önlem olarak gözaltına alındı. Barselona’daki gösterilerde toplam 32 kişinin yaralandığı açıklandı. Cenova’da gerçekleşen gösterilerde Carlo Giuliani isimli bir İtalyan gösterici polis kurşunuyla hayatını kaybetti (www.kurtuluscephesi.com).

Küreselleşme karşıtı hareketlerin bazı alanlarda sokak şiddetine yönelmeleri, molotof kokteylleri, taşlı sopalı yağmalarla şehri rahatsız etmeleri, yalnızca küreselleşme yanlılarının ağır ve abartılı eleştirilerine maruz kalmamış, aynı zamanda hareketin kendi içinde de tartışmalara ve ayrılıklara yol açmıştır. Fakat tüm bu gösteriler küresel çıkarlar uğruna bir bölgenin ya da ulusun maruz kaldığı şiddetle boy ölçüşemeyecek oradadır.

5. KÜRESELLEŞMENİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİNİN BİREYSEL ŞİDDETE ETKİSİ

Küreselleşmenin, yukarıda açıklanan organize şiddete olan etkisinden başka, bireysel olarak şiddeti nasıl körüklediği, onun ekonomik ve kültürel boyutları ile doğrudan ilgilidir. Küreselleşme çağında bireylerin ve toplumların kendi içine kapanarak şiddete yönelmeleri ve örneğin, kökten dinci hareketlere katılmalarını, ya da daha önce iyi geçinen yerel ve etnik toplulukların şimdi çatışma haline girmelerini, küreselleşmenin aşağıda yer verilen sonuçları ile açıklanabileceği değerlendirilmektedir.

5.1. Yerel Ekonomilerin Yıkılması

Küreselleşme ile küresel çok uluslu şirketler tüm dünyada ekonominin iplerini ellerine aldılar. Bu durum hem az gelişmiş ülkelerde onların yapamayacağı yatırımların gerçekleştirilmesini, hem de daha önce yerel halk tarafından karşılanan (yiyecek, içecek, giyecek gibi) temel ihtiyaçlar artık bu şirketler tarafından daha kaliteli ve ucuz olarak karşılanmasını sağladı. Ayrıca daha önceden kullanılan taşın yerini şimdi ithal edilen çelik, daha önceden kullanılan yünün yerini pamuk ve polyester ve daha önceden tüketilen yerel buğday ve sütün yerini ithal buğday ve süt aldı. “Böyle bir yapılanma ile yapay bir kıtlık ve bağımlılık yaratıldı. Daha önce gayet iyi bir şekilde kendisine yetebilen topluluklar artık tüm dünyadaki insanlarla rekabet etmek durumunda kaldılar” (Norberg-Hotge 2002: 2). Bu da yerel ekonomilerin yıkılmasını ve burada çalışanların ellerindeki işleri kaybetmelerine neden oldu.

5.2. Yoksulluğun Artması, Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik

Küreselleşmenin en önemli sosyal sonucu, işsizliğin artması, toplumdaki gelir dağılımında adaletsizliğin daha önce olmadığı kadar yüksek boyutlara ulaşmasıdır. Aşağıda verilen rakamlar bu değerlendirmeyi destekleyecek güçtedir:

- Dünyanın en zengin ülkesiyle en fakir ülkesinin ortalama geliri arasındaki oran 19. yüzyılın sonlarında 9’a 1 iken, günümüzde bu oran 60’a 1’dir.

- Dünya nüfusunun en yoksul 1/5'ni gelirden payı 1989 ile 1998 yılları arasında %2,3'ten %1,4'e düşmüştür. En zengin 1/5'in payı ise yükselmiştir.
- BM'nin 1998 yılı insani kalkınma raporuna göre zenginlerin küresel gelirden aldıkları pay %75'ten %85'e yükselmiştir. Ayrıca Güneydoğu Asya nüfusunun %59'u günde 1 Dolardan az kazanmaktadır. Benzer olarak en zengin 225 kişinin mal varlığı Afrika kıtasının GSMH'a eşittir (Baştürk 2004: 3).

Yapılan birçok araştırma küreselleşme sürecinde ülkelerin yurtiçindeki gelir dağılımı adaletsizliklerini de artırdığı görülmektedir. Bu durum dünyanın en yüksek refaha sahip ülkesi sayılan ABD için de geçerlidir. Örneğin “Amerikan halkının kişi başına düşen GSMH 1973 ve 1994 yıllarında reel olarak artmasına rağmen işçi kesiminin ¾'ünün ortalama ücreti %19 oranında gerilemiştir. Piramidin en altında yer alan nüfusun 20 yıl öncesine göre %25 daha az ücret almaktadır. (Baştürk 2004:3)

Küreselleşme, gelir dağılımı bozukluğuna paralel olarak sosyal refah devleti anlayışının yıkılmasıyla birlikte işsizlik oranı da artmıştır. Özellikle küresel rekabete vurgu yapan hükümetler, işgücü üzerindeki sosyal amaçlı koruma mekanizmalarını kaldırma eğilimindedirler. Küreselleşmenin tanımı gereği mobilitesi yüksek olan sermayenin hareketliliğini daha da artırmasına karşılık, mobilitesi düşük emek faktörünü aynı ölçüde rahatlatamamakta ve üzerindeki korumaları kaldırarak emek ve sermaye arasındaki farklılaştırmayı artırmaktadır. Tüm bu gelişmeler, özellikle az gelişmiş ülkelerde, sosyal sınıflar ve gruplar arasındaki farklılaşmayı artırmış, bu da aradaki tansiyonu yükseltmiştir (Şenkal 2003: 11).

5.3. Kültürel Dejenerasyon

Küreselleşmenin bireyleri şiddete yönlendirmesinin 3. bileşeni ise küreselleşmenin yerel kültürlerde yaptığı dejenerasyon ve yıkımdır. Küreselleşme ve onun destekleyicisi ve uzantısı olan kitle iletişim araçları (tv, radyo ve en önemlisi internet) tüm dünyada geçerli olacak, standart bir kültür anlayışını empoze etmeye başladı. Küresel anlamda etkili olan ve genellikle ABD kaynaklı kültür, sanat ve spor faaliyetleri tüm dünyanın faaliyetleri olarak tanımlandı ve lanse edildi. Öyle ki bugün

Amerikan Profesyonel Basketbol Ligi tüm dünyada milyonlarca insan tarafından takip edilmekte ve şampiyon dünya şampiyonu ünvanı ile anılmaktadır. Bu yalnızca bu çeşit kültürel faaliyetlerde değil, gündelik hayatta da etkili olmuştur. İnsanların giyim alışkanlıkları ya da yemek alışkanlıkları değişmiş ve neredeyse standartlaşmıştır. Bugün Hindistan’da yaşayan bir üniversite öğrencisi ile Türkiye’deki bir üniversite öğrencisi hemen hemen aynı şekilde yaşamaya başlamıştır. (her ikisi de kot pantolon giymekte, Mc Donald’s a gidip hamburger yemektedir.) “Amerikan rüyasını, zengin ve güzel bir yaşamı temel alan küresel kültür, yerel köy yaşantılarını ve oradaki farklılıkları kabul edip desteklemekle beraber onu insanların gözünde hep ilkel, yetersiz ve sıkıcı olarak şekillendirdi ve en önemlisi genç insanları kendi kültürlerinden utanır hale getirdi (Norberg- Hodge 2002: 3).

“Kültürel yakınlaşma ise, bir yandan bu kültürün giderek “tüketim kültürü” gibi tek boyutlu bir nitelik kazanması tehlikesini içinde barındırmakta, öte yandan Batı kaynaklı bu kültürün kurduğu hegemonya toplumların, bölgelerin ve yeryüzünün dinci, ayrımcı, ulusalcı politikaların tuzağına düşmesini kolaylaştırmaktadır. Dünyanın her yerinde kültürel çoğulculuktan, farklı kültürlerin korunmasından söz edilse de, giderek birçok kültürün bu kültürü yaşamaktan çok folklorik bir niteliğe, bir gösteriye dönüştüğünü de görmek gerekmektedir” (Koray, 2004: 5).

Bu tarzda bir tekleştirme, değişik grupların ve toplulukların kültürel farklılıklarını tek bir global kültür altında toplama çabası ve insanların buna uyum sağlamaya zorlanarak uyum sağlayamayanların ilkel olarak yorumlanması insanlar arasındaki gerginliği ve şiddete duyulan ilgiyi artırdı. Kendi yerel topluluklarını bırakarak şehre gelen nüfus, hem kendi kültüründen koparak tek ve standart bir kültüre alışmaya zorlandı, hem de sosyal adaletsizliğin ve gelir dağılımının hızla kötüye gittiği aşırı rekabetçi bir ortamda iş bulmaya ve hayatını geçindirmeye çalıştı. Bu da, bireylerin kutuplaşmalarını ve köktenci hareketlere yönelmesini kolaylaştırdı.

Norberd Horge, Batı Himalayalarda yer alan *Ladaklı* bölgesinde yaptığı araştırmada bu sürecin küçük bir toplulukta neler yarattığını tam anlamıyla ortaya koyar. Buna göre, Ladakh bölgesi Müslüman ve Budist olmak üzere iki ayrı topluluktan oluşmaktadır. Bu iki topluluk 600 yıl boyunca beraber yaşamışlar,

birbirlerine çiftçilikte ve diğer işlerde yardımcı olmuşlar, birbirlerinin dini bayramlarına iştirak etmişler ve hatta birbirleri ile evlenmişlerdir. Fakat açıklanan süreç bu iki toplum arasındaki gerginliği ve tansiyonu arttırmıştır. Öncelikle, küresel sermayenin bu bölgeye girmesiyle Ladakh ekonomisi dışa bağımlı hale gelmiş, daha önce çiftçilikle geçinen insanlar ithal edilen daha ucuz yiyeceklerin varlığı nedeniyle işlerinden olmuşlar ve az sayıda olan işleri paylaşma yarışına girmişlerdir. Artan işsizlik ve buna bağlı gelir dağılımı adaletsizliği bölgede gerginliği arttırmıştır. Bununla birlikte, ortaya çıkan küresel kültür değerleri bu insanların kendi değerlerinden utanmasına kendilerini ilkel hissetmelerine yol açmıştır. Bu da, daha önce kaynaşmış olan toplulukların kendi içlerine çekilmelerine yol açmıştır. Böyle bir süreç de iki topluluk arasındaki gerginliğin daha da artmasına, daha önceden kolaylıkla halledilen sorunların şimdi ancak şiddetle çözülür hale gelmesine yol açmıştır. Artık Budistler, Müslümanların ezanları ile yarışabilmek için kendi dualarını yüksek sesle ve hoparlörlerle yaymaya başlamışlar, Müslümanlar daha önce yapmadıkları halde, kadınlarının başlarını örttürmeye başlamışlardır. Bu süreç, en sonunda, bu grupların İslam ya da Budizm adına birbirlerini öldürmeye teşebbüs edebilmelerine yol açmıştır (Norberg-Hodge, 2002).

Sonuç olarak, küreselleşmenin şiddetle ilgili 3. boyutunun, küreselleşmenin sosyo-ekonomik sonuçlarının daha fakir bireyler ve topluluklar yaratması neticesinde ortaya çıkardığı rekabet ve gerginlikten kaynaklandığını söyleyebiliriz. Buna paralel olarak küreselleşme tarafından medya ve internet aracılığıyla empoze edilen küresel kültürel değerlerin bireyleri ve toplulukları kendi içlerine kapanmaya zorlaması ve bunun sonucunda köktenci hareketlere yöneltmesi bu gerginliği şiddete dönüştüren unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin, 11 Eylül'ü gerçekleştiren El Kaide üyelerinin bu örgüte katılmalarının ve intihar saldırılarına varan eylemler yapmalarının arkasında yatan altyapı bu çerçevede değerlendirilmelidir.

6. YAKIN GELECEKTE KÜRESEL ŞİDDET

Küreselleşen dünyada ortaya çıkan yeni gelişmeleri okurken sosyal transformasyonu, küçük grupları nasıl etkilediğini, milliyetçi süreci nereye çektiğini, ekonomik düzeni nasıl şekillendirdiğini değerlendirerek şiddetin hangi yönde oluşacağı tahmininde bulunmak da mümkün olabilir. Öncelikle;

Globalizasyon süreci dünyadaki yapılanmanın iskeletini değiştirmiştir. Soğuk savaşın aksine artık iki süper güç değil tek süper güç vardır ve bu süper güç kendi çıkarlarını korumak için dünyanın değişik yerlerinde ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel operasyonlar yapmaktadır. Doğal olarak da operasyonların içeriği ve biçimi bir reaksiyon hareketini de doğurmaktadır.

Bu bağlamda operasyonun içeriğine bakarak buna nasıl karşı konulabileceği varsayımı reaksiyonun şiddet üzerine mi yoksa daha barışçıl bir reaksiyon mu olacağının habercisi de olacaktır.

Örneğin, süper güçlerin mücadelesine sahne olduğu yıllarda ön plana çıkan, ya ideolojik ölçekli terör örgütlerinin yarattığı şiddet, ya bir süper güç tarafından desteklenen küçük/orta ölçekli bir devletin diğer devletlere açtığı savaşın doğurduğu şiddet ya da doğrudan süper güçlerin küçük devletleri işgali ile bu işgale karşı yapılan gerilla ayaklanması şeklinde doğan şiddet süreci hakimdi. Ancak günümüzde süper gücün orantısız şiddeti karşısında da organize bir devlet yapısı ya da organize bir ordu ile karşı konulamayacak kadar büyük olduğundan irregular terör organizasyonları, uluslararası sivil/gönüllü/ya da terör gibi örgütlenmelerin süper gücün egemenliğine karşı koymaya başladıklarını görmek mümkün olmaktadır.

El Kaide yapılanması bu açıdan bakıldığında, aslında, ABD'nin Ortadoğu'da uyguladığı politikalardan bunalmış kimselerin dinin manipüle edilerek kullanılması sonucu oluşmuş bir yapılanmadır. Burada hedef İsrail ve ABD'nin çıkarları için yaptığı operasyonların reaksiyona dönüşmüş halini görmek mümkündür. Tabi ki bu süreçte El-Kaide terör örgütü de gelişen şartlara göre değişime uğrayarak gelişmekte, uluslar arasılaşmakta, dünyanın her tarafına yayılmış hücre yapılanmaları ile irregular bir terör hareketi yapmaktadır. Örgütün hedefleri arasında Müslüman ülkelerde turistik yerler, batı ülkelerinde toplu taşıma araçları ve toplu merkezlerin hedef alınması bu nedenledir.

Buradan hareketle bir öngörüde bulunmak gerekirse gelecekte şiddetin devlet ya da ordu güçlerinden çok terör örgütleri tarafından devam ettirileceği, ABD'nin süper güç olarak bunun önünü almak için küçük ölçekli devletlere baskı yaparak kendi halkına baskı da dahil olmak üzere, şiddeti besleyen ideolojik altyapıyı kırmak için “farklı” olan gruplara devletler tarafından orantısız şiddet uygulanacağını öngörmek çok hayalci olmayacaktır.

Bir başka örnek vermek gerekirse, ABD'nin İran'a saldırması durumunda İran rejiminin destekçisi Hizbullah örgütünün El Kaide benzeri bir şiddet hareketine girişeceği öngörüsü de gerçekleşebilecek bir öngörüdür.

Yine yerel milliyetçi yapıların gelişen globalizasyon sürecinde iki şekilde tepki vereceği öngörülebilir. Bunlardan ilki milliyetçi dalganın globalizasyon süreci ile örtüşen beklentileri ile globalizasyon sürecinin rüzgarını arkasına alarak barışçı bir transformasyon sürecine girmesi. Bunun karşısında ise eğer milliyetçi dalga kendisini küreselleşme sürecinden zararlı çıkacak bir algılama içine girerse buna karşı tepkisi sokak protestolarından, şiddet hareketine varıncaya kadar geniş bir yelpaze içinde görülebilir. Bu bağlamda örneğin Kuzey Irak'taki Kürt milliyetçiliği birinciye Türkiye de gelişmeye başlayan Ulusalıcı dalga da ikiciye örnek gösterilebilir.

11 Eylül'e kadar hiç kimsenin tanımadığı bir analist olan Thomas Barnett Wall Street için yaptığı araştırma ABD'nin güvenlik stratejisini yeniden biçimlendirdi. Yakın geleceğe ilişkin küresel şiddeti takip etmek istiyorsak en iyi yol pentagonun yol haritasıdır.

“George W. Bush 20 Ocak günü ailesine ait İncil'in üzerine elini koyarak yemin ettikten sonra yaptığı 17 dakikalık konuşmada gelecek 4 yıldaki politikasının sinyallerini de vermişti. Bush Amerikan "özgürlüğünü" tüm dünyaya yaymaktan söz etmiş ve "Henüz işimiz bitmedi" demişti... 500 bin kişinin izlediği konuşmada 32 kez "özgürlük" kelimesini kullanan Bush'un bu konuşmasının "kodları" çeşitli biçimlerde çözülsün de, bütün analizciler hedefe Kuzey Kore, Suriye, İran, Suudi Arabistan gibi ülkelerin yerleştirildiğinden emindi. Bush'un ABD'yi ve dolayısıyla dünyayı politikanın kavramlarından çok "İncil'in vaadleriyle" şekillendirmeye çalıştığı, Amerikan politikalarında kıyameti hızlandırmaya çalışan "Evangelizm" önemli bir yer tuttuğu pek çok uzman tarafından dile getirildi. Ancak Beyaz Saray'ın olmasa

bile Pentagon'un dünyaya ve geleceğe bakışını "İncil" değil, bir dizi stratejist ve analist belirliyor. 11 Eylül'den sonra "önüne geçilmesi gereken korkunç bir gelecek"ten, kaostan ve belirsizlikten söz eden Pentagon savaşa kadar uzanan politik gerilimleri büyük bir stratejinin parçası olarak yürürlüğe koyuyor... , ... Thomas Barnett 2003 yılı Mart ayında yine Esquire Dergisi'ne yazdığı "Pentagon'un Yeni Haritası" başlığını taşıyan makalesi kısa sürede dünyanın dört bir yanındaki güç sahiplerine ulaştı. Thomas Barnett adı artık ABD'nin bir numaralı "stratejisti" olarak anılıyordu. Daha net ifade etmek gerekirse Barnett ABD'nin yeni ve büyük stratejisinin "dilini" oluşturdu. Barnett'in stratejisinde kritik iki kavram var; "işleyen merkez" ve "entegre olmamış boşluk". İşleyen merkez ABD, Avrupa, Çin, Hindistan gibi global ekonominin önde gelen aktörlerinden oluşuyor. Entegre olmamış boşluk ise nüfus ve coğrafya olarak dünyanın üçte ikisinden fazlasını oluşturan Orta Amerika'yı, Güney Amerika'nın kuzeyindeki ve batısındaki ülkeleri, Güney Afrika hariç tüm Afrika'yı, Yunanistan hariç Balkanlar'ı, Ortadoğu'yu, Kafkasları, Orta Asya'da Kazakistan'a kadar olan Türki Cumhuriyetleri, Afganistan'ı, Pakistan'ı, Endonezya'yı, Filipinler'i ve Kamboçya'yı kapsıyor. Neredeyse tamamı "Müslüman" olan bu ülkelerin ortak özelliği düşük kişi başına gelir ve güvenlik sorunları. Barnett'ın pek duygusal davrandığı söylenemez. Analizi "entegre olmayan boşluğun" işlevsel merkez için giderek büyüyen bir tehdit oluşturduğu öngörüsüne dayanıyor. Bu yüzden de "işleyen merkezin" efendisi ABD tarafından bütün dünyanın ekonomik entegrasyonu önünde engel olan bu ülkelere "güvenliğin" o ya da bu biçimde ihraç edilmesi gerekiyor. İşte, ABD'nin Ortadoğu'daki krallıkları İran, Suriye ve Güney Kore gibi ülkeleri hedefe yerleştirmesine yol açan da bu tehdit algısı. Çünkü bu ülkeler küresel işleyişte önemli bir finansal boşluğa yol açıyorlar. Barnett'a göre küresel işleyiş tehlikeye düşüren bu boşluğu adam etmek için sadece para yeterli değil, "kan dökülmesi" de gerekli. Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra "adam edilmesi" gereken rejimler arasında Liberya ve Devlet Başkanı Charles Taylor, Kuzey Kore ve Devlet Başkanı Kim Il Jong II, Kolombiya'nın uyuşturucu patronları, Venezüella Devlet Başkanı Chavez ve elbetteki yarım düzineden fazla ABD Başkanı eskiten eski düşman Fidel Castro da var. Barnett'ın analizinde en kritik rolü aralarında Türkiye, Meksika, Brezilya gibi ülkelerin de bulunduğu "işleyen merkez" ile tam anlamıyla entegre olmayan ancak boşluk ülkelerinden de sayılmayan "sınır

lkeleri" oynayacak. Barnett kitabının Türkçe baskısına yazdığı nszde "Ben Türkiye'yi küreselleşmenin entegre olmamış boşluğu tanımının ya da küresel ekonomiyle en az bağlantılı ve b yüzden de kitlesel şiddet ve çatışma riskine en açık ülkeler grubu içine dahil ettim" diyor. Pentagon'un ünlü analistine göre bunun  nedeni var. Birinci neden coğrafı; Türkiye Avrupa, Ortadoğu ve Kafkaslar arasında bir köprü. İkinci neden Türkiye'nin uzun süredir NATO'da yer almasına rağmen AB yesi olamaması ki yazar bunu bir haksızlık olarak nitelendiriyor. nc neden ise "Türkiye neden merkezde değil?" sorusunun tartışılmasını görmek! Barnett Türkiye'nin Merkez'e alınmamasını haksızlık olarak değerlendiriyor ve özellikle İslami kimliği nedeniyle kritik bir rolü olduğunu hatırlatıyor" (Erdirin, 2006).

7. SONUÇ : GENEL DEĞERLENDİRME

Küresel şiddet incelenirken, küreselleşmenin kavramsal çerçevesi çizilerek, tarihsel gelişimi, siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutları incelenmiştir.

7.1. Bulgular

B.1. Çalışma boyunca açıklamaya çalışılan konulardan ortaya çıkan ilk bulgu, küresel şiddete maruz kalan ülkelerin genelde gelişmemiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olduğu saptanmıştır. Bu ülkelerin doğal kaynaklar bakımından zengin olduğu ancak ekonomik yetersizlik ve kaynakları işleyebilecek kapasite eksikliğinden dolayı bu kaynaklarını kullanamadıkları görülmektedir. Siyasal istikrarsızlığın görüldüğü bu ülkelerde güdümlü yönetimler işbaşına getirilmektedir. Bu ülkelerin hem askeri operasyonel faaliyetlerinde kullandıkları silahlar ve teknik ekipman, hem de askeri personeli küresel şiddet uygulayan ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde kültürel asimilasyon da gözlemlenmektedir.

B.2. Son zamanlarda küresel teröre maruz kalan ülkeler arasında ABD, İngiltere ve İspanya gibi gelişmiş ülkeleri de görmekteyiz. Bu saldırıları yapanlar genelde küresel şiddete maruz kalan ülke vatandaşları veya aynı din yada etnik köken birliği olan insanlardır. Bu eylemlerin sonunda, eylemleri gerçekleştiren örgüt ya da kişilerin bildirilerinde etki-tepki mekanizmasının işlediği, bu eylemlerin öc almaya yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca iktisadi bir amaçlarının olmadığı da görülmektedir.

B.3. Küresel şiddet uygulayan ülkeler açısından bakıldığında uygulanan şiddetin genellikle ekonomik, sosyal ve kültürel içerikli olduğu görülmektedir. Ekonomik şiddet, çok uluslu şirketleri aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu çok uluslu şirketlerin oluşumunda araç olarak kullanılan diğer uluslarında ekonomik yönden bağımlı oldukları gözlemlenmektedir. Küresel şiddeti uygulayan ülkeler açısından bir diğer saptamada kültürel olarak da yayılcı bir politika izledikleridir.

7.2. Öneriler

Çalışmada ortaya konulan bulgular doğrultusunda aşağıdaki genel öneri geliştirilmiştir:

Küresel şiddete maruz kalan geri kalmış ülkelerdeki siyasal bilinç eksikliği, ekonomik yetersizlik, doğal kaynakların kullanılması için gerekli olan teknolojik gereksinimlerinin bu ülkelerde bulunmaması gibi nedenlerden dolayı geri kalmışlıkları pekişmektedir. Siyasal bilinç düzeyinin devrimci hareketlerin oluşması için yeterli olmadığından bu ülkelerdeki siyasal, iktisadi ve sosyal bağımlılık sona erecek gibi görünmemektedir. Bu kapsamda küresel şiddete maruz kalan söz konusu ülkelerde, sonuçları itibariyle terörizme kayan ani tepkilerin yerine, ülke yöneticilerinin siyasal süreç içerisinde demokratik tepkilerin verilebilmesi yönünde çaba göstermeleri gerekir. Elbette ki bu süreç kısa zamanda ortaya çıkacak bir süreç değildir. Bu sürecin sağlıklı geçirilmesi, demokrasi ihraç eden ülkelerin teşviki ve desteğiyle iktidara gelmiş güdümlü yöneticiler tarafından değil, halkı ekonomik istikrarsızlıktan kurtarabilecek, kültürel dejenerasyondan alıkoyacak ve sosyal birlikteliği sağlayacak gerçek demokrasiye inanan yöneticilerin iktidara geçmesiyle mümkün olacaktır.

7.3. Sonuç

Bu çalışmada, küreselleşmenin kurum ve ilkeleri ile şiddeti nasıl etkilediği ya da körüklediği tartışılmıştır.

Küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel sorunlarının mevcut şiddeti ne derecede etkilendiğinin tartışıldığı çalışmada, küreselleşmenin ilke ve kurallarının korunması görevini üstlenen ABD'nin, bu görevini yerine getirebilmek için uyguladığı şiddet vurgulanmıştır. Militer güç kullanımı olarak adlandırılabilir bu şiddetin dünyadaki uygulamalarından (Afganistan ve Irak) örnekler verilerek ABD'nin, bu bölgelerdeki şiddeti meşrulaştırabilmek için ortaya sunduğu sebepler neden sonuç ilişkisi bağlamında tartışılmıştır.

Küreselleşmeye olan tepkinin de küresel düzeyde gerçekleştirildiği gerçeği göz ardı edilmeden 11 Eylül ve diğer örgütlü saldırıların dinamikleri ile küreselleşme karşıtı olan ancak silaha dayalı güç kullanımını öngörmeyen ve küreselleşmeden

zarar gören tüm kesimler tarafından desteklenen küreselleşme karşıtı hareket ve gösterilerin neden ve nasıl şiddete yöneldiği tartışılmıştır.

Küreselleşmenin sosyo-kültürel sonuçlarının bireyler ve topluluklar üzerinde yarattığı gerginlik ile bu köktenci hareketlerin nasıl şiddete yöneldiği, bu kapsamda, öncelikle küreselleşmenin ortaya koyduğu artan fakirlik, gelir dağılımındaki artan oranlı eşitsizlik ve işsizlik istatistiki verilerle ortaya konmuştur. Özellikle, bilişim teknolojisi araçları ile empoze edilen küresel değerlerin ve kavramların yerel toplulukları nasıl egemenliği altına aldığı, kendi alışkanlıklarından ve yaşam tarzından utanır hale getirdiği açıklanmıştır. Bu iki bileşenin etkisiyle, insanların rekabetçi bir ekonomide ve bozulan sosyo-kültürel şartlar altında nasıl gerginliğe ve kendi içlerine kapanmaya yöneldikleri açıklanmış, bununda, bireyleri köktenci ya da etnik temelli şiddet gruplarına nasıl yönlendirdiği ortaya konmuştur.

Açıklanan şiddetin ilk türünü, ABD tarafından sürdürülen militarist güç gösterisini şu anda engelleyecek bir alternatif gücün varolmadığını düşünülmektedir. Bu nedenle, bu temeldeki şiddetin kendi iç dinamikleri ve küreselleşme ile beraber devam edeceği öngörülmüştür. Küreselleşmenin ve onun temsilcisi sermaye odaklarının ve çok uluslu şirketlerin çıkarları gerektirdiği her an ABD temelli militer şiddet karşımıza çıkabilecektir

Bunun yanında, özellikle küresel sosyo-kültürel etkinin bireyleri yönlendirdiği şiddetin ise belirli derecede engellenebileceği, ancak burada en büyük görevin, o ülkenin ya da toplumun temel güç odaklarına; medyaya, eğitimcilere, sosyologlara ve en önemlisi ulus devlete düşmektedir. Küreselleşmenin sosyal etkilerine karşı bireyleri koruyacak mekanizmaların kurulması, bireylerin kendi içlerine ya da gruplarına kapanacak kültürel bozulmanın engellenmesi, bu kapsamda yerel kültürel değerlerin korunması, küresel değerleri sanki alternatifsiz ya da ideal değerler gibi gösterip onlara ulaşılmadığı takdirde ilkel bir yaşam hüküm süreceği tezinin çürütülmesi görevleri yukarda belirtilen güç odaklarına düşmektedir. Bu görev başarı ile yapılabildiği oranda bireyler küreselleşmenin yıkıcı sosyal etkilerinden korunabilecek bireylerin ve grupların arasındaki gerginlik sona erecektir. Bu konudaki ana ve yönlendirici görevin ise ulus-devlete ait olduğunu düşünmekteyiz. Küreselleşme ile gerek ekonomik konularda gerekse güncel siyasette karar alma yetkisini yavaş yavaş çok uluslu şirketlere kaptıran ulus-devletin görev

tanımı küreselleşmenin sosyo-kültürel yıkıcı etkilerinden kendi vatandaşlarını ya da toplumunu korumak olmalıdır. Ulus-devlet, bunu yapabildiği ölçüde gerek o toplumda gerekse dünyadaki gerginliği ve şiddeti azaltmada etkin olabilecektir.

Çalışma da ortaya konulan veriler doğrultusunda geliştirmiş olduğumuz “Amerika Birleşik Devletleri, çokuluslu şirketler aracılığı ile dünya devletlerini ekonomik, siyasal ve kültürel olarak kontrol altına almaya çalışmaktadır.” biçimindeki birinci denencemiz ve “Günümüzde küreselleşme süreci içerisinde ‘küresel terör’ olarak adlandırılan eylemler, küresel şiddete maruz kalan ülkelerde bir tepki hareketi olarak ortaya çıkmaktadır.” biçimindeki çalışmanın denenceleri ortaya konulan veriler ışığında doğrulanmıştır.

KAYNAKÇA

ABD ORDU RAPORU: KADINLARA TECAVÜZ EDİP DÖVDÜLER, (2004, 12 Mayıs) Hürriyet Gazetesi.

ACAR, Mustafa, (2004), “Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi, Fırsat mı ?” www.liberal-dt.org.tr. (4 Haziran 2004)

AKATA Emin, Bilgi Çağına Girerken Bilişim ve İletişim Kaynaşması, TÜBİTAK TTGV TÜSİAD 2. Teknoloji Kongresi Bildirileri, İstanbul: 1999.

AL YASSARI, Huda, (1996), “How Washinton Manufacturel A War Crisis”, the Baghdad ObServer, www.hartford-hwp.com (8 Mayıs 1996)

ALBANO, Terrie, (2001), “What’s lurking behing the war in Afghanistan?”, www.hardford-hwp.com. (24 Temmuz 2004)

AMERİKAN MEDYASI ISRARCI, (2004, 11 Mayıs) Radikal Gazetesi

AMIN, Samir, (2004), “ABD”nin Aşırı ve Canice Emelleri: Gezegenin Militer Denetimi”, çev: Fikret Başkaya, www.uzaklar.de (4 Haziran 2004)

ARAPKİRLİ, Zafer, (2004), “Savaşın İl Kurbanı Gerçeklerdir”, ntvmsnbc.com/ (21 Temmuz 2004)

BAŞTÜRK, Şenol, (2004) “Bir Olgu Olarak Küreselleşme”, www.isguc.org (4 Haziran 2004)

BATOU, Jean, (2003), “1900”ün Emparyalizminden 2000”in Küreselleşmesine: Süreklilik ve Kopuş”, www.ozguruniversite.org. (4 Haziran 2004)

- BELLO, Walden, (2003), “Global Projenin Krizi ve George W.Buşh”un Yeni Ekonomisi”, www.ozguruniversite.org. (4 Haziran 2004)
- BOZKURT, Veysel, (2003), Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar, İstanbul: Alfa Kitapevi
- BUTTEL, Frederick, (2003), “Some Observations On The Anti-GlobozıtaıonMovement”, Australian Journal Of Social Issues, Vol. 38 No: 1, s: 107, aktaran, Roberto Sarti, Seattle”dan Nice”e: Küreselleşme Karşıtı Harekatın Bilançosu
- CALE, Kirsten, (1991), “How the USA Created the Gulf Crisis”, “The Cruellest Hoax” isimli kitaptan yapılan bu alıntı www.hartford-hwp.com isimli sitede yayınlanmıştır (20 Temmuz 2004)
- CHOMSKY Naom (2000), “Medya, Küreselleşme ve şiddet Üzerine” Söyleşi: Ragıp Duran, İlke şanlıer”, Virgül, Sayı 31
- CHOMSKY, Naom, (2001), “The New War Against Terror”, www.chomsky.info. (12 Ağustos 2004)
- CHOMSKY, Naom, (2002), “The Campaign of hatred Agains Us”, Nom Chomsky interviewed by Ticky Fullerton, www.chomsky.info. (10 Ağustos 2004)
- CHOMSKY, Naom, (2002), “War on Ira”, interviewed by Omar Badavi&Faiz Ahmad, www.chomsky.info, (1 Ağustos 2004).
- CHOMSKY, Naom, (2003), “Of Course, It Was All About Iraf”s Resources”, interviewed by Smon Mars, www.chomsky.info. (1 Ağustos 2004)

CHOMSKY, Naom, (2003), "Wars of Terror", www.chomsky.info (ilk olarak Mart 2003 tarihli New Political Science isimli dergide yayınlanmıştır) (10 Ağustos 2004)

CHOMSKY, Naom, (2004), "Domestic Constituencies", www.zmag.org/chomsky. (18 Ağustos 2004)

COHN, Marjorie, (2001), "The Deadly Pipeline War; U.S. Afghan Policy Driven by Oil Interests", <http://jurist.law.pitt.edu>. (22 Temmuz 2004)

CORNWELL, Rupert "Privates Says:..". "Abuse Soldier: I Only Obeyed Orders", www.dailymirror.com (13 Mayıs 2004)

CORNWELL, Rupert "Private Says; I Was Told to Stand There, Hold the Leash And Look at the Camera", (2004, 13 Mayıs), The Independent.

DANAHER, Kevin (2004), "Globalization and the Downsizing of the American Dream", www.globalization.about.com. (16 Ağustos 2004)

DOCTOR, Zayar, (2001), "Afghanistan, Bin Laden Ant The Hypocrisy Of American Imperialism", www.marxist.com/asia-afghanistan-zayar.htm (26 Temmuz 2004)

EL KUDS ARABİ, (2004, 15 Mart), Radikal Gazetesi.

ERDİNÇ, Cengiz, (2005, 2 Kasım), "Bush'un Sırlarını Açıklayın Adam", Sabah Gazetesi

ERDOĞAN, Mustafa, (2003), "Küreselleşme, Egemenlik, Ulus Devlet", www.liberal-dt.org.tr. (4 Haziran 2004)

FAIRLAMB, David, (2003), “Super Euro”, <http://www.businessweek.com>. (2 Ağustos 2004)

FARUQUI, Ahmad, (2003), “Another Gulf War, Another Al-Qaeda”, (makalelerin orijinali 20 Mart 2003 tarihli Asia Times gazetesinde yayınlanmıştır) www.marxist.com. (11 Ağustos 2004)

GAILLOT, Ken, (2004), “The Civil War in Somalia”, www.boogieonline.com/revolution/somalia.html (23 Temmuz 2004)

GEORGE, Susan, (1999), “A Short History of Neoliberalism”, Küreselleşen Dünyada Ekonomik bağımsızlık Konferansı 24–26 Mart 1999”, <http://globalpolicy.org>. (17 Ağustos 2004)

GIDDENS Anthony (2000), **Üçüncü Yol**, (Çev. Mehmet Özey), İstanbul: Birey Yayıncılık

GOSWAMI, Rahul, (2003), “Küreselleşme Yerel Dilleri yok Ediyor”, www.bianet.com. (4 Haziran 2004)

GRANT, Ted, WOODS Alan (1998), “Imperialist And The Crisis in the Middle East”, <http://www.marxist.com/MiddleEast/irag1998/1998.html>, (20 Haziran 2004)

Gulf War Statistics, National Gulf War Resource Center Bulletin, www.avip2001.net (21 Temmuz 2004)

Haftalık Bülten, (1991), www.wsws.org/tr 8 Mart 1991

HARDT M. – NEGRI A. (2002), “İmparatorluk, Ayrıntı Yayınları

HEARSE, Phil, (2004), “More Than Just A War For Oil: The Politics Of Armed Globalisation”, www.Socialistaction.com. (7 Ağustos 2004)

HEROLD, W.Mare, (2001), “A Dossier on Civilian Victims of Unites States; Aerial Bombing of Afghanistan: A Comprehensive Accounting”, <http://puppages.unh.edu>. (28 Temmuz 2004)

HYLAND Julie, (2001) “Ten Years Since The Gulf War”, www.wsws.org. (21 Temmuz 2004)

ISRAEL, Jared, ROZOFF Rick, VARKEVISSER Nico (2001), “Why Washington Wants Afghanistan?”, www.tenc.net. (24 Temmuz 2004)

İŞKENCE EMRİ YUKARIDAN, (2004, 9 Mayıs), Milliyet Gazetesi.

İŞKENCE DETAYLARI RAPORADA YANSIDI (2004, 5 Mayıs), Zaman Gazetesi.

İŞKENCECİ KADIN ASKERDEN İTİRAF: EMİRLERİ ASKERİ İSTİHBARATTAN ALDIK (2004, 9 Mayıs), Zaman Gazetesi

KARAKURT, Sebati, (5 Mayıs 2004), “Doğum Kontrol Hapı İstiyorlar” Hürriyet Gazetesi.

KOHEN, Sami, (2004), “İspanya”da Roto Değişikliği”, www.milliyet.com.tr – 16 Mart 2004, (13 Ağustos 2003)

KONGAR Emre (1999), **Küresel Terör ve Türkiye, Huntington, 11 Eylül**, İstanbul: Remzi Kitapevi

KORAY, Meryem, (2003) “Küreselleşmeye Eleştirel Bir Bakış, Yeni Bir Küresel Anlayışın ve Örgütlenmenin Kaçınılmazlığı”, www.petrol-is.org.tr, (4 Haziran 2004)

KÖKNEL Özcan (1996), **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

LAÇİNER, Sedat, (2004) Yönetim Bilimleri Dergisi, “**Küresel Liderlik, Medeniyet ve İşkence: ABD’ nin Irak’ la İmtihani**”, Cilt 1, No: 1-2

LIU C.K, Henry, (2002), “US Dolar Hegemony Has Got To Go”, www.atimes.com. (2 Ağustos 2004)

MADRA, Ömer, (2004), “Çağlar Keyder ile röportaj: Türkiye İki İmparatorluk Arasında”, www.aciksite.com. (4 Haziran 2004)

MELEK Mİ ŞEYTAN MI, (2004, 10 Mayıs), Hürriyet Gazetesi.

MITCHINSON, Phil, (2003), “Torture and Barbarism in Iraq: Imperialism is Preparing A Historic Defeat”, www.marxist.com. (7 Ağustos 2004)

NAKUL, Samiye, (2003), “Hastaneler Savaş Dehşetini Yansıtıyor”, www.turkishmarksist.com (5 Ağustos 2004)

NORBERG-HODGE Helena (2002), “Globalisation and Terror”, **Ecologist**, vol. 31, Issue 10

ORAN, Baskın, “Hangi Küreselleşme”, www.strateji.yildiz.edu.tr. (4 Haziran 2004)

OXLEY, Greg, (2003), “The War Aims Of The Great Powers In The Middle East And The Consequences Of The Coming Invasion Of Iraq”, <http://www.marxist.com>. (1 Ağustos 2004)

PAUL Hirts – GRAHAME Thomson (1998), **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Ankara: Dost Kitapevi

PİLGER John (2000), “In The Gulf War, Evry Last Nail Was Accounttted For,But The Iragi Dead Went Untallied”, **New Statesman**, Vol. 129 Issue 4492

PİLGER, John, (2003), “This war is a frond – Bu Savaş Hileli”, www.uzaklar.de (4 Haziran 2004)

RAMBERT, Ignacio, (1999), “Globaliter Rijimler, Başka Türlü Totalitarizm”, İTÜ Vakıf Dergisi, aktaran; Şenol Baştürk, Bir Olgu Olarak Küreselleşme, www.isguc.org. (4 Haziran 2004)

RITCHER, Adam, (2004), “A Look at the U.S.Military Intervention in Somalia”, www.socialistaction.org. (23 Temmuz 2004)

SARAÇOĞLU, B (1999), “Küresel Krizler ve Türkiye İhracatının Geleceği”, **İGEME Dergisi**

SAYGILI Sefa (2001), **Şiddet ve Toplum**, İstanbul: Bilge Yayınevi

SELFA Lance (2001) “Washington’s Real War Aims”, **İnternational Socialist Review**, November-December 2001

SOLOMON William (2000), “Press Caverage of The WTO Protests in Seattle”, **Monthly Review**, Volume 52, no: 1

SOROS, George, (2002), “On Globalization”, aktaran MADRAN Ömer, www.bianet.org. (4 Haziran 2004)

STOCTT D.,Peter, (2003), “Bush’s Deep Reasons For War On Irac: Oil, Petrodollars, And The Opec Euro Question”, www.İst-socrates.berkeley.edu. (28 Temmuz 2004)

SYMONDS, Peter, (2002), “ Central Asia Gas Deal Underscores The Real Reasons For The Afghan War”, www.wsws.org. (25 Temmuz 2004)

ŞENKAL Abdulkadir (2003), “Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri, **İstanbul Üniversitesi, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 45. Kitap

TALBOT, Karen, (2002), “Afghanistan, Central Asia, Caucasus: Key to Oil Profits”,
(makalenin orijinali 17 Mayıs 2002 tarihli People & Weekly gazetesinde
yayınlanmıştır) www.marxist.com. (11 Ağustos 2004)

THOMPSON, Paul, (2004), “Complete 9/11 Timeline”,
www.cooperativeresearch.org. (27 Temmuz 2004)

TOKOL Aysen (2000) **Küreselleşme ve Endüstri İlişkilerine Etkileri-
Küreselleşmenin İnsani Yüzü**, İstanbul: Alfa Yayınları

TURAK Petlin (1999), “Şiddetin İncelenmesine Yönelik Sosyolojik Bir Araştırma”,
Sosyoloji Dergisi

TÜKEL Haluk (1998), Küreselleşme Kısacasında Ulus Devlet, **Görüş**, Haziran 1998,

ÜNSAL Artun (1996), **Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi**, Cogito, 4. baskı, Yapı
Kredi Yayınları

VERNON Alex (2001), “The Gulf War and Postmodern Memory”, **Wilson
Quarterly**; Winter 2001, Vol. 25 Issue 1

VANHISE, James, (2001), “The Gulf War” <http://fragmentsweb.org>. (20 Haziran
2004)

Washington Headquarters Services, Directorate for Information Operations and
Reports (2004), “Global War On terrorism – Casualty Summary”,
www.web1.whs.osd.mil (28 Temmuz 2004)

WOODS, N (2000), **The Political Economy of Globalization, The Political
Economy of Globalization**, New York: St. Martin Pres,

www.cnnturk.com (13 Mayıs 2004)

www.ekutup.dtp.gov.tr

www.ekutup.dtp.gov.tr/ticaret/turhana/dto.doc

www.hurriyetim.com.tr (21 Kasım 2003, 5 Mayıs 2004, 10 Mayıs 2004, 12 Mayıs 2004

www.icasualties.org/oif/ (17 Mayıs 2006)

www.internetworldstats.com

www.iraqbodycount.org (17 Mayıs 2006)

www.kurtuluscephesi.com

www.markist.com. (4 Haziran 2004)

www.marxist.com, 2004

www.ntvmsnbc.com (6 Ağustos 2004)

www.regmo.com/11092004

www.strateji.yildiz.edu.tr 2004

www.teror.gen.tr

YARJANI, Javad, (2004), “The Chocice of Curreency fort he Denomination of the Oil Bill”, www.opec.org. (2 Ağustos 2004)

YILMAZ, Selim, (1999), “Yaşamımıza Verilmek İstenen Son Biçim: MAİ”, www.antimai.org

YILMAZ Gaye (2001), “Küreselleşme Sürecinde Devletlerin Rolü”, **İFMC İktisat Dergisi**

ZUNES, Stephen, (2002), “The Long and Hidden History of the U.S. in Somalia”, www.hartford-hwp.com. (22 Temmuz 2004)